

ΑΣΥΝΟΔΕΥΤΟΙ ΑΝΗΛΙΚΟΙ ΑΙΤΟΥΝΤΕΣ ΑΣΥΛΟ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Μελέτη σχετικά με την αντιμετώπιση από την Πολιτεία των αλλοδαπών ασυνόδευτων ανηλίκων που ζητούν άσυλο στην Ελλάδα

Κατόπιν ανάθεσης από το Γραφείο της Ύπατης Αρμοστείας
του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες στην Ελλάδα

*Γεωργία Δημητροπούλου, κοινωνική λειτουργός
εξειδικευμένη σε θέματα ασυνόδευτων ανηλίκων*

*Ιωάννης Παπαγεωργίου, δικηγόρος,
Λέκτορας, Τμήμα Πολιτικών Επιστημών,
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*

Απρίλιος 2008

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Περίληψη.....	5
Ευχαριστίες	15
1. Εισαγωγή: Αντικείμενο και μεθοδολογία της έρευνας.....	17
2. Το πολιτικό και κοινωνικό πλαίσιο	21
3. Στατιστικά στοιχεία.....	23
3.1. Αιτήματα ασύλου	23
3.2. Ανήλικοι που δεν υποβάλλουν αίτημα ασύλου.....	25
4. Το θεσμικό πλαίσιο και οι υποδομές.....	29
4.1. Το νομοθετικό πλαίσιο	29
4.2. Δομές κοινωνικής πλαισίωσης των ασυνόδευτων ανηλίκων.....	32
5. Θέματα που διερευνήθηκαν	36
5. 1. Πρόσβαση στο άσυλο.....	36
5.1.1. Το νομοθετικό πλαίσιο.....	36
5.1.2. Διάγνωση της παρούσης κατάστασης.....	38
5.2. Διαπίστωση της ανηλικότητας και αξιολόγηση της ηλικίας από τις αρχές.....	43
5.2.1. Το νομοθετικό πλαίσιο.....	43
5.2.2. Διάγνωση της παρούσης κατάστασης.....	44
5.3. Κράτηση και ελευθερία κυκλοφορίας.....	47
5.3.1. Το νομοθετικό πλαίσιο.....	47
5.3.2. Διάγνωση της παρούσης κατάστασης.....	49
5.4. Διορισμός Επιτρόπου	51
5.4.1. Το νομοθετικό πλαίσιο.....	51
5.4.2. Διάγνωση της παρούσης κατάστασης.....	53
5.5. Παιδική- κοινωνική προστασία (μεταβατική φροντίδα -υγεία - εκπαίδευση και κατάρτιση).....	58
5.5.1. Στέγαση- φιλοξενία.....	58
Περιγραφή των Κέντρων Φιλοξενίας.....	61
Α. Πρόγραμμα υποδοχής ανηλίκων αλλοδαπών και προσφύγων (ΕΙΝ , Μονάδα Ανωγείων Κρήτης).....	61
Β. Κέντρο υποδοχής προσφύγων και αιτούντων άσυλο Θεσσαλονίκης(Κοινωνική Αλληλεγγύη).....	64
Γ. Κέντρο υποδοχής και Φιλοξενίας και στήριξης αιτούντων άσυλο Μακρινίτσας Βόλου	66
Δ. Στέγη Φιλοξενίας ανηλίκων (Σύλλογος Μεριμνης Ανηλίκων).....	68
Ε. Διαπιστώσεις και προβλήματα.....	70
5.5.2. Υγεία.....	72
5.5.2.1. Το νομοθετικό πλαίσιο.....	72
5.5.2.2. Διάγνωση της παρούσας κατάστασης	73
5.5.3. Εκπαίδευση.....	75
5.5.3.1. Το νομοθετικό πλαίσιο.....	75
5.5.3.2. Διάγνωση της παρούσας κατάστασης	77
5.5.4. Επαγγελματική κατάρτιση και απασχόληση.....	79
5.6. Οικογενειακή συνένωση.....	85
5.7. Διαδικασία καθορισμού του καθεστώτος πρόσφυγα.....	87
5.7.1. Το νομοθετικό πλαίσιο.....	87
5.7.2. Διάγνωση της παρούσας κατάστασης	88
5.8. Ένταξη μετά τον καθορισμό του καθεστώτος πρόσφυγα.....	93
5.9. Ασυνόδευτοι ανήλικοι που δεν ζητούν άσυλο.....	94
6. Συμπεράσματα – Προτάσεις.....	97
6.1. Στατιστική καταγραφή.....	97

6.2. Πρόσβαση και προστασία του ανήλικου.....	98
6.3. Κράτηση και απέλαση.....	100
6.4. Επιτροπεία.....	101
6.5. Μεταβατική φροντίδα - Κέντρα Φιλοξενίας.....	103
6.6. Διαδικασία καθορισμού του καθεστώτος πρόσφυγα.....	105
Παράρτημα Α : Επαφές με φορείς	107
Παράρτημα Β: Ερωτηματολόγιο	109

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Εισαγωγή

1. Η έρευνα που πραγματοποιήθηκε, μετά από ανάθεση της Ύπατης Αρμοστείας του Ο.Η.Ε. για τους Πρόσφυγες, ανάμεσα στον Δεκέμβριο του 2007 και τον Μάρτιο του 2008 εξετάζει την κατάσταση που επικρατεί στην Ελλάδα (σε επίπεδο νομοθεσίας και πρακτικής) σε ό,τι αφορά τους ασυνόδευτους ανήλικους που εισέρχονται στην χώρα και υποβάλλουν αίτημα ασύλου ή χρήζουν διεθνούς προστασίας. Η έρευνα προβαίνει σε μια συνολική ανάλυση και αποτίμηση του θεσμικού πλαισίου της χώρας μας σχετικά με τον εντοπισμό, την προστασία και την αρωγή των ασυνόδευτων παιδιών, ενώ παράλληλα, η εξετάζει το βαθμό τήρησης, από πλευράς Ελληνικής Πολιτείας, των εθνικών και διεθνών υποχρεώσεων της για πλαισίωση και προστασία των ασυνόδευτων ανηλίκων.
2. Η έρευνα εξετάζει ειδικότερα τη διαχείριση της ανηλικότητας από τις αρχές, την κράτηση και την ελευθερία κυκλοφορίας των ανηλίκων, θέματα επιτροπείας, τις πολιτικές ένταξής τους κατά τη διάρκεια της εξέτασης του αιτήματος ασύλου τους και την παροχή υποστηρικτικών υπηρεσιών και συνθηκών υποδοχής (στέγη, υγεία, εκπαίδευση) και την πορεία και έκβαση της διαδικασίας καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα. Τέλος, και πέραν της διαγνωστικής προσέγγισης, η έρευνα υποβάλλει συγκεκριμένες προτάσεις για βελτίωση της υφιστάμενης κατάστασης – τόσο στο άμεσο μέλλον όσο και μεσοπρόθεσμα.
3. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε διότι διαπιστώθηκε ότι, κατά τα τελευταία χρόνια, μεταξύ των αλλοδαπών που εισέρχονται στη χώρα και ζητούν διεθνή προστασία εμφανίζονται, ολοένα και συχνότερα, ανήλικοι, παιδιά ή έφηβοι, που φθάνουν στη χώρα μόνοι τους, χωρίς την οικογένειά τους ή άλλον ενήλικα που να τους συνοδεύει και να μεριμνά για αυτούς. Αυτά τα παιδιά που ζητούν διεθνή προστασία είναι γνωστά στην προσφυγική ορολογία ως ασυνόδευτοι ανήλικοι.
4. Η κατηγορία αυτή των παιδιών προσφύγων αντιμετωπίζει διπλές δυσχέρειες και διπλά προβλήματα. Ως παιδιά είναι εξίσου ευάλωτα και έχουν τις ίδιες ανάγκες με τα υπόλοιπα παιδιά. Παράλληλα, ως πρόσφυγες, έχουν τις ίδιες ανάγκες και παρόμοιες εμπειρίες με τους άλλους πρόσφυγες. Πρόκειται, ως εκ τούτου, για μια διπλά ευάλωτη κατηγορία προσφύγων και αιτούντων άσυλο για τους οποίους ο νομοθέτης οφείλει να θεσπίσει ειδικότερες δια-

τάξεις για ειδική μεταχείριση και νομική και κοινωνική προστασία τους καθώς και σε ό, τι αφορά το υποστηρικτικό τους πλαίσιο.

5. Τον Ιούνιο του 2005, η Ύπατη Αρμοστεία του Ο.Η.Ε για τους Πρόσφυγες και ο Συνήγορος του Πολίτη συνέταξαν και παρουσίασαν ένα κείμενο 'Κατευθυντήριων Οδηγιών για τα Ασυνόδευτα Παιδιά που Ζητούν Άσυλο'. Η παρούσα έρευνα διεξάγεται σχεδόν τρία χρόνια μετά την δημοσίευση των «Οδηγιών» αυτών και συγκρίνει τις προτάσεις των Οδηγιών αυτών με την υφιστάμενη κατάσταση.

Στατιστικά στοιχεία

6. Η έρευνα διαπίστωσε σειρά προβλημάτων στο θέμα της στατιστικής καταγραφής των ανηλίκων. Τα μόνα διαθέσιμα επίσημα στατιστικά στοιχεία είναι αυτά που εμφανίζουν το (πρώην) Υπουργείο Δημόσιας Τάξης για τους ασυνόδευτους ανηλίκους που υποβάλλουν αίτημα ασύλου και το Υπουργείο Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης για τους ανηλίκους που στεγάζονται στα διάφορα Κέντρα Φιλοξενίας. Τα στοιχεία αυτά είναι ανεπαρκή για την διαμόρφωση πολιτικών για τους ασυνόδευτους ανηλίκους και ελέγχονται ως προς την ακρίβεια και πληρότητά τους. Πέραν του αριθμού των αιτημάτων ασύλου που υποβάλλονται από ασυνόδευτους αλλοδαπούς, το Αρχηγείο Ελληνικής Αστυνομίας στα υπόλοιπα επί μέρους στοιχεία (χορηγήσεις ασύλου, χορηγήσεις ανθρωπιστικού καθεστώτος, απορρίψεις σε α' και/η β' βαθμό, ανανεώσεις και διακοπές) δεν αναφέρει την ηλικία των αιτούντων.
7. Ακόμα σκοτεινότερη είναι η στατιστική καταγραφή των ανηλίκων αλλοδαπών που δεν εισέρχονται στην διαδικασία ασύλου. Η επίσημη θέση της Πολιτείας είναι ότι δεν υπάρχουν επίσημα στοιχεία που να διαχωρίζουν ηλικιακά όσους συνελήφθησαν κατά την είσοδό τους στη χώρα ή μεταγενέστερα. Το ίδιο συμβαίνει και με τα υπηρεσιακά σημειώματα απέλασης που εκδίδονται από τις κατά τόπους αστυνομικές διευθύνσεις.

Πρόσβαση στο άσυλο – και στην επικράτεια

8. Η έρευνα διαπίστωσε ότι η αντικειμενικά τεκμηριωμένη έρευνα για τη δυνατότητα πρόσβασης των ανηλίκων στην επικράτεια είναι αδύνατη λόγω έλλειψης στοιχείων. Από τα στοιχεία που εξετάστηκαν, ωστόσο, δεν προκύπτει διαφορετική – σε σχέση με τους λοιπούς αλλοδαπούς – αντιμετώπιση των

ανηλίκων που αποπειρώνται να εισέλθουν παράνομα στην Ελλάδα. Η στάση των μεθοριακών αρχών παραμένει η ίδια όπως και για τους ενήλικες.

9. Η εικόνα που προέκυψε σε ό, το αφορά την πρόσβαση στο άσυλο στα σημεία εισόδου της χώρας είναι συγκεκριμένη. Η κατάσταση ποικίλλει ανά σημείο εισόδου και ανά χρονική περίοδο. Σε κάθε περίπτωση παρατηρείται ανεπάρκεια ή και πλήρης έλλειψη ενημέρωσης των ανηλίκων που εμφανίζονται ή συλλαμβάνονται στα σύνορα τόσο για τα θέματα ασύλου όσο και ευρύτερα για τα δικαιώματά τους. Στα σύνορα δεν υπάρχει ειδική κρατική υποδομή για την υποδοχή αυτών των παιδιών, ούτε προσωπικό καταρτισμένο στις ειδικές τεχνικές που απαιτούνται για την εξέταση των αιτημάτων τους για παροχή προστασίας.

Διαπίστωση της ανηλικότητας και αξιολόγηση της ηλικίας από τις αρχές

10. Δεν διαπιστώθηκε καμία περίπτωση κατά την οποία οι αρχές ασύλου προχώρησαν σε ιατρική εξέταση για να διαπιστώσουν τη ηλικία του ανήλικου. Στην μεγάλη πλειονότητα των περιπτώσεων, οι αρχές δέχονται και καταγράφουν την ηλικία που δηλώνει ο ανήλικος στην αίτησή του. Διαπιστώθηκε ωστόσο ότι, λόγω του γεγονότος πως η τεράστια πλειοψηφία των αλλοδαπών που εισέρχονται στη χώρα δεν διαθέτουν νομιμοποιητικά έγγραφα, η καταγραφή της ηλικίας γίνεται κατά δήλωση του αιτούντος. Τούτο δημιουργεί προβλήματα είτε λόγω του ότι ενήλικες δηλώνουν ότι είναι ανήλικοι είτε διότι οι αρχές καταγράφουν διαφορετική – συνήθως μεγαλύτερη – ηλικία από αυτήν που δηλώνει ο ανήλικος μετά από πρόχειρη και αναιτιολόγητη, επιστημονικά, κρίση τους. Παράλληλα αναφέρθηκαν περιπτώσεις κατά τις οποίες ασυνόδευτοι ανήλικοι δεν καταγράφηκαν ως ασυνόδευτοι αλλά ως συνοδευόμενοι από τρίτους που δεν ήταν γονείς ή συγγενείς τους.

Κράτηση και ελευθερία κυκλοφορίας

11. Η ελληνική νομοθεσία για το άσυλο δεν επιβάλλει την κράτηση ανηλίκων ή άλλων αλλοδαπών αποκλειστικά για το λόγο ότι υποβάλλουν αίτημα ασύλου. Ωστόσο, στην πράξη κράτηση επιβάλλεται στο πλαίσιο της διαδικασίας διοικητικής απέλασης αλλοδαπών που εισήλθαν παράνομα στη χώρα. Η συγκεκριμένη διάταξη δεν κάνει διάκριση μεταξύ ανηλίκων και ενηλίκων. Μέχρι πρόσφατα δεν υπήρχε καμία διαφορετική αντιμετώπιση των ανηλίκων, αιτούντων άσυλο ή μη, που εισέρχονταν παράνομα στην Ελλάδα. Η κατάσταση

αυτή έχει διαφοροποιηθεί τα τελευταία χρόνια, αν και ουσιαστικά δεν υπάρχει ενιαία αντιμετώπιση, από πλευράς αρχών, τόσο του θέματος της κράτησης, κατ' αρχήν, των ανηλίκων όσο και της διάρκειας αυτής της κράτησης. Η πρακτική ποικίλλει ανά Αστυνομική Διεύθυνση και, εν μέρει, οφείλεται σε γενικότερη πολιτική των αρχών σχετικά με την κράτηση των παράνομα εισερχομένων. Σε πολλές περιπτώσεις γίνεται προσπάθεια να κρατούνται οι άρρενες ανήλικοι σε χωριστούς χώρους.

Διορισμός Επιτρόπου

12. Αν και η ελληνική νομοθεσία προέβλεπε ήδη με το Π.Δ. 61/99 την τοποθέτηση του Εισαγγελέα Ανηλίκων ως ειδικού προσωρινού επιτρόπου του ανηλίκου μέχρι την οριστική κρίση του αιτήματός του, διαπιστώθηκε ότι, στη πράξη, η πραγματική εμπλοκή του προσωρινού επιτρόπου σε οποιαδήποτε δράση για τον ανήλικο υπήρξε πολύ σπάνια. Η απουσία μόνιμου (και ουσιαστικού) επιτρόπου δημιουργεί σοβαρότατα και εκτενή προβλήματα που ανακύπτουν σε κάθε σχεδόν έκφανση της ζωής του ανηλίκου. Η Πολιτεία, ωστόσο, δεν φαίνεται να έχει επίγνωση της σπουδαιότητας της ύπαρξης επιτρόπου για τη ζωή του ανηλίκου και των επιπλοκών που δημιουργεί η απουσία του και δεν δείχνει το ενδιαφέρον που απαιτείται, για την κάλυψη του νομικού και πρακτικού κενού. Η τροποποίηση των σχετικών διατάξεων με το Προεδρικό Διάταγμα 220/2007 αποτελεί καταρχήν θετική εξέλιξη εφόσον καλύπτει πλέον και τα ασυνόδευτα παιδιά πριν τη διαδικασία ασύλου, αδυνατεί ωστόσο να επιλύσει το ουσιαστικό πρόβλημα αφού δεν προβλέπει την ίδρυση σχετικού σώματος επιτρόπων. Διαπιστώθηκε επιπλέον ότι η νέα διάταξη ερμηνεύεται στενά από ορισμένες τουλάχιστον εισαγγελικές αρχές που θεωρούν ότι η μόνη αρμοδιότητα που διαθέτει ο προσωρινός επίτροπος είναι να «προβαίνει στις απαραίτητες ενέργειες για το διορισμό επιτρόπου του ανηλίκου» και μόνο. Τέλος όλοι οι εισαγγελείς ανηλίκων τόνισαν την πρακτική αδυναμία τους να ασκήσουν ουσιαστικά τα καθήκοντα του επιτρόπου, λόγω τεράστιου φόρτου εργασίας.

Μεταβατική φροντίδα

13. Στην Ελλάδα υπάρχουν τέσσερις κατά βάση δομές φιλοξενίας ασυνόδευτων ανηλίκων αιτούντων άσυλο. Ανήκουν σε ιδιωτικούς φορείς που λειτουργούν (με την εξαίρεση ενός) με την χρηματοδότηση του Υπουργείου Υγείας και

Κοινωνικής Αλληλεγγύης μέσω του Ευρωπαϊκού Ταμείου Προσφύγων. Βρίσκονται στα Ανώγεια Κρήτης, στην Μακρινίτσα Βόλου, στη Θεσσαλονίκη και στην Αθήνα. Στην πληρότητά τους, μπορούν να στεγάσουν περί τους 90-95 ανηλίκους. Οι ανήλικοι που στεγάζονται στα κέντρα αυτά είναι στην πλειοψηφία τους αφγανικής καταγωγής.

14. Κύριο και κοινό πρόβλημα όλων των Κέντρων αποτελεί η ανεπαρκής και μη τακτική χρηματοδότηση. Η χρηματοδότησή τους σε ετήσια βάση δεν επιτρέπει μακροπρόθεσμο προγραμματισμό ενώ, επιπλέον, δημιουργεί κενά ρευστότητας και υποστελέχωση των Κέντρων με συνέπειες στην λειτουργία τους και στις υπηρεσίες που παρέχουν στους ανηλίκους. Επίσης διαπιστώθηκε ανάγκη διαρκούς εκπαίδευσης των στελεχών των Κέντρων και ενημέρωσής τους για το σύνολο των νομοθετικών ρυθμίσεων για τους ανηλίκους, ώστε να μπορούν να βοηθήσουν αποτελεσματικότερα στη διεκδίκηση των δικαιωμάτων της συγκεκριμένης ομάδας.
15. Διαπιστώθηκε διαφοροποίηση στις συνθήκες λειτουργίας, τις παροχές, τις υπηρεσίες, αλλά και την ποιότητα των υπηρεσιών που παρέχει κάθε Κέντρο (π.χ. ώρες και συχνότητα των μαθημάτων, έμφαση ή όχι στην εκπαίδευση, νομική υποστήριξη). Παράλληλα υπάρχει διαρθρωτική διαφοροποίηση ανάμεσα στα Κέντρα λόγω της τοποθεσίας τους: τα Κέντρα που βρίσκονται σε μεγάλες πόλεις έχουν και παρέχουν ευκολότερη πρόσβαση σε δικαιώματα και υπηρεσίες λόγω της ύπαρξης δομών και εξειδικευμένων υπηρεσιών που πλαισιώνουν τη λειτουργία του Κέντρου (Διαπολιτισμικά Σχολεία, εξειδικευμένες υπηρεσίες υγείας, ευρύτερη νομική υποστήριξη και κοινωνική πλαισίωση).
16. Άλλο διαπιστωμένο κοινό πρόβλημα αποτελεί η πολυετής αναμονή στη διαδικασία ασύλου και η συχνά αρνητική έκβασή της που δημιουργεί στους ανηλίκους υπέρμετρο άγχος, νευρικότητα και αίσθημα ματαιώσης και τους αφαιρεί το κίνητρο για την όποια προσπάθεια ένταξης στην ελληνική κοινωνία και τη συμμετοχή στις δραστηριότητες του Κέντρου.
17. Διαπιστώθηκε ότι, στα σημεία εισόδου και στους χώρους κράτησης δεν πραγματοποιούνται συστηματικά προληπτικές ιατρικές εξετάσεις στους ανηλίκους. Μόνο οι ανήλικοι που διαμένουν στις υπάρχουσες δομές φιλοξενίας υποβάλλονται σε προληπτικό ιατρικό έλεγχο κατά το πρώτο χρονικό διάστημα της διαμονής τους εκεί, με μέριμνα των υπευθύνων των Κέντρων.

18. Αν και δεν διαπιστώθηκαν ιδιαίτερα προβλήματα πρόσβασης των ανηλίκων που διαμένουν σε κέντρα φιλοξενίας σε δωρεάν υπηρεσίες υγείας, υπάρχουν προβλήματα σε περιπτώσεις ανηλίκων που επιθυμούν ιατρική βοήθεια και δεν έχουν προμηθευτεί το ειδικό δελτίο αιτήσαντος άσυλο αλλοδαπού. Επιπλέον, ακόμα και στις περιπτώσεις που έχει εξασφαλιστεί η δωρεάν πρόσβαση, υπάρχουν προβλήματα ως προς την διάγνωση, λόγω πρακτικών προβλημάτων στην επικοινωνία με το νοσηλευτικό και ιατρικό προσωπικό.
19. Σε ό,τι αφορά την εκπαίδευση των ανηλίκων, αν και ο νόμος την διαπολιτισμική εκπαίδευση προβλέπει τη λειτουργία διαπολιτισμικών σχολείων και τη δυνατότητα εγγραφής αλλοδαπών μαθητών στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση με ελλιπή δικαιολογητικά, η εκπαίδευση των ανηλίκων παραμένει προβληματική και ελλιπή, ιδίως σε κάποια κέντρα, λόγω δυστροφίας των αρχών, άγνοιας νόμου ή έλλειψης ενδιαφέροντος. Δεν υπάρχουν στοιχεία για την εκπαίδευση των ανηλίκων που δεν φιλοξενούνται σε κέντρα.
20. Όπως προκύπτει, ο μεγαλύτερος αριθμός των ασυνόδευτων ανηλίκων δεν εντάσσεται σε επίσημα προγράμματα κατάρτισης και τεχνικής εκπαίδευσης την οποία και θα μπορούσαν να αξιοποιήσουν για την επαγγελματική τους αποκατάσταση στην Ελλάδα ή στη χώρα καταγωγής τους. Αν και η εργασία των ανηλίκων ρυθμίζεται εξαντλητικά και περιοριστικά από τον νόμο, ο μεγαλύτερος αριθμός των ασυνόδευτων ανηλίκων, ακόμα και κάτω των 15 ετών, που βρίσκεται στην Ελλάδα εργάζεται, χωρίς άδεια εργασίας, όχι μόνο κατά παράβαση των διατάξεων του νόμου αλλά και χωρίς να υπάρχει η δυνατότητα ελέγχου και επίβλεψης των όρων και συνθηκών απασχόλησης.

Διαδικασία καθορισμού του καθεστώτος πρόσφυγα

21. Αν και το υφιστάμενο νομοθετικό πλαίσιο για τον καθορισμό του καθεστώτος πρόσφυγα δεν περιλαμβάνει ειδική ρύθμιση για την εξέταση αιτημάτων από ασυνόδευτους ανήλικους, διάφορες διατάξεις του Π.Δ. 220/2007 και της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού προτρέπουν για ταχύτερη διεκπεραίωση των αιτημάτων ασύλου που υποβάλλονται από ασυνόδευτους ανήλικους. Διαπιστώθηκε, ωστόσο, ότι η διαδικασία που ακολουθούν οι αρχές για τα ασυνόδευτα ανήλικα δεν διαφοροποιείται σε σχέση με τα αιτήματα ασύλου ενηλίκων. Επίσης δεν προέκυψε ταχύτερη εξέταση των αιτημάτων τους ή διαφορετική αξιολόγηση των ισχυρισμών τους για χορήγηση διεθνούς προστασίας. Αντίθετα, η πρακτική που ακολουθείται σε επίπεδο κεντρικών, αλλά

και περιφερειακών υπηρεσιών, οδηγεί στο συμπέρασμα ότι η πολιτική της Ελληνικής Πολιτείας αποσκοπεί στην καθυστέρηση της ολοκλήρωσης του αιτήματος ασύλου των ανηλίκων μέχρι την ενηλικίωσή τους.

22. Στον πρώτο βαθμό, οι περιπτώσεις αιτημάτων ασύλου όπου η ανηλικότητα λαμβάνεται υπόψη και συνυπολογίζεται κατά την κρίση επί του αιτήματος είναι ελάχιστες. Σε δεύτερο βαθμό, η δυνατότητα παρέμβασης της Γνωμοδοτικής Επιτροπής Ασύλου για κατά προτεραιότητα εγγραφή αιτημάτων ανηλίκων είναι ανύπαρκτη εφόσον τα πινάκια καταρτίζονται από το Τμήμα Ασύλου και μόνο.

Ασυνόδευτοι ανήλικοι που δεν ζητούν άσυλο

23. Ένα ζήτημα που διαπιστώθηκε κατά την έρευνα, αν και ξεπερνά τα πλαίσιά της, και εμφανίζεται ολοένα και εντονότερα αποτελεί το φαινόμενο των ασυνόδευτων ανηλίκων που εισέρχονται στη χώρα χωρίς να θέλουν να ζητήσουν άσυλο. Τα τελευταία χρόνια ο αριθμός τους έχει αυξηθεί σημαντικά και ξεπερνά κατά πολύ τον αριθμό των ανηλίκων που ζητούν άσυλο. Οι λόγοι για τους οποίους τα παιδιά αυτά δεν εισέρχονται στη διαδικασία ασύλου είναι πολλοί και διάφοροι: άγνοια της έννοιας και των συνεπειών του ασύλου, ανάγκη για απασχόληση κάτω από την πίεση της οικογένειας που έχει παραμείνει στη χώρα προέλευσης, επιθυμία συνέχισης του ταξιδιού σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Οι ανήλικοι αυτοί δεν εντάσσονται σε κανένα σύστημα προστασίας ανηλίκων και δεν υπάρχουν αρκετά στοιχεία για τον αριθμό τους, ει μη μόνο κατά προσέγγιση υπολογισμός τους και αναγωγές με βάση τον αριθμό των συλληφθέντων. Η Πολιτεία δεν εμφανίζει στοιχεία, ανά ηλικία, για τους αλλοδαπούς που συλλαμβάνονται για παράνομη είσοδο, ούτε για τα υπηρεσιακά σημειώματα απέλασης που εκδίδονται από τις κατά τόπους αστυνομικές διευθύνσεις.

Συμπεράσματα – Προτάσεις

24. Βελτίωση της ποιότητας και εμπλουτισμός των στατιστικών στοιχείων που δημοσιοποιεί το Αρχηγείο της Ελληνικής Αστυνομίας (και ενδεχόμενα και άλλες κρατικές υπηρεσίες) με τους αριθμούς των ασυνόδευτων ανηλίκων που συλλαμβάνονται για παράνομη είσοδο ή παραμονή στη χώρα, των υπηρεσιακών σημειωμάτων απέλασης και των πραγματικών απελάσεων. Παράλληλα, οι συγκεντρωτικοί πίνακες για τις αποφάσεις χορήγησης διεθνούς προ-

στασίας από τη χώρα πρέπει να περιλαμβάνουν και την ηλικία των προσφύγων ή δικαιούχων επικουρικής προστασίας.

25. Αν και η είσοδος στην επικράτεια αποτελεί κυριαρχικό δικαίωμα της Πολιτείας, το δικαίωμα αυτό περιστέλλεται από τις διεθνείς υποχρεώσεις της χώρας για τους ανηλίκους. Ως εκ τούτου οι πρακτικές παρεμπόδισης ή ανάσχεσης της παράνομης εισόδου που εφαρμόζουν οι μεθοριακές αρχές οφείλουν να λαμβάνουν υπόψη την τυχόν παρουσία και ανάγκη προστασίας ανηλίκων. Ένα πρώτο βήμα είναι η ρητή εξαίρεση των ανηλίκων από το πεδίο εφαρμογής των συμφωνιών επανεισδοχής και ιδίως του Πρωτοκόλλου Επανεισδοχής με την Τουρκία.
26. Η συνήθης πρακτική των αρχών, αφού ο ανήλικος εισέλθει στη χώρα και συλληφθεί, που συνίσταται στην έκδοση διαταγής απέλασης και την απελευθέρωση του ανηλίκου, από μόνη της δεν συνιστά προστασία του, δεν απαλλάσσει το ελληνικό κράτος από τις υποχρεώσεις του και επιπλέον εκθέτει εκ νέου τον ανήλικο στον κίνδυνο της εκμετάλλευσης.
27. Η πραγματική και όχι μόνο κατ' επίφαση εξασφάλιση του δικαιώματος πρόσβασης στο άσυλο μπορεί να επιτευχθεί, στα σημεία εισόδου, με την στελέχωση των αρμοδίων υπηρεσιών με εξειδικευμένο προσωπικό.
28. Σε ό,τι αφορά τους ανηλίκους που δεν ζητούν άσυλο προτείνεται η δημιουργία σε σημεία εισόδου, κλειστών κέντρων υποδοχής και προσωρινής φιλοξενίας τους. Στόχος των κέντρων αυτών, τα οποία θα στελεχωθούν με εξειδικευμένο προσωπικό, θα είναι η ακριβής καταγραφή των ανηλίκων, η εξέταση των λόγων εγκατάλειψης της χώρας καταγωγής τους, η διακρίβωση του νομικού καθεστώτος στο οποίο πρέπει να υπαχθούν, η αναζήτηση των μελών της οικογενείας τους, η ασφάλεια και η προστασία των ανηλίκων από τους λαθροδιακινητές τους και εν γένει τα κυκλώματα εκμετάλλευσης και η εφαρμογή των κρατικών υποχρεώσεων για οικογενειακή συνένωση ή ασφαλή επαναπατρισμό, εφόσον είναι εφικτό και εξυπηρετεί το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού.
29. Στην περίπτωση ανηλίκων μόνο ασφαλής επαναπατριsmός τους πρέπει να επιτρέπεται. Προτείνεται η ρητή απαγόρευση της διοικητικής απέλασης ανηλίκων.
30. Η κράτηση των ανηλίκων ως αποτέλεσμα διοικητικών αποφάσεων δεν δικαιολογείται.

31. Δεδομένου ότι το ελληνικό κράτος δεν μπορεί ή δεν θέλει να εφαρμόσει πολιτικές ασφαλούς επαναπατριsmού (και στις περισσότερες περιπτώσεις κάτι τέτοιο είναι ανέφικτο) προτείνεται η θέσπιση ενός ειδικού καθεστώτος προσωρινής προστασίας των ανηλίκων αυτών τουλάχιστον έως την ενηλικίωσή τους.
32. Για την οριστική αντιμετώπιση του προβλήματος της επιτροπείας προτείνεται η ίδρυση ειδικού σώματος επιτρόπων, υπό την εποπτεία ενός Υπουργείου, με αποκλειστική αρμοδιότητα την επιτροπεία των ανηλίκων.
33. Προτείνεται η αύξηση του αριθμού των Κέντρων Φιλοξενίας ανηλίκων, των διατιθέμενων θέσεων και η δημιουργία περισσότερων μικρών μονάδων. Το Υπουργείο Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης οφείλει να δώσει έμφαση όχι μόνο στην κάλυψη των βασικών αναγκών των ανηλίκων αλλά και των ουσιαστικών τους αναγκών και την παροχή ποιοτικών υπηρεσιών. Προτείνεται τα κέντρα αυτά να λειτουργούν με προγραμματισμό σε μεγαλύτερο χρονικό ορίζοντα από την σημερινή ετήσια βάση, ενώ κρίνεται σκόπιμη η δημιουργία ενός εθνικού αποθεματικού για την κάλυψη των κενών στην τακτική ροή των πόρων.
34. Προτείνεται επίσης το Υπουργείο Υγείας να θεσπίσει ένα κανονισμό με ορισμένες ελάχιστες προϋποθέσεις λειτουργίας και υπηρεσιών των κέντρων και να προβαίνει, συστηματικά και μόνιμα, σε αξιολόγησή τους.
35. Απαιτείται ειδική εκπαίδευση και συνεχής και μόνιμη ενημέρωση τόσο των κέντρων όσο και των εμπλεκόμενων τοπικών κρατικών υπηρεσιών (υγείας, εκπαίδευσης κ.α.) σχετικά με τα δικαιώματα των ανηλίκων αυτών.
36. Προτείνεται η σύσταση ενός σώματος διερμηνέων τους οποίους θα μπορούν να καλέσουν, οποτεδήποτε απαιτείται, οι εμπλεκόμενες υπηρεσίες για την σωστή και πλήρη επικοινωνία με τους ανηλίκους, καθώς και η πρόβλεψη σχετικής δαπάνης στο κρατικό προϋπολογισμό χωρίς να επιβαρύνονται οι εμπλεκόμενες υπηρεσίες.
37. Τέλος, σε ό,τι αφορά την διαδικασία καθορισμού του καθεστώτος διεθνούς προστασίας των ανηλίκων, απαιτείται η κατά προτεραιότητα (εντός εξαμήνου ή το αργότερο μέσα σε ένα χρόνο) ολοκλήρωση της εξέτασης των αιτημάτων ασύλου που υποβάλλονται από ανηλίκους.

Ευχαριστίες

Για τη διεξαγωγή και ευόδωση της έρευνας ευχαριστούμε πολύ όλους, επαγγελματίες και φορείς, που συνέβαλαν στην υλοποίησή της. Ευχαριστούμε το Αρχηγείο Ελληνικής Αστυνομίας για την διευκόλυνση στην πρόσβαση στους φακέλους των ανηλίκων αιτούντων άσυλο και για τις συνεντεύξεις που μας παραχώρησαν οι προϊστάμενοι των Τμημάτων. Ευχαριστούμε την Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, ιδίως την κ. Αριάννα Βασιλάκη, για την διοικητική και λειτουργική υποστήριξη στην έρευνα και τον κ. Παναγιώτη Παπαδημητρίου, Επισυνοριακό Παρατηρητή (Border Monitoring Officer) της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες και μέλος της Νομικής Υπηρεσίας του Ελληνικού Συμβούλιου για τους Πρόσφυγες για τις εξαιρετικά διαφωτιστικές και πολύτιμες πληροφορίες που μας παρέσχε. Χωρίς την ουσιαστική συμμετοχή των διοικήσεων, και ειδικότερα του προσωπικού όλων των Κέντρων Φιλοξενίας, θα ήταν εξαιρετικά δύσκολη η ολοκλήρωση της έρευνας αυτής. Για το λόγο αυτό εκφράζουμε τις ιδιαίτερες ευχαριστίες μας στους υπεύθυνους και κυρίως το προσωπικό των Κέντρων για το χρόνο που μας αφιέρωσαν και την υπομονή με την οποία απάντησαν σε όλες τις ερωτήσεις μας. Ευχαριστούμε επίσης τις εισαγγελικές αρχές και τους εκπροσώπους του Υπουργείου Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης για τις συνεντεύξεις που μας παραχώρησαν. Τέλος θέλουμε να ευχαριστήσουμε το Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες, ειδικότερα τους Σπύρο Κουλοχέρη, Σάντη Πρωτογέρου και Ξένια Πασσά από τη Νομική Υπηρεσία και τον Θάνο Μαντά από την Κοινωνική Υπηρεσία καθώς και την ΑΡΣΙΣ Αθήνας (ιδίως την Μαρία Καλδάνη και τα μέλη της ομάδας που ασχολείται με τους ασυνόδευτους ανηλίκους) για τις πολύ χρήσιμες και καθοριστικές πληροφορίες που μας προσέφεραν.

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ: ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΈΡΕΥΝΑΣ

Κατά τα τελευταία χρόνια, στην Ελλάδα, έχει διαπιστωθεί σημαντική αύξηση του αριθμού των αλλοδαπών που εισέρχονται στη χώρα και ζητούν διεθνή προστασία. Μεταξύ αυτών εμφανίζονται, ολοένα και συχνότερα, ανήλικοι, παιδιά ή έφηβοι, που φθάνουν στη χώρα μόνοι τους, χωρίς την οικογένειά τους ή άλλον ενήλικα που να τους συνοδεύει και να μεριμνά για αυτούς. Αυτά τα παιδιά που ζητούν διεθνή προστασία είναι γνωστά στην προσφυγική ορολογία ως ασυνόδευτοι ανήλικοι¹. Σύμφωνα με την Ύπατη Αρμοστεία του Ο.Η.Ε. για τους Πρόσφυγες, ως ασυνόδευτος ανήλικος αιτών άσυλο ορίζεται ένα πρόσωπο κάτω από την ηλικία των δεκαοκτώ ετών (ή της ηλικίας ενηλικίωσης κατά το δίκαιο της χώρας ασύλου) το οποίο δεν συνοδεύεται από τους γονείς του, από επίτροπο, ή από άλλο ενήλικο που σύμφωνα με τον νόμο ή το έθιμο είναι υπεύθυνος για την επιμέλειά του και αιτείται να υπαχθεί στο καθεστώς του πρόσφυγα στη χώρα ασύλου. Παρόμοια διατύπωση ακολουθεί και η ελληνική νομοθεσία².

Οι λόγοι για τους οποίους τα παιδιά αυτά φεύγουν από τη χώρα τους είναι παρόμοιοι με αυτούς για τους οποίους την εγκαταλείπουν και οι ενήλικες: οι συνεχιζόμενοι πόλεμοι και εμφύλιες συρράξεις, οι παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων οδηγούν τα παιδιά αυτά μακριά από τις εστίες τους. Στην περίπτωση των ασυνόδευτων παιδιών, ωστόσο, και άλλοι λόγοι παίζουν συχνά ρόλο στην φυγή τους: η διάλυση της οικογένειας – είτε λόγω θανάτου ή φυγής των γονέων – η εκμετάλλευση, η βίαιη στρατολόγησή τους, η επιθυμία μιας καλύτερης ζωής συχνά τα οδηγούν στην φυγή από τις πατρίδες και την μοναχική αναζήτηση προστασίας και μέλλοντος σε άλλη χώρα.

Η ειδική αυτή κατηγορία των παιδιών προσφύγων αντιμετωπίζει διπλές δυσχέρειες και διπλά προβλήματα όταν ζητούν διεθνή προστασία από ένα κράτος. Καταρχήν, επειδή είναι παιδιά είναι εξίσου ευάλωτα και έχουν τις ίδιες ανάγκες με τα υπόλοιπα παιδιά. Κατόπιν, ως πρόσφυγες, έχουν τις ίδιες ανάγκες και όμοιες εμπειρίες με τους άλλους πρόσφυγες. Πρόκειται, ως εκ τούτου, για μια διπλά ευάλωτη κατηγορία προσφύγων και αιτούντων άσυλο για τους οποίους ο νομοθέτης οφείλει να θεσπίσει ειδικότερες διατάξεις για ειδική μεταχείριση και νομική και κοινωνική προστασία τους καθώς και σε ό,τι αφορά το υποστηρικτικό τους πλαίσιο. Ο αποτελεσματικός συνδυασμός των δύο αυτών διαστάσεων προστασίας των παιδιών που ζητούν άσυλο αποτελεί ένα ζήτημα

¹ Ένας άλλος όρος για την ίδια κατηγορία παιδιών που χρησιμοποιείται εναλλακτικά είναι « παιδιά που έχουν χωρισθεί από την οικογένειά τους». Στην παρούσα έρευνα θα χρησιμοποιηθεί αποκλειστικά ο όρος ασυνόδευτοι ανήλικοι που είναι και η διατύπωση που χρησιμοποιεί η ελληνική νομοθεσία.

² Σύμφωνα με το Προεδρικό Διάταγμα 220/2007 (άρθρο 1 σημείο στ') ως ασυνόδευτος ανήλικος θεωρείται ο «υπήκοος τρίτης χώρας ή ανιθαγενής ηλικίας κάτω των δεκαοκτώ ετών ο οποίος φθάνει στην Ελλάδα χωρίς να συνοδεύεται από ενήλικα υπεύθυνο για τη φροντίδα του για όσο χρόνο δεν έχει τεθεί υπό την ουσιαστική φροντίδα ενός τέτοιου προσώπου ή ο ανήλικος που αφέθηκε ασυνόδευτος μετά την είσοδό του στην Ελλάδα».

που όλες οι αναπτυγμένες χώρες, αλλά και η διεθνής κοινότητα, έχουν προσπαθήσει να αντιμετωπίσουν με διαφορετικό βαθμό επιτυχίας.

Αν και η κατηγορία αυτή παιδιών απασχολεί τη διεθνή κοινότητα από το ξεκίνημα της λειτουργίας του συστήματος διεθνούς προστασίας, δεν υπήρχαν μέχρι σχετικά πρόσφατα ειδικές διατάξεις για τα παιδιά πρόσφυγες. Η Σύμβαση της Γενεύης για το Καθεστώς των Προσφύγων δεν περιλαμβάνει ειδική μνεία για τα παιδιά αλλά εφαρμόζεται σε όλους τους πρόσφυγες, ανεξάρτητα από την ηλικία. Η υιοθέτηση, το 1989, από τον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού αποτέλεσε την αφετηρία για μια νέα ενασχόληση με το ζήτημα των παιδιών προσφύγων σε πολλές χώρες της Ευρώπης. Και στην Ελλάδα, το θέμα της ειδικότερης προστασίας των ασυνόδευτων ανηλίκων που ζητούν άσυλο εμφανίζεται ως χωριστό ζήτημα στην ελληνική νομοθετική και προνοιακή πραγματικότητα σχετικά πρόσφατα, πολύ αποσπασματικά και των υστέρων, αφού εμφανίστηκαν στη χώρα μας ανήλικοι που δεν συνοδεύονται από ενήλικα. Καθοριστική σημασία στην αναγνώριση της ανάγκης ειδικής αντιμετώπισης των παιδιών προσφύγων είχαν οι παρεμβάσεις Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων που ασχολούνται με τα δικαιώματα των προσφύγων, με τα δικαιώματα του παιδιού ή εν γένει με τα ανθρώπινα δικαιώματα, τα διαβήματα της Ύπατης Αρμοστείας του Ο.Η.Ε για τους Πρόσφυγες και τα πορίσματα του Συνηγόρου του Πολίτη. Οι δύο τελευταίοι φορείς δημοσίευσαν, τον Ιούνιο του 2005, ένα σχετικό κείμενο 'Κατευθυντήριων Οδηγιών για τα Ασυνόδευτα Παιδιά που Ζητούν Άσυλο' με στόχο να επιστήσουν την προσοχή των αρχών στα ζητήματα προστασίας που τίθενται – και που πρέπει να τηρούνται στις περιπτώσεις εμφάνισης ασυνόδευτων ανηλίκων που ζητούν άσυλο.

Η παρούσα έρευνα διεξάγεται σχεδόν τρία χρόνια μετά την παρουσίαση των «Οδηγιών» αυτών. Σκοπός της είναι η διάγνωση της κατάστασης (σε επίπεδο νομοθεσίας και πρακτικής) που επικρατεί σε ό,τι αφορά τους ασυνόδευτους ανήλικους που εισέρχονται στην Ελλάδα και υποβάλλουν αίτημα ασύλου ή χρήζουν διεθνούς προστασίας. Στο πλαίσιο αυτό, η έρευνα προβαίνει σε μια συνολική αποτίμηση του θεσμικού πλαισίου της χώρας μας σχετικά με τον εντοπισμό, την προστασία και την αρωγή των ασυνόδευτων παιδιών, ενώ, παράλληλα, εξετάζεται ο βαθμός τήρησης, από πλευράς της ελληνικής Πολιτείας, των εθνικών και διεθνών υποχρεώσεων της για πλαισίωση και προστασία των ασυνόδευτων ανηλίκων. Η έρευνα χρησιμοποιεί ως σημείο αναφοράς και αντιπαραβολής τις θέσεις των 'Κατευθυντήριων Οδηγιών': η ακολουθούμενη πρακτική και οι νομοθετικές επιταγές αναλύονται και επί τη βάση των Οδηγιών αυτών.

Τα θέματα που διερευνά ειδικότερα η παρούσα μελέτη είναι η διαχείριση της ανηλικότητας από τις αρχές, η κράτηση και η ελευθερία κυκλοφορίας των ανηλίκων, ο διο-

ρισμός επιτρόπου, η κοινωνική ένταξη κατά τη διάρκεια της διαδικασίας εξέτασης του αιτήματος ασύλου τους και η παροχή απαραίτητων υποστηρικτικών υπηρεσιών και συνθηκών υποδοχής (στέγη, υγεία, εκπαίδευση), η οικογενειακή συνένωση, η πορεία και έκβαση της διαδικασίας καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα, η κοινωνική ένταξη μετά τον καθορισμό του καθεστώτος, ή, σε περιπτώσεις αρνητικής έκβασης, η περαιτέρω διαχείριση του ανηλίκου σύμφωνα με την αρχή του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού.

Τέλος, και πέραν της διαγνωστικής προσέγγισης, η έρευνα υποβάλλει συγκεκριμένες προτάσεις για βελτίωση της υφιστάμενης κατάστασης – τόσο στο άμεσο μέλλον όσο και μεσοπρόθεσμα.

Η έρευνα στηρίχθηκε στην ανάλυση της υφιστάμενης νομοθεσίας και την εξέταση της ακολουθούμενης πρακτικής. Σε ό,τι αφορά το πρώτο σκέλος, έγινε προσπάθεια να αναζητηθούν όλα τα νομοθετικά κείμενα – εθνικά, διεθνή και κοινοτικά- που αφορούν όχι μόνο τους αλλοδαπούς ανήλικους αλλά, τη διαδικασία ασύλου και την ανηλικότητα εν γένει και να παρουσιαστούν στους επί μέρους τομείς. Σε ό,τι αφορά το δεύτερο σκέλος, οι ερευνητές συναντήθηκαν και διεξήγαγαν προσωπικές συνεντεύξεις με εμπλεκόμενους φορείς (κατάλογος στο παράρτημα Α) επί την βάση ημι-δομημένου ερωτηματολογίου (στο παράρτημα Β). Παράλληλα οι ερευνητές διεξήγαγαν ατομικές συνεντεύξεις και ομάδες συζήτησης με ανήλικους φιλοξενούμενους σε Κέντρα Φιλοξενίας.

Επιπλέον, λήφθηκαν υπόψη και όλα τα στατιστικά στοιχεία που κατέστη ή ήταν δυνατόν συγκεντρωθούν κατά το χρονικό διάστημα διεξαγωγής της έρευνας από τις αρμόδιες κρατικές υπηρεσίες (Υπουργείο Εσωτερικών πρώην Υπουργείο Δημόσιας Τάξης – Αρχηγείο Ελληνικής Αστυνομίας, Υπουργείο Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης και από τις εισαγγελικές αρχές), από την Ύπατη Αρμοστεία του Ο.Η.Ε για τους Πρόσφυγες, τον Επισυνοριακό Παρατηρητή (border monitoring officer) της τελευταίας, και από Μη Κυβερνητικούς φορείς (όλα τα υφιστάμενα Κέντρα φιλοξενίας ασυνόδευτων ανηλίκων αιτούντων άσυλο, το Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες (Ε.Σ.Π.), την ΑΡΣΙΣ – Κοινωνική Οργάνωση Υποστήριξης Νέων).

Ταυτόχρονα, οι ερευνητές εξέτασαν ένα ευρύ αλλά τυχαίο δείγμα φακέλων ασυνόδευτων ανηλίκων που υπέβαλαν αίτημα ασύλου κατά τα έτη 2006 και 2007 και των οποίων οι φάκελοι βρίσκονται στο Τμήμα Ασύλου του Αρχηγείου Ελληνικής Αστυνομίας. Πρόκειται για 73 φακέλους από 8 κράτη: η πλειοψηφία τους (52) προέρχονται από το Αφγανιστάν. Στο πλαίσιο της έρευνας εξετάστηκαν όλα τα εκθέματα της Επιτροπής

του άρθρου 3 παρ. 5 του Π.Δ. 61/99 (Γνωμοδοτικής Επιτροπής Ασύλου) ³ για το έτος 2007 (6.448 άτομα) για τον εντοπισμό του αριθμού των ανηλίκων που εμφανίζονταν ενώπιον της εν λόγω Επιτροπής. Τέλος εξετάστηκαν και 198 απορριπτικές αποφάσεις σε αιτήματα ασύλου ανηλίκων που είχαν εκδοθεί κατά το β' εξάμηνο του έτους 2007.

Η έρευνα πραγματοποιήθηκε από τα μέσα Δεκεμβρίου μέχρι τα τέλη Μαρτίου 2008.

³ Η επιτροπή αυτή είναι ανεπίσημα γνωστή ως Γνωμοδοτική Επιτροπή Ασύλου ή Επιτροπή Προσφυγών (ενίοτε και με τον αγγλικό της όρο Appeals Board) ή απλά Επιτροπή. Στην παρούσα έρευνα ο όρος που θα χρησιμοποιείται είναι Γνωμοδοτική Επιτροπή Ασύλου.

2. Το πολιτικό και κοινωνικό πλαίσιο

Η μελέτη αυτή ασχολείται αποκλειστικά με τα ζητήματα που ανακύπτουν κατά τη διάρκεια της εξέτασης των αιτημάτων ασύλου και γενικότερα της παροχής προστασίας στους ασυνόδετους ανηλίκους. Ωστόσο δεν μπορεί ούτε να αγνοήσει την ευρύτερη ελληνική πραγματικότητα ούτε να απομονωθεί από αυτή και από μια σειρά γενικότερων προβλημάτων της ελληνικής κοινωνίας. Πράγματι, οι ασυνόδετοι ανήλικοι που υποβάλλουν αίτηση ασύλου στην Ελλάδα αντιμετωπίζουν – μερικές φορές εντονότερα, λόγω της ευάλωτης κατάστασής τους – τις ίδιες δυσλειτουργίες και περιορισμούς και συναντούν τα ίδια προβλήματα που διαπιστώνονται στην όλη διαδικασία ασύλου, ενώ παράλληλα υφίστανται τις αδυναμίες και τα κενά του προνοιακού συστήματος της χώρας.

Σε ό,τι αφορά το πρώτο θέμα είναι γεγονός ότι τόσο το νομοθετικό πλαίσιο για την προστασία προσφύγων και αιτούντων άσυλο στην Ελλάδα όσο και, κυρίως, ο τρόπος εφαρμογής του πλαισίου αυτού παρουσιάζουν σοβαρές αδυναμίες. Οι αδυναμίες αυτές συνδέονται με τον σχετικά πρόσφατο χαρακτήρα του θεσμού του ασύλου στη χώρα μας, την ανυπαρξία μιας σύγχρονης, προβλεπτικής και μακρόπνοης μεταναστευτικής πολιτικής, την έλλειψη υλικοτεχνικής υποδομής και ειδικευμένου προσωπικού, την γραφειοκρατική και διεκπεραιωτική αντιμετώπιση του ασύλου από τις αστυνομικές υπηρεσίες, την συγκέντρωση της διαδικασίας λήψης αποφάσεων σε κεντρικό επίπεδο και την επιβάρυνση της διαδικασίας ασύλου από προφανώς αβάσιμες ή καταχρηστικές αιτήσεις. Όλα αυτά τα προβλήματα αποτελούν παράγοντες που πλήττουν συγκριτικά περισσότερο τους ασυνόδετους ανηλίκους. Πολλά από τα θέματα που θίγονται, ως εκ τούτου, στην παρούσα έρευνα, δεν μπορούν να αντιμετωπισθούν, απομονωμένα, μόνο για τους ανηλίκους: άποψη των ερευνητών είναι ότι το ελληνικό Κράτος, στο πλαίσιο των υποχρεώσεων του που πηγάζουν από το διεθνές αλλά και από το υπό συνεχή εξέλιξη ευρωπαϊκό δίκαιο, πρέπει να προβεί σε μία εκ βάθρων αναθεώρηση του υφιστάμενου πλαισίου προστασίας προσφύγων, μέσα στο οποίο θα αντιμετωπισθούν και πολλά ζητήματα που αφορούν ειδικότερα τους ανηλίκους.

Από την άλλη πλευρά, δεν πρέπει να παραγνωρίζεται το γεγονός ότι η ελληνική κοινωνία εν γένει και η Πολιτεία ειδικότερα είναι πολύ λιγότερο ευαισθητοποιημένη σε θέματα διαχείρισης και προστασίας της ανηλικότητας. Τούτο συμβαίνει και έναντι Ελλήνων ανηλίκων, διαπιστώνεται δε ακόμα εντονότερα έναντι των

αλλοδαπών ανηλίκων. Οι προτάσεις βελτίωσης του τρόπου αντιμετώπισης των ασυνόδευτων ανηλίκων που ζητούν άσυλο δεν μπορούν να αγνοήσουν αυτές τις, καθοριστικές, ορισμένες φορές, παραμέτρους. Ως εκ τούτου, η μελέτη προσπαθεί, στο μέτρο του δυνατού, να μην απομακρύνεται από την ελληνική πραγματικότητα και να εκμεταλλεύεται όσο το δυνατό καλύτερα το υφιστάμενο θεσμικό και προνοιακό πλαίσιο.

3. ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

3.1. Αιτήματα ασύλου

Κάθε αξιόπιστη προσπάθεια αντιμετώπισης των προβλημάτων που αφορούν ασυνόδευτους ανηλίκους οφείλει να θεμελιώνεται σε μια πλήρη, σαφή και ολοκληρωμένη εικόνα του αριθμού και των αναγκών των ασυνόδευτων ανηλίκων στη χώρα μας. Η ύπαρξη και δημοσιοποίηση, ως εκ τούτου, ολοκληρωμένων στατιστικών στοιχείων αποτελούν απαραίτητη προϋπόθεση για την διαμόρφωση πολιτικών και ενδεχόμενα την διοχέτευση πόρων. Ωστόσο, τα μόνα πρωτότυπα στατιστικά στοιχεία είναι αυτά που εμφανίζουν το (πρώην) Υπουργείο Δημόσιας Τάξης⁴ για τους ασυνόδευτους ανηλίκους που υποβάλλουν αίτημα ασύλου και το Υπουργείο Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης για τους ανηλίκους που στεγάζονται στα διάφορα Κέντρα Φιλοξενίας. Τα στοιχεία αυτά είναι ανεπαρκή για την διαμόρφωση πολιτικών για τους ασυνόδευτους και ελέγχονται ως προς την ακρίβεια και πληρότητά τους.

Εν πρώτοις, ορισμένα λάθη που διαπιστώθηκαν κατά τη διάρκεια της έρευνας δημιουργούν ερωτηματικά ως προς την ακρίβεια του συνολικού αριθμού των αιτημάτων ασύλου (τόσο για ασυνόδευτους ανηλίκους όσο και γενικότερα)⁵. Επι-

⁴ Μετά τις εκλογές του Σεπτεμβρίου 2007, το Υπουργείο Δημόσιας Τάξης έπαψε να αποτελεί αυτόνομο Υπουργείο και υπήχθη, ως Γενική Γραμματεία, στο Υπουργείο Εσωτερικών. Η εξέταση αιτημάτων ασύλου παρέμειναν στην αρμοδιότητα του Αρχηγείου Ελληνικής Αστυνομίας και δεν διαπιστώνεται ουσιαστική αλλαγή στις σχετικές δραστηριότητες. Η παρούσα έρευνα χρησιμοποιεί περιστασιακά τον όρο «Υπουργείο Δημόσιας Τάξης» για ιστορικούς συνήθως λόγους. Σε κάθε περίπτωση αναφέρεται στις ειδικές αρμοδιότητες του Αρχηγείου Ελληνικής Αστυνομίας στον τομέα της εξέτασης και χορήγησης ασύλου.

⁵ Η ακρίβεια των στοιχείων αμφισβητείται από τις ίδιες τις κρατικές υπηρεσίες. Σε έγγραφό του (με Α.Π. Π2α./Γ.Π. οικ. 30094 από 4.3.2008) το Υπουργείο Υγείας ζητά από το Τμήμα Ασύλου του Υπουργείου Εσωτερικών να τους ενημερώσει για τον ακριβή αριθμό των ασυνόδευτων ανηλίκων αιτούντων άσυλο για το 2007 γιατί, ενώ τους είχαν ενημερώσει ότι «ο τελικός αριθμός των αιτήσεων ανήλθε σε 44...σε συνέχεια δικών [τους, δηλ. του Τμήματος Ασύλου] εγγράφων το έτος 2007, ορίσθηκε χώρος φιλοξενίας για 147 ασυνόδευτους ανήλικους αλλοδαπούς». Άλλο παράδειγμα προκύπτει από το γεγονός ότι, αν και σύμφωνα με τα επίσημα στατιστικά στοιχεία του Αρχηγείου Ελληνικής Αστυνομίας για το 2007 στην Αστυνομική Διεύθυνση Ρεθύμνου (στην οποία υπάγεται το Κέντρο Φιλοξενίας ανηλίκων Ανωγείων) δεν είχε καταγραφεί κανένα αίτημα ασύλου, κατά την έρευνα, και με βάση τα στοιχεία του ίδιου του Κέντρου, διαπιστώθηκε ότι στην περιφέρεια του Τμήματος Ασφαλείας Περάματος υποβλήθηκε τουλάχιστον ένα αίτημα (από ανήλικο που διαμένει στο Κέντρο). Τα στατιστικά προβλήματα δεν αφορούν βέβαια, μόνο τους ανήλικους αλλά εκτείνονται γενικότερα στη διαδικασία ασύλου. Για παράδειγμα ο επίσημα δηλωθείς αριθμός των εκδοθεισών το 2007, αποφάσεων διακοπής της διαδικασίας εξέτασης αιτημάτων ασύλου που έχουν κοινοποιηθεί στην Ύ.Α. του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες (93), είναι σαφώς μικρότερος από τον συνολικό αριθμό των διακοπών που αναφέρονται ανά εβδομάδα στην Γνωμοδοτική Επιτροπή Ασύλου (ο εκ των ερευνητών, Παπαγεωργίου, είναι και μέλος της εν λόγω Επιτροπής) λόγω αγνώστου διαμονής των αιτούντων και που ανέρχεται σε πολλές εκατοντάδες. Ανεξάρτητα από τις αιτίες των αποκλίσεων αυτών, που κατά την άποψη των ερευνητών οφείλεται σε διοικητικές αβελτηρίες (καθυστερήσεις αναφορών, μη διασταύρωση στοιχείων από διαφορετικές υπηρεσίες ή αμέλεια καταχωρήσεων) το πρόβλημα της ακρίβειας των στοιχείων παραμένει. .

πλέον, τα λοιπά στοιχεία που χορηγεί το Αρχηγείο Ελληνικής Αστυνομίας στην Ύπατη Αρμοστεία του Ο.Η.Ε. για τους Πρόσφυγες (χορηγήσεις ασύλου, χορηγήσεις ανθρωπιστικού καθεστώτος, απορρίψεις σε α' και/η β' βαθμό, ανανεώσεις και διακοπές) δεν αναφέρουν την ηλικία των αιτούντων. Η προσπάθεια, ως εκ τούτου περαιτέρω αναζήτησης της πορείας ενός αιτήματος ασύλου ανηλικού είναι δυσχερέστατη – εφόσον απαιτεί εξατομικευμένη έρευνα για κάθε αίτημα.

Σύμφωνα με τα επίσημα στατιστικά στοιχεία του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης οι ασυνόδευτοι ανήλικοι που υπέβαλαν αίτημα ασύλου στην Ελλάδα ανέρχονται σε:

Έτος	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Αριθμός	247	314	302	158	165	44 ⁶

Δεν παρέχονται αναλυτικότερα στοιχεία για την κατανομή ανάμεσα σε άρρενες και θήλειες. Όλα τα διαθέσιμα στοιχεία, ωστόσο, συγκλίνουν ότι οι περιπτώσεις ανηλικών κοριτσιών που ζητούν άσυλο είναι ελάχιστες.

Σε ό,τι αφορά την ηλικιακή κατανομή των ανηλικών, όπως προκύπτει πολύ λίγοι είναι οι αιτούντες που όταν φθάνουν στην Ελλάδα είναι κάτω των 15 ετών⁷. Η τυπική περίπτωση ασυνόδευτου ανηλικού είναι ένας νέος 16-18 ετών. Οι περισσότεροι από αυτούς είναι Αφγανικής καταγωγής (102 στους 302 για το 2004, 102 στους 158 για το 2005 και 74 στους 165 για το 2006), ακολουθούμενοι από ανηλικούς από το Ιράκ, το Πακιστάν και το Μπανγκλαντές. Στο σύνολό τους σχεδόν, οι ανήλικοι (όπως και η μεγάλη πλειοψηφία των αιτούντων άσυλο, γενικά) δεν διαθέτουν νομιμοποιητικά έγγραφα και ο καθορισμός της ηλικίας τους γίνεται κατά δήλωσή τους.

⁶ Τα στοιχεία για το έτος 2007 είναι ενδεικτικά των στατιστικών προβλημάτων που διαπιστώνονται στον τομέα των ανηλικών αιτούντων άσυλο. Το Αρχηγείο της Ελληνικής Αστυνομίας στα στοιχεία που χορήγησε στην Ύπατη Αρμοστεία του Ο.Η.Ε. για τους Πρόσφυγες για το 2007 παρουσίασε ένα πίνακα για τους ασυνόδευτους ανηλικούς αιτούντες άσυλο που τους υπολογίζει σε 658. Όπως ανέφερε στους ερευνητές ο Τμηματάρχης του Τμήματος Ασύλου, κ. Ν. Σταυρακάκης, ο αριθμός αυτός είναι ανακριβής γιατί συμπεριλαμβάνει το σύνολο των ανηλικών αιτούντων στη χώρα μας - και των συνοδευόμενων. Ο αριθμός των 44 αιτούντων για το 2007 προέρχεται από στοιχεία που έδωσε ο κ. Σταυρακάκης στους ερευνητές. Επισημαίνεται, ωστόσο, ότι άλλοι πίνακες του ίδιου έτους από το Υπουργείο Εσωτερικών (οι πίνακες που αναφέρουν την κατανομή ανδρών γυναικών και ανά ηλικιακή ομάδα) εμφανίζονται στην ομάδα 0-18 ετών 976 άνδρες και 104 γυναίκες.

⁷ Το 2004 υπέβαλαν αίτημα ασύλου 24 ασυνόδευτοι ανήλικοι κάτω των 14 ετών, το 2005 6 και το 2006 32 (ΥΔΤ). Η ηλικιακή κατανομή για το 2007 δεν μπορεί να ληφθεί υπόψη λόγω των προβλημάτων που αναφέρθηκαν στην προηγούμενη υποσημείωση.

Διαπιστώνεται σημαντική αυξομείωση του αριθμού αυτού ανά έτος. Δεν είναι δυνατόν να συναχθούν ασφαλή συμπεράσματα για τις σημαντικές αυτές διαφοροποιήσεις. Ο αριθμός των 44 αιτήσεων που δόθηκε για το έτος 2007, ωστόσο, ενδεχομένως σχετίζεται με την διάδοση, μεταξύ των ανηλίκων, των διατάξεων του Κανονισμού 343/2003 σχετικά με την «θέσπιση των κριτηρίων και μηχανισμών για τον προσδιορισμό του κράτους μέλους που είναι υπεύθυνο για την εξέταση αίτησης ασύλου που υποβάλλεται σε κράτος μέλος από υπήκοο τρίτης χώρας» (Κανονισμός Δουβλίνο-2)⁸. Ο Κανονισμός επιτρέπει την εξέταση ενός αιτήματος ασύλου ανηλίκου στην χώρα όπου πρώτα υποβάλλεται το αίτημα από τον ανήλικο (σε αντίθεση με τον συνηθέστερα εφαρμοζόμενο κανόνα της εξέτασης του ασύλου στην πρώτη χώρα εισόδου) και φαίνεται ότι τούτο έχει γίνει γνωστό στους ανηλίκους ή στους διακινητές ή συνεργάτες τους. Ως εκ τούτου, είναι πιθανόν οι ανήλικοι που θέλουν να συνεχίσουν την μετακίνησή τους σε άλλη χώρα της Ε.Ε. να προτιμούν να μην υποβάλλουν αίτημα ασύλου στην Ελλάδα, να φεύγουν παράνομα για άλλη χώρα της Ένωσης και να υποβάλλουν εκεί το αίτημά τους⁹. Με δεδομένο τον μικρό αριθμό χορηγήσεων καθεστώτος προστασίας στη χώρα μας και την βραδύτητα της όλης διαδικασίας, η συμπεριφορά αυτή των ανηλίκων μπορεί να δικαιολογηθεί – παρά το ότι δημιουργεί περισσότερα προβλήματα ακόμα και κίνδυνο για τους ανηλίκους¹⁰. Ανεξάρτητα ωστόσο από την γνώμη που σχηματίζει ο καθένας για το θέμα αυτό, και με δεδομένο ότι δεν φαίνεται να μειώνεται ο αριθμός των ασυνόδευτων ανηλίκων συνολικά, η μείωση του αριθμού των αιτημάτων ασύλου από ασυνόδευτους ανηλίκους, πρέπει να οδηγεί σε αύξηση του αριθμού των ανηλίκων που βρίσκονται στη χώρα μας χωρίς να έχουν υποβάλει σχετικό αίτημα (βλέπε παρακάτω) και άρα χωρίς οποιαδήποτε στατιστική παρουσία.

3.2. Ανήλικοι που δεν υποβάλλουν αίτημα ασύλου

Ακόμα σκοτεινότερη είναι η στατιστική καταγραφή των ανηλίκων αλλοδαπών που δεν εισέρχονται στην διαδικασία ασύλου¹¹. Η κατηγορία αυτή περιλαμβάνει

⁸ Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 343/2003 του Συμβουλίου της 18ης Φεβρουαρίου 2003 για τα κριτήρια και τους μηχανισμούς προσδιορισμού του κράτους μέλους το οποίο είναι υπεύθυνο για την εξέταση αίτησης ασύλου που έχει υποβληθεί σε κράτος μέλος από υπήκοο τρίτης χώρας [Επίσημη Εφημερίδα L 50 της 25.2.2003].

⁹ Τούτο προκύπτει άλλωστε και από δηλώσεις των ίδιων των ανηλίκων και από εκπροσώπους των ΜΚΟ και φορέων.

¹⁰ Οι ανήλικοι θέτουν με τον τρόπο αυτό τη ζωή τους σε κίνδυνο.

¹¹ Η έλλειψη στοιχείων σχετικά με τους ασυνόδευτους ανηλίκους που δεν ζητούν άσυλο δεν αποτελεί μόνο ελληνικό φαινόμενο. Σύμφωνα με το πρόγραμμα «Separated Children in Europe»

τους ανηλίκους που εισέρχονται παράνομα στη χώρα χωρίς να συλληφθούν από τις αρχές μεθοριακής φύλαξης και όσους συλλαμβάνονται, κρατούνται για ένα διάστημα και απελευθερώνονται με διαταγές απέλασης αλλά παραμένουν στην Ελλάδα ή προσπαθούν να φύγουν παράνομα για άλλη ευρωπαϊκή χώρα. Τα στοιχεία για τα άτομα αυτά παραμένουν στην σφαίρα του κατά προσέγγιση υπολογισμού και συγκεντρώθηκαν κατά βάση από Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (ΜΚΟ). Η επίσημη θέση της Πολιτείας είναι ότι δεν υπάρχουν επίσημα στοιχεία που να διαχωρίζουν ηλικιακά όσους συνελήφθησαν κατά την είσοδό τους στη χώρα ή μεταγενέστερα¹². Το ίδιο συμβαίνει και με τα υπηρεσιακά σημειώματα απέλασης που εκδίδονται από τις κατά τόπους αστυνομικές διευθύνσεις. Ως εκ τούτου δεν υπάρχει επίσημη ούτε και ακριβής καταγραφή για το σύνολο των ανηλίκων που βρίσκονται στην χώρα, εφόσον οι τελευταίοι δεν έχουν υποβάλει αίτημα ασύλου. Από εκτιμήσεις των προαναφερθεισών ΜΚΟ ο αριθμός των ασυνόδευτων ανηλίκων που χρήζουν διεθνούς προστασίας ανέρχεται σε άνω των 1000 ατόμων ¹³. Αν και ο αριθμός αυτός μπορεί να φαίνεται υψηλός, δικαιολογείται από τα διατιθέμενα στοιχεία. Μόνο για το έτος 2007, το Πρόγραμμα Υποδοχής του Ελληνικού Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες εξέτασε συνολικά 150 περιπτώσεις ασυνόδευτων ανηλίκων (στη συντριπτική τους πλειοψηφία προερχόμενων από το Αφγανιστάν και ελάχιστοι από Σομαλία και Μπανγκλαντές). Από αυτούς οι 130 είχαν εισέλθει στη χώρα το 2007 – οι υπόλοιποι το 2006. Πλην ελαχίστων οι οποίοι διέθεταν ειδικό δελτίο αιτήσαντος άσυλο αλλοδαπού («ροζ κάρτα») οι υπόλοιποι διέθεταν μόνο υπηρεσιακά σημειώματα απέλασης που είχαν εκδοθεί στην πλειοψηφία τους από τις Αστυνομικές Διευθύνσεις Λέσβου, Χίου, Σάμου και Δωδεκανήσου. Στην μεγάλη πλειοψηφία τους, τα υπηρεσιακά σημειώματα ανέφεραν ως διεύθυνση κατοικίας του ανηλίκου την έδρα του Ε.Σ.Π. ή της «Άρσις»¹⁴. Στη διάρκεια των πρόσφατων αστυνομικών επιχειρήσεων (Ιανουάριος 2008) για την εκκένωση του άτυπου καταυλισμού της

στην Ευρώπη βρίσκονται, κάθε στιγμή, περί τα 100.000 ασυνόδευτα ανήλικα. Εάν- και ενόσω - δεν υποβάλουν αίτημα ασύλου, ωστόσο, παραμένουν « άγνωστα» στις αρχές. Βλέπε Jacqueline Bhabha "Minors or Aliens. Inconsistent State Intervention and Separated Children asylum-Seekers" στο "European Journal of Migration and Law". Vol 3 (2001) pp. 283-314.

¹² Σε έγγραφό του προς την Ύπατη Αρμοσσία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες (έγγραφο με Α.Π. 4591/2/Νοέμβριος 2007), το Υπουργείο Εσωτερικών (Αρχηγείο Ελληνικής Αστυνομίας) στα στοιχεία των παρανόμων μεταναστών που συνελήφθησαν κατά το πρώτο δεκάμηνο του 2007 αναφέρει 20,836 Ασιάτες (μέσα στους οποίους περιλαμβάνονται 7.817 Αφγανοί και 7.233 Ιρακινοί) και 4,104 Αφρικανούς (εκ των οποίων 2,655 Σομαλοί). Στο εν λόγω έγγραφο δηλώνεται ότι δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία για την ηλικιακή κατανομή των συλληφθέντων.

¹³ «Άρσις». (Μ. Καλδάνη).

¹⁴ Θ. Μαντάς. Κοινωνικός λειτουργός. Υπεύθυνος προγράμματος υποδοχής Ε.Σ.Π.

Πάτρας, όπου διέμεναν εδώ και χρόνια αιτούντες άσυλο και άλλοι αλλοδαποί, κυρίως από το Αφγανιστάν, επιβεβαιώθηκε η παραμονή, εκεί, μεγάλου αριθμού ανηλίκων, που στην μεγάλη πλειοψηφία τους δεν είχαν υποβάλει αίτημα ασύλου και κατοικούσαν μόνοι τους εκεί¹⁵. Επίσης ενδεικτικό του αυξανόμενου αριθμού των ανηλίκων που προέρχονται από χώρες για τις οποίες υπάρχουν σοβαρές πιθανότητες να είναι πρόσφυγες και εμφανίζονται χωρίς να ζητούν άσυλο αποτελεί το γεγονός ότι, κατά τη στιγμή της ολοκλήρωσης της παρούσης έκθεσης, περί τους 100 ανηλικούς βρίσκονται κρατούμενοι σε κέντρα κράτησης των νομών Έβρου και Ροδόπης¹⁶.

Το ζήτημα αυτό περιλαμβάνει και άλλες διαστάσεις, ιδίως θέματα διακίνησης ανηλίκων και εγκληματικότητας. Ενδεικτικά αναφέρουμε ειδικότερα ότι, από τον Σεπτέμβριο του 2007 μέχρι τον Φεβρουάριο του 2008, σε μη πλήρη καταγραφή από τα στοιχεία της Υπηρεσίας Επιμελητών Ανηλίκων του Δικαστηρίου Ανηλίκων Αθήνας, διαπιστώθηκαν τουλάχιστον 22 περιπτώσεις ανηλίκων Σομαλών, στην πλειοψηφία τους ηλικίας 13-16 ετών, αγοριών (με την εξαίρεση μίας κοπέλας η οποία έχει προφυλακισθεί στις γυναικείες φυλακές Κορυδαλλού) οι οποίοι συνελήφθησαν για διακίνηση ναρκωτικών στην περιοχή Ομόνοιας. Όλοι ήταν κάτοχοι υπηρεσιακών σημειωμάτων απέλασης που στην πλειοψηφία τους είχαν εκδοθεί από τις Αστυνομικές Διευθύνσεις Λέσβου, Σάμου και Αττικής και έφεραν εξαιρετικά πρόσφατη ημερομηνία έκδοσης (στις περισσότερες περιπτώσεις δεν είχε καν παρέλθει η ταχθείσα 30ημερη προθεσμία για εγκατάλειψη της χώρας). Οι αριθμοί αυτοί προφανώς δεν εμφανίζονται σε κανένα επίσημο στατιστικό πίνακα και αποδεικνύουν ότι ο αριθμός των ασυνόδευτων ανηλίκων που εισέρχονται στη χώρα και προέρχονται από χώρες όπου *prima facie* χρήζουν προστασίας (όπως η Σομαλία) είναι πολύ μεγαλύτερος από τον εμφανιζόμενο στα στατιστικά ασύλου¹⁷ και

¹⁵ Ο ακριβής αριθμός τους ποικίλλει. Σύμφωνα με άλλο έγγραφο του Συνηγόρου του Πολίτη που βασίζονταν σε καταμέτρηση του Ελληνικού Ερυθρού Σταυρού, που πραγματοποιήθηκε στην Πάτρα στις 24 και 25/1/2008 βρέθηκαν 132 ανήλικοι σε 136 καταμετρηθέντα άτομα. (Σ.τ.Π. έγγραφο με Α.Π. 18364/09/2.2 από 5-2-2008). Σε επιστολή της προς τον Υφυπουργό Εσωτερικών (Α.Π. GREAT/HCR/033/1-2-2008), η Ύπατη Αρμοστεία αναφέρει ότι υπολογίζεται πως το σύνολο των ανηλίκων που βρίσκονταν στον εν λόγω καταυλισμό ανέρχεται σε 250 άτομα, επισημαίνοντας παράλληλα ότι σύμφωνα με την αναφορά του Ερυθρού Σταυρού «56 από τους ανηλικούς αυτούς εξέφρασαν την επιθυμία να ζητήσουν άσυλο στην Ελλάδα».

¹⁶ Διαπιστώσεις Π. Παπαδημητρίου σε αποστολή Επισυνοριακής Παρατήρησης.

¹⁷ Σύμφωνα με τα επίσημα στατιστικά στοιχεία για τους ασυνόδευτους ανήλικους του 2007 (τα οποία όπως προαναφέρθηκε, είναι ανακριβή διότι περιλαμβάνουν όλους τους ανήλικους και όχι μόνο τους ασυνόδευτους) καταγράφουν μόνο 9 αιτήματα από Σομαλούς ανήλικους (4 από τους οποίους είναι ηλικίας 0-5 ετών).

αναδεικνύουν το μέγεθος του προβλήματος των ανηλίκων που βρίσκονται στη χώρα.

Η στατιστική εικόνα του αριθμού των ασυνόδευτων ανηλίκων αλλοιώνεται περαιτέρω από το γεγονός ότι διαπιστώνεται διαφορετική καταγραφή της ημερομηνίας γέννησης ορισμένων ανηλίκων (ώστε να εμφανίζονται ως ενήλικες) και ότι άλλοι ασυνόδευτοι ανήλικοι καταγράφονται, εσφαλμένα, ως συνοδευόμενοι από ενήλικες¹⁸. Πρόκειται για πρακτική την έκταση της οποίας δεν είμαστε σε θέση να υπολογίσουμε αλλά, όπως προκύπτει, είναι αρκετά συχνή και γεωγραφικά διαδεδομένη.

¹⁸ Για το θέμα αυτό βλέπε ειδικότερα παρακάτω σημείο 5.2.2.

4. Το θεσμικό πλαίσιο και οι υποδομές

4.1. Το νομοθετικό πλαίσιο

Η ανάγκη ειδικής και πληρέστερης προστασίας του παιδιού περιέχεται σε πολλά εθνικά και διεθνή κείμενα. Εν πρώτοις, η προάσπιση των δικαιωμάτων και του βέλτιστου συμφέροντος των παιδιών κατοχυρώνεται στο Σύνταγμα (ιδίως στο άρθρο 21 παρ. 1 και 3 αλλά και σε πολλά άλλα άρθρα του). Η προστασία της παιδικής ηλικίας, ιδίως, δεν περιορίζεται μόνο στους Έλληνες αλλά σε κάθε παιδί που βρίσκεται στην ελληνική επικράτεια.

Το πληρέστερο έως σήμερα νομικό εργαλείο διασφάλισης των ατομικών, πολιτικών, οικονομικών, κοινωνικών και πολιτιστικών δικαιωμάτων του παιδιού αποτελεί η Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού (1989) που, μετά την κύρωσή της με τον ν. 2101/1992¹⁹, αποτελεί αναπόσπαστο μέρος του ελληνικού εσωτερικού δικαίου και υπερισχύει κάθε άλλης διάταξης νόμου. Ο σεβασμός των δικαιωμάτων που αναφέρει η Σύμβαση δεν εξαρτάται από την υπηκοότητα ή εθνική καταγωγή των παιδιών: η Σύμβαση δεν διακρίνει μεταξύ ημεδαπών και αλλοδαπών ή μεταξύ νομίμως και παρανόμως ευρισκόμενων στην επικράτεια παιδιών (άρθρο 2). Στην πραγματικότητα, ωστόσο, πολλές επιταγές της Σύμβασης παραμένουν άνευ εφαρμογής στη χώρα μας τόσο για αλλοδαπούς όσο και για ημεδαπούς ανηλίκους κατά παράβαση του άρθρου 4 της ίδιας που ορίζει ότι

«Τα Συμβαλλόμενα Κράτη υποχρεούνται να παίρνουν όλα τα νομοθετικά, διοικητικά και άλλα μέτρα που είναι αναγκαία για την εφαρμογή των αναγνωρισμένων στην παρούσα Σύμβαση δικαιωμάτων».

Ειδικότερα σε ό,τι αφορά το άσυλο, η Σύμβαση, στο άρθρο 22 αναφέρει τις σχετικές υποχρεώσεις των κρατών, υπογραμμίζοντας ότι τα τελευταία πρέπει να

«παίρνουν τα κατάλληλα μέτρα προκειμένου ένα παιδί, το οποίο επιζητεί να αποκτήσει το νομικό καθεστώς του πρόσφυγα ή που θεωρείται πρόσφυγας...είτε αυτό είναι μόνο...να χαίρει της κατάλληλης προστασίας και ανθρωπιστικής βοήθειας, που θα του επιτρέψουν να απολαμβάνει τα δικαιώματα που του αναγνωρίζουν η παρούσα Σύμβαση...»

ενώ τονίζεται η σημασία της αναζήτησης των γονέων και της καταβολής κάθε προσπάθειας για

¹⁹ Φ.Ε.Κ. Α' 192 από 02.12.1992.

«την επανένωση του παιδιού με την οικογένεια του». Επίσης τονίζεται η υποχρέωση του κράτους, σε περίπτωση που *«...κανένα άλλο μέλος της οικογένειας [δεν] είναι δυνατόν να ανευρεθεί, το παιδί [να] έχει δικαίωμα να τύχει της ίδιας προστασίας που παρέχεται σε οποιοδήποτε άλλο παιδί στερημένο οριστικά ή προσωρινά του οικογενειακού του περιβάλλοντος για οποιονδήποτε λόγο».*

Οι υποχρεώσεις αυτές της χώρας, όπως προκύπτουν από τη Σύμβαση, δεν έχουν ακόμα τύχει ειδικής νομοθετικής αντιμετώπισης, πέραν των εξαιρετικά συνοπτικών διατάξεων της νομοθεσίας περί ασύλου. Ως εκ τούτου το νομοθετικό πλαίσιο για τους ασυνόδευτους ανηλίκους αιτούντες άσυλο στην Ελλάδα παραμένει ελλιπές. Μέχρι την θέση σε ισχύ του Προεδρικού Διατάγματος 220/2007 η μόνη αναφορά σε ασυνόδευτους ανηλίκους βρισκόταν στο Προεδρικό Διάταγμα 61/1999²⁰, άρθρο 1 παρ. 4, που ανέφερε ότι:

«Αίτημα ασύλου δύναται να υποβάλλεται και από αλλοδαπό ηλικίας 14 έως 18 ετών που δεν συνοδεύεται από τους γονείς του, εφόσον από τις εν γένει περιστάσεις διαπιστώνεται από τον ενεργούντα την εξέταση ότι η πνευματική του ωριμότητα του επιτρέπει να αντιληφθεί τη σημασία της πράξης του. Σε κάθε άλλη περίπτωση που υποβάλλεται αίτημα ασύλου από αλλοδαπό ηλικίας κάτω των 18 ετών, ο οποίος δεν συνοδεύεται από τους γονείς του ή άλλο κηδεμόνα, η αρμόδια αστυνομική αρχή ενημερώνει τον Εισαγγελέα Ανηλίκων και, όπου δεν υπάρχει, τον κατά τόπο αρμόδιο Εισαγγελέα Πρωτοδικών, για να ενεργήσει ως ειδικός προσωρινός επίτροπος του ανηλίκου μέχρι την οριστική κρίση του αιτήματός του».

Μετά την θέση σε ισχύ της Συνθήκης του Μάαστριχτ και ακόμα περισσότερο της Συνθήκης του Άμστερνταμ, η Ευρωπαϊκή Ένωση ξεκίνησε μια σταδιακή προσπάθεια εναρμόνισης των εθνικών πολιτικών ασύλου, εν όψει της δημιουργίας, μεσοπρόθεσμα, ενός κοινού ευρωπαϊκού συστήματος ασύλου (ΚΕΣΑ). Στο πλαίσιο αυτό, η Ένωση υιοθέτησε μια σειρά νομοθετικών κειμένων, ιδίως την Οδηγία 2003/9/ΕΚ «σχετικά με τις ελάχιστες προδιαγραφές για την υποδοχή των αιτούντων άσυλο στα κράτη μέλη»²¹, την Οδηγία 2003/86/ΕΚ «σχετικά με το δικαίωμα οικογενειακής επανένωσης»²², την Οδηγία 2004/83/ΕΚ «για τη θέσπιση ελάχιστων απαιτήσεων για την αναγνώριση και το καθεστώς των υπη-

²⁰ Φ.Ε.Κ. Νο 63 (Α'), 6 Απριλίου 1999).

²¹ Οδηγία 2003/9/ΕΚ του Συμβουλίου της 27^{ης} Ιανουαρίου 2003 σχετικά με τις ελάχιστες προδιαγραφές για την υποδοχή των αιτούντων άσυλο στα κράτη μέλη [ΕΕ L 31 της 06.02.03].

²² Οδηγία 2003/86/ΕΚ του Συμβουλίου, της 22ας Σεπτεμβρίου 2003, σχετικά με το δικαίωμα οικογενειακής επανένωσης ΕΕ L 251 της 3.10.2003.

κών τρίτων χωρών ή των απατρίδων ως προσφύγων ή ως προσώπων που χρήζουν διεθνούς προστασίας για άλλους λόγους»²³ και την Οδηγία 2005/85/EK σχετικά με «τις ελάχιστες προδιαγραφές για τις διαδικασίες με τις οποίες τα κράτη μέλη χορηγούν και ανακαλούν το καθεστώς του πρόσφυγα»²⁴. Τα κείμενα αυτά περιέχουν λεπτομερέστερες ρυθμίσεις για την εξέταση αιτημάτων ασύλου που υποβάλλουν ασυνόδευτοι ανήλικοι και σταδιακά – αν και καθυστερημένα – ενσωματώνονται στην ελληνική έννομη τάξη. Παράλληλα, χαρακτήρα ατελούς δικαίου (soft law) έχουν παλαιότερα κείμενα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ιδίως το ψήφισμα του Συμβουλίου των Υπουργών της 26ης Ιουνίου 1997 σχετικά με τους ασυνόδευτους ανηλικούς υπηκόους τρίτων χωρών²⁵.

Έτσι, μετά την έναρξη ισχύος του Π.Δ. περί «προσαρμογής της Ελληνικής νομοθεσίας προς τις διατάξεις της Οδηγίας 2003/9/EK του Συμβουλίου της 27ης Ιανουαρίου 2003»²⁶, το νομοθετικό πλαίσιο για τους ασυνόδευτους ανηλικούς τροποποιήθηκε και περιγράφεται στα άρθρα 18 και 19 του εν λόγω Π.Δ. που αναφέρει ότι

« το απώτερο συμφέρον του παιδιού αποτελεί πρωταρχικό μέλημα των αρμοδίων αρχών κατά την εφαρμογή των διατάξεων που αφορούν τους ανήλικους αιτούντες» (άρθρο 18) και ότι « οι αρμόδιες αρχές λαμβάνουν αμέσως τα κατάλληλα μέτρα ώστε να εξασφαλίζεται η αναγκαία εκπροσώπηση [των ασυνόδευτων ανηλίκων]. Προς τούτου οι αρμόδιες αρχές ενημερώνουν τον Εισαγγελέα Ανηλίκων και, όπου δεν υπάρχει, τον κατά τόπο αρμόδιο Εισαγγελέα Πρωτοδικών ο οποίος ενεργεί ως προσωρινός επίτροπος και προβαίνει στις απαραίτητες ενέργειες για τον διορισμό επιτρόπου του ανηλίκου».

Λεπτομερέστερες διατάξεις για την εξέταση του αιτήματος ασύλου των ασυνόδευτων ανηλίκων περιλαμβάνει η Οδηγία 2005/85/EK η οποία δεν έχει ακόμα ενσωματωθεί στην εθνική νομοθεσία²⁷.

²³ Οδηγία 2004/83/EK του Συμβουλίου, της 29ης Απριλίου 2004, για θέσπιση ελάχιστων απαιτήσεων για την αναγνώριση και το καθεστώς των υπηκόων τρίτων χωρών ή των απατρίδων ως προσφύγων ή ως προσώπων που χρήζουν διεθνούς προστασίας για άλλους λόγους. *ΕΕ L 304 της 30.9.2004, σ*

²⁴ Οδηγία 2005/85/EK του Συμβουλίου της 1ης Δεκεμβρίου 2005 σχετικά με τις στοιχειώδεις προδιαγραφές για τις διαδικασίες με τις οποίες χορηγείται και ανακαλείται το καθεστώς του πρόσφυγα στα κράτη μέλη [Επίσημη Εφημερίδα L 326 της 13.12.2005].

²⁵ Επίσημη Εφημερίδα των Ε.Ε. (97/C 221/03).

²⁶ Φ.Ε.Κ. Νο 251 (Α΄) 13 Νοεμβρίου 2007.

²⁷ Το Προεδρικό Διάταγμα ενσωμάτωσης της Οδηγίας αυτής βρίσκεται σε φάση επεξεργασίας κατά τη στιγμή της ολοκλήρωσης της παρούσας έρευνας.

Πέραν των ειδικών ρυθμίσεων της περί ασύλου νομοθεσίας, οι ασυνόδευτοι ανήλικοι αιτούντες άσυλο καλύπτονται από τις γενικές περί ανηλίκων διατάξεις. Έτσι οι διατάξεις των άρθρων 1589 επ. του Αστικού Κώδικα περί επιτροπείας ανηλίκων ρυθμίζουν και θέματα διορισμού επιτρόπου για αυτούς τους ανήλικους. Ομοίως εφαρμόζονται ανάλογα και για τους ανηλικούς οι περί ανηλίκων διατάξεις του Ποινικού Κώδικα και ιδίως του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας. Το ίδιο ισχύει και στις ειδικότερες ρυθμίσεις περί ανηλίκων, όπως την νομοθεσία που ρυθμίζει την εργασία των ανηλίκων κ.ο.κ.

Επιπλέον, σημαντικό ρόλο σε πρακτικό επίπεδο για την προστασία του ανηλίκου διαδραματίζει η πρόσφατη **εγκύκλιος του Υπουργείου Εσωτερικών σχετικά με την εφαρμογή του Π.Δ 220/2007 για τις συνθήκες υποδοχής των αιτούντων άσυλο**²⁸.

Τέλος μεγάλη σπουδαιότητα έχει και η νομοθεσία περί αλλοδαπών της χώρας μας, κατά πρώτο λόγο ο Νόμος 3386/2005 «Είσοδος, διαμονή και κοινωνική ένταξη υπηκόων τρίτων χωρών στην Ελληνική Επικράτεια»,²⁹ ιδίως οι διατάξεις του που αναφέρονται στις ποινικές και διοικητικές συνέπειες της παράνομης εισόδου και εξόδου αλλοδαπών και στις διαδικασίες και προϋποθέσεις έκδοσης διαταγής διοικητικής απέλασης.

4.2. Δομές κοινωνικής πλαισίωσης των ασυνόδευτων ανηλίκων

Βάσει του Π.Δ. 220/2007 (άρθρο 1 σημείο ιδ΄) η αρμοδιότητα για την υποδοχή και φιλοξενία όλων των αιτούντων άσυλο – και άρα και των ασυνόδευτων ανηλίκων – ανήκει στις

«Υπηρεσίες του Υπουργείου Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης που μεριμνούν για την εφαρμογή πλήρους δέσμης μέτρων σχετικών με την υποδοχή και φιλοξενία των αιτούντων».

Ταυτόχρονα, σύμφωνα με το άρθρο 19 παρ. 2 (α) οι αρμόδιες αρχές παραλαβής και εξέτασης του αιτήματος ασύλου ενός ασυνόδευτου ανηλίκου (δηλαδή οι Υπηρεσίες της Ελληνικής Αστυνομίας) όταν υποβάλλεται αίτημα από ασυνόδευτο ανήλικο

«διασφαλίζουν ότι οι ανάγκες στέγασης του παιδιού ικανοποιούνται με τη φιλοξενία του....σε Κέντρα Φιλοξενίας με ειδική υποδομή για ανηλικούς ή σε άλλους χώρους φι-

²⁸ Εγκύκλιος με αριθμό 5401-1-261100 της 23.02.2008.

²⁹ Φ.Ε.Κ. : Νο 212 (Α) από 23-8- 2005

λοξενίας κατάλληλους για ανηλίκους και ότι η στέγαση του παιδιού το προστατεύει από τον κίνδυνο της εμπορίας ή εκμετάλλευσης».

Με βάση τα παραπάνω, οι κρατικές ευθύνες για την προστασία του ασυνόδευτου ανηλίκου επιμερίζονται μεταξύ του Υπουργείου Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης και του Υπουργείου Εσωτερικών (Ελληνικής Αστυνομίας).

Αυτή τη στιγμή στην Ελλάδα υπάρχουν οι ακόλουθοι χώροι που λειτουργούν ως Κέντρα Φιλοξενίας των ανηλίκων αιτούντων άσυλο:

- Κέντρο Υποδοχής Προσφύγων και Αιτούντων Άσυλο Θεσσαλονίκης - Κοινωνική Αλληλεγγύη
- Κέντρο Υποδοχής Φιλοξενίας και Στήριξης Ασυνόδευτων Ανηλίκων αιτούντων άσυλο – ΑΡΣΙΣ και Ελληνική Μεριμνα Βόλου
- Πρόγραμμα Υποδοχής Ανηλίκων Αλλοδαπών Προσφύγων του Εθνικού Ιδρύματος Νεότητας Μονάδα Ανωγείων Κρήτης

Η πρώτη δομή φιλοξενεί ευάλωτες ομάδες εν γένει (γυναίκες, οικογένειες με ανήλικα παιδιά, ασυνόδευτους ανηλίκους και μονογονεϊκές οικογένειες) ενώ οι άλλες δύο απευθύνονται αποκλειστικά σε ασυνόδευτους ανήλικους. Οι δομές αυτές χρηματοδοτήθηκαν κατά το έτος 2007 από το Υπουργείο Υγείας (μέσω του Ευρωπαϊκού Ταμείου Προσφύγων). Το συνολικό δυναμικό τους για ασυνόδευτους ανήλικους είναι 85 άτομα.

Πέραν αυτών των δομών που λειτουργούν με κρατική χρηματοδότηση, ορισμένες ανάγκες φιλοξενίας ασυνόδευτων ανηλίκων καλύπτονται ενδεχομένως περιστασιακά μέσα από άλλες δομές, κυρίως ΜΚΟ. Ειδικότερα στην Αθήνα η Στέγη Φιλοξενίας ανηλίκων του Συλλόγου Μεριμνης Ανηλίκων, τα τελευταία χρόνια φιλοξενεί συστηματικά ικανό αριθμό ασυνόδευτων ανηλίκων και λειτουργεί ως χώρος υποδοχής και φιλοξενίας των παιδιών αυτών.

Τα τελευταία χρόνια, λόγω της αύξησης του αριθμού των ασυνόδευτων ανηλίκων, οι κρατικές υπηρεσίες παρέπεμπαν για στέγαση ανήλικους και σε άλλα Κέντρα ή δομές που δεν διέθεταν υποδομές για την κάλυψη των ειδικών αναγκών της συγκεκριμένης ομάδας όπως το Ελληνικό Ινστιτούτο Ανάπτυξης και Συνεργασίας (ΕΛΙΝΑΣ) που είχε δημιουργηθεί για τη φιλοξενία ενηλίκων αιτούντων άσυλο. Ενώσω διαρκούσε η έρευνα, το Υπουργείο Υγείας διέκοψε την χρηματοδότηση του συγκεκριμένου φορέα και για το λόγο αυτό δεν εξετάσθηκε από την έρευνα³⁰.

³⁰ Η διακοπή της χρηματοδότησης (λόγω μη ανανέωσης της χρηματοδότησης από το Ευρωπαϊκό ταμείο Προσφύγων) οφείλετο σε προβλήματα στην συνεργασία με το εν λόγω Κέντρο (Χαρι-

Πέραν των δομών φιλοξενίας με ειδικά προγράμματα για ασυνόδευτους ανηλίκους αιτούντες άσυλο, χρηματοδοτήθηκαν από το Υπουργείο κατά το 2007 και οι εξής δραστηριότητες:

- Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες – Πρόγραμμα Υποδοχής με αντικείμενο ενημέρωση, συμβουλευτική, διευκόλυνση πρόσβασης σε διάφορες υπηρεσίες κλπ. και κάλυψη πρώτων αναγκών των ανηλίκων. Στο πλαίσιο του προγράμματος υπάρχει η δυνατότητα φιλοξενίας ασυνόδευτων ανηλίκων αιτούντων άσυλο σε προσωρινά καταλύματα (ξενοδοχεία).
- ΑΡΣΙΣ – Οργάνωση Κοινωνικής Υποστήριξης Νέων – Πρόγραμμα Ένταξης για ανηλίκους και νέους, αντικείμενο του οποίου είναι η ενημέρωση και κοινωνική υποστήριξη για θέματα απασχόλησης, υγείας, εκπαίδευσης και στέγασης, παροχή νομικής συμβουλευτικής.
- Ελληνικός Ερυθρός Σταυρός - Νομική στήριξη και ενημέρωση ασυνόδευτων ανηλίκων αλλοδαπών στον άτυπο καταυλισμό Πάτρας.

Όλες οι χρηματοδοτήσεις των δομών αυτών πραγματοποιούνται μέσω (κυρίως ευρωπαϊκών) προγραμμάτων και αποφασίζονται σε ετήσια βάση.

Για το έτος 2008 έχει ήδη εγκριθεί η χρηματοδότηση ενός καινούργιου ξενώνα για ασυνόδευτους ανηλίκους στην περιοχή της Αθήνας που πρόκειται να υλοποιηθεί από το Δήμο Βύρωνα.

Με βάση το άρθρο 7 του Π.Δ. 266/1999 που αφορά στην ίδρυση του Κέντρου Προσφύγων Λαυρίου αιτούντες άσυλο *«ηλικίας κάτω των 15 ετών που δεν συνοδεύονται από γονέα ή κηδεμόνα» «δύνανται να φιλοξενοούνται στα υφιστάμενα για ημεδαπούς κρατικά ιδρύματα»*. Η διάταξη αυτή αποτελεί και την αιτιολογία της μη δημιουργίας ειδικών δομών για πολύ μικρά ασυνόδευτα ανήλικα. Με βάση τη διάταξη αυτή, ασυνόδευτοι ανήλικοι ιδιαίτερα μικρής ηλικίας παραπέμπονται για φιλοξενία σε δομές παιδικής προστασίας (όπως το ίδρυμα «Άγιος Ανδρέας» Καλαμακίου). Ωστόσο οι δομές αυτές δεν διαθέτουν καμία ειδική πλαισίωση ούτε προσωπικό εξειδικευμένο για τους ανηλίκους αυτούς – συνήθως δεν υπάρχει ούτε καν διερμηνέας για τη γλώσσα του ανηλίκου- με αποτέλεσμα την απομόνωση των παιδιών αυτών και εν τέλει την εγκατάλειψη του Κέντρου και σε πολλές περι-

σοπούλου, Τασσόπουλος).

πτώσεις ακόμα και την εξαφάνισή τους, καθώς διαπιστώνεται αδυναμία προστασίας των παιδιών από την εμπορία και την εκμετάλλευση.

Σε κανέναν από τους υφιστάμενους χώρους φιλοξενίας δεν υπάρχει δυνατότητα φιλοξενίας ανήλικων κοριτσιών. Οι λίγες περιπτώσεις ασυνόδευτων κοριτσιών φιλοξενούνται, εάν προκύψει ανάγκη, σε άλλες δομές που λειτουργούν κυρίως από μη κρατικούς φορείς. Μια πρόσφατη περίπτωση δύο ανήλικων Σομαλών κοριτσιών είναι ενδεικτική: οι κοπέλες εισήλθαν στη χώρα από τη Μυτιλήνη, παρέμειναν υπό επιτήρηση για μικρό διάστημα (κατά τη διάρκεια της οποίας η μία, η οποία ήταν έγκυος, γέννησε), δεν επιθυμούσαν να ζητήσουν άσυλο και εν τέλει αποφασίστηκε να φιλοξενηθούν σε ξενώνα της ΜΚΟ «Χαμόγελο του Παιδιού». Ωστόσο σε σύντομο χρονικό διάστημα εξαφανίστηκαν³¹.

Επειδή το δυναμικό των Κέντρων είναι συγκεκριμένο και τα Κέντρα λειτουργούν, ιδίως τα τελευταία χρόνια, σε συνθήκες πληρότητας, η αιφνίδια αύξηση του αριθμού των ασυνόδευτων ανηλικών οδηγεί σε αναζήτηση ad hoc λύσεων. Για παράδειγμα, μετά την πρόσφατη εκκένωση του άτυπου καταυλισμού αλλοδαπών της Πάτρας από τις αστυνομικές δυνάμεις και την καταγραφή μεγάλου αριθμού Αφγανών ασυνόδευτων ανηλικών, το Υπουργείο Υγείας αποφάσισε την – προσωρινή – μετακίνηση, υπό την αιγίδα του Ελληνικού Ερυθρού Σταυρού, 26 ανηλικών στο Κέντρο Στήριξης Αυτιστικών Ατόμων Μαγνησίας. Για τις ανάγκες φιλοξενίας τους, υπήρξε πρόσληψη συγκεκριμένου προσωπικού (εκπαιδευτικός, φύλακας, κοινωνικός λειτουργός) με συμβάσεις δίμηνης διάρκειας.

³¹ Η υπόθεση έγινε γνωστή και από δημοσιεύματα του τύπου, ενώ αναφέρθηκε και στις τηλεοπτικές ειδήσεις.

5. ΘΕΜΑΤΑ ΠΟΥ ΔΙΕΡΕΥΝΗΘΗΚΑΝ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΙΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΤΗΡΙΕΣ ΟΔΗΓΙΕΣ ΓΙΑ ΤΑ ΑΣΥΝΟΔΕΥΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΠΟΥ ΖΗΤΟΥΝ ΑΣΥΛΟ ΤΗΣ ΥΠΑΤΗΣ ΑΡΜΟΣΤΕΙΑΣ ΤΟΥ ΟΗΕ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΝΗΓΟΡΟΥ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ ΤΟΥ 2005

5. 1. Πρόσβαση στο άσυλο

5.1.1. Το νομοθετικό πλαίσιο

Σύμφωνα με τις Κατευθυντήριες Οδηγίες (σημείο 1)

Οι αρμόδιες αρχές δεν πρέπει ποτέ να αρνούνται την είσοδο στα ασυνόδευτα παιδιά που ζητούν προστασία, ούτε να τα αναγκάζουν να επιστρέψουν στα σημεία εισόδου στη χώρα. Τα ασυνόδευτα παιδιά πρέπει να εξαιρούνται από το πεδίο εφαρμογής των συμφωνιών επανεισδοχής που έχει υπογράψει η Ελλάδα με τρίτες χώρες. Δεν πρέπει να κρατούνται για παράβαση των διατάξεων της μεταναστευτικής νομοθεσίας και στην αντίθετη περίπτωση πρέπει να αίρεται το μέτρο της κράτησης και να παραπέμπονται στις αρμόδιες για τη φροντίδα και την προστασία τους αρχές, όπως αρμόζει στην ηλικία τους και στην κατηγορία ανηλίκων αλλοδαπών που ανήκουν, ενώ πρέπει να αναγνωρίζεται στα παιδιά αυτά το δικαίωμα να υποβάλλουν αίτημα ασύλου.

Το ζήτημα της πρόσβασης στο άσυλο για τους ανήλικους αλλοδαπούς περιλαμβάνει δύο διαφορετικές διαστάσεις: αυτήν της πρόσβασης στην επικράτεια και αυτήν της πρόσβασης αυτής καθεαυτής στη διαδικασία ασύλου. Το πρώτο ζήτημα έχει τεράστιες πολιτικές και νομικές διαστάσεις που άπτονται βασικών συστατικών της κρατικής κυριαρχίας και ξεπερνούν τους στόχους της παρούσης έρευνας. Συνοπτικά, ωστόσο, μπορεί να αναφερθεί ότι η είσοδος στην Ελλάδα όλων των αλλοδαπών αντιμετωπίζεται από τις αρχές με βάση τις διατάξεις του Ν. 3386/2005. Το άρθρο 2 σημείο (γ) του εν λόγω νόμου εξαιρεί από το πεδίο εφαρμογής του τους

«...πρόσφυγες και τα πρόσωπα που έχουν υποβάλει αίτηση για την αναγνώριση του καθεστώτος του πρόσφυγα, κατά την έννοια της Σύμβασης της Γενεύης του 1951...»

Στην πραγματικότητα, ωστόσο, για τις μεθοριακές αρχές δεν υφίσταται διαφορετική μεταχείριση προσφύγων και λοιπών αλλοδαπών. Με δεδομένο δε ότι η τεράστια πλειοψηφία των προσφύγων, συμπεριλαμβανομένων και των ανηλίκων, εισέρχονται

κατά παράβαση των διατάξεων του νόμου αυτού, η δυνατότητα πρόσβασης των ανηλίκων προσφύγων στην επικράτεια αποκτά καθοριστική σημασία. Η Σύμβαση της Γενεύης, στο άρθρο 33, λύει θεωρητικά το ζήτημα, αίροντας τις ποινικές κυρώσεις λόγω παράνομης εισόδου στους πρόσφυγες. Η άρση αυτή, ωστόσο, μικρή ουσιαστική σημασία έχει στο μέτρο που οι πολιτικές αποτροπής που εφαρμόζουν οι αρχές δεν επιτρέπουν τον εντοπισμό του πρόσφυγα και την διαφορετική μεταχείρισή του κατά την προσπάθειά του να εισέλθει στο ελληνικό έδαφος.

Η πρόσβαση του ανηλίκου στο άσυλο ρυθμίζεται από το Π.Δ. 61/1999 ειδικότερα το άρθρο 1 παρ. 1 που αναφέρει τον γενικό κανόνα ότι

«Αλλοδαπός ο οποίος δηλώνει προφορικώς ή εγγράφως ενώπιον οποιασδήποτε ελληνικής αρχής στα σημεία εισόδου στην Ελληνική Επικράτεια ή εντός αυτής, ότι ζητεί άσυλο στη χώρα μας ή με οποιονδήποτε τρόπο ζητεί να μην απελαθεί σε κάποια χώρα εκ φόβου δίωξης λόγω φυλής, θρησκείας, εθνικότητας, κοινωνικής τάξεως ή πολιτικών πεποιθήσεων, θεωρείται ως αιτών άσυλο σύμφωνα με τη Σύμβαση της Γενεύης του 1951».

και την προαναφερθείσα παράγραφο 4 που έχει πλέον καταργηθεί με το Π.Δ. 220/2007.

Η προαναφερθείσα στο σημείο 4.1. εγκύκλιος του Υπουργείου Εσωτερικών με αριθμό 5401-1-261100 της 23.02.2008 αναφέρει, μεταξύ άλλων, ότι, όταν ασυνόδευτοι ανήλικοι υποβάλλουν αίτημα ασύλου, οι αρμόδιες κατά τόπον αρχές λαμβάνουν τα ακόλουθα απαραίτητα μέτρα :

« αναφέρουν αμέσως στην Κεντρική Αρχή περί της ως άνω αίτησης ώστε, σε συνεργασία με τις αρμόδιες υπηρεσίες του Υπουργείου Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, να διασφαλισθεί ότι οι ανάγκες στέγασης του παιδιού θα ικανοποιηθούν με την φιλοξενία του σε ενήλικες συγγενείς ή σε ανάδοχο οικογένεια ή σε Κέντρα Φιλοξενίας με ειδική υποδομή για ανηλίκους ή σε άλλους χώρους κατάλληλους για ανηλίκους...».

Τέλος με βάση το άρθρο 2 παρ. 1 του Π. Δ. 61/1999

« Αρμόδιες αρχές για να εξετάσουν το αίτημα και να κινήσουν την διαδικασία παροχής ασύλου είναι οι Υποδιευθύνσεις ή Τμήματα Αλλοδαπών, τα Τμήματα Ασφαλείας των Κρατικών Αερολιμένων και οι Υποδιευθύνσεις ή τα Τμήματα Ασφαλείας των Αστυνομικών Διευθύνσεων» .

Ωστόσο, εγκύκλιος του Αρχηγείου Ελληνικής Αστυνομίας προς τις Αστυνομικές Διευθύνσεις της Χώρας³² αναφέρει ότι «*αρμόδια Υπηρεσία εξέτασης του αιτήματος ασύλου και όλης της διαδικασίας ασύλου θα είναι η Αστυνομική Υπηρεσία του τόπου που τελικά ορίστηκε να μείνει ο ανήλικος*» [εννοείται του τόπου όπου βρέθηκε δομή στέγασής του].

5.1.2. Διάγνωση της παρούσης κατάστασης

Η αντικειμενική έρευνα για τη δυνατότητα πρόσβασης των ανηλίκων στην επικράτεια είναι αδύνατη. Ο ερευνητής μπορεί μόνο να στηριχθεί στα στοιχεία που παρουσιάζουν οι μεθοριακές αρχές. Οι ερευνητές δεν γνωρίζουν περιπτώσεις επαναπροώθησης ανηλίκων ή γενικότερα αλλοδαπών. Ωστόσο κατά καιρούς φθάνουν στη δημοσιότητα καταγγελίες για άτυπες επαναπροωθήσεις, κυρίως στην περιοχή του Έβρου. Η Ύπατη Αρμοστεία έχει επίσημα αναφερθεί σε καταγγελίες από κρατούμενους «για επαναπροωθήσεις στην Τουρκία μέσω του ποταμού Έβρου, ως προς τις οποίες, σύμφωνα με τις καταγγελίες δεν τηρήθηκαν οι τυπικές εκ του νόμου προϋποθέσεις για την υλοποίησή τους»³³. Ούτως ή άλλως, οι ελληνικές αρχές αποδέχονται ότι εφαρμόζουν μέτρα παρεμπόδισης ή αποτροπής εισόδου καθώς και ανάσχεσης στη θάλασσα³⁴, ενώ τα τελευταία χρόνια έχει ενεργοποιηθεί εκ νέου και το Πρωτόκολλο Επανεισδοχής Ελλάδας-Τουρκίας³⁵. Από τα στοιχεία που εξετάστηκαν δεν προκύπτει διαφορετική – σε σχέση με τους λοιπούς αλλοδαπούς - αντιμετώπιση των ανηλίκων που αποπειρώνται να εισέλθουν παράνομα στην Ελλάδα. Η στάση των μεθοριακών αρχών είναι η ίδια όπως και για τους ενήλικες. Δεν διαθέτουμε στοιχεία που να τεκμηριώνουν ηλικιακή διαφοροποίηση των αλλοδαπών των οποίων η είσοδος στη χώρα παρεμποδίζεται.

Σε ό,τι αφορά την πρόσβαση των ανηλίκων στο άσυλο, τα γενικότερα προβλήματα στον τομέα αυτό πλήττουν εντονότερα τους ανηλίκους για τους οποίους η έλλειψη ενη-

³² Έγγραφο με Α.Π. 5401/1-235508 από 14-9-2006 « αιτήματα ασύλου από ασυνόδετους ανηλίκους αλλοδαπούς».

³³ Βλέπε σχετικά αλληλογραφία της Υπάτης Αρμοστείας (έγγραφο με Α.Π. GREAT/HCR/45/21-2-2008) προς τον Γενικό Αστυνομικό Διευθυντή Ανατ. Μακεδονίας και Θράκης. Η ύπαρξη σχετικών καταγγελιών αναφέρθηκε και από τον Π. Παπαδημητρίου, Επισυνοριακό Παρατηρητή της Ύπατης Αρμοστείας του Ο.Η.Ε. για τους Πρόσφυγες (Γραφείο Ελλάδας).

³⁴ Βλέπε σχετικές δηλώσεις εκπροσώπου της Ελληνικής Ακτοφυλακής στην ημερίδα «Φύλαξη, διάσωση και προστασία προσφύγων στα Ευρωπαϊκά θαλάσσια σύνορα» που διοργανώθηκε από την ΥΑ για τους Πρόσφυγες και το Υπουργείο Εμπορικής Ναυτιλίας, υπό την αιγίδα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, Αντιπροσωπεία στην Ελλάδα. Αθήνα, 29.1.2008.

³⁵ Π. Παπαδημητρίου, επισυνοριακός Παρατηρητή (Border Monitoring) που χαρακτηρίζει ως δυσχερή τη δυνατότητα πρόσβασης στο άσυλο στην περιοχή αυτή. Βλέπε επίσης και το Δελτίο Τύπου 16 ΜΚΟ με τίτλο «Επαναπροωθήσεις Ιρακινών υπηκόων που καταφεύγουν στην Ελλάδα» (από 1-8-2007) όπου εκφράζεται ανησυχία για την ενεργοποίηση του Πρωτοκόλλου και για Ιρακινούς υπηκόους.

μέρωσης και παροχή κοινωνικής και ψυχολογικής πλαισίωσης έχει βαρύτερες συνέπειες για την μεταγενέστερη προστασία τους.

Εν πρώτοις, η κατάσταση της πρόσβασης στο άσυλο στα σημεία εισόδου της χώρας είναι συγκεχυμένη και ποικίλλει ανά σημείο εισόδου και ανά χρονική περίοδο. Η περιοχή του Έβρου είναι ιδιαίτερα προβληματική από την άποψη αυτή με σοβαρές δυσχέρειες πρόσβασης³⁶. Ενδεικτικοί των δυσχερειών αυτών είναι και οι αριθμοί των αιτημάτων ασύλου που υποβλήθηκαν κατά το 2007 στις δύο Αστυνομικές Διευθύνσεις Αλεξ/πόλεως και Ορεστιάδας (συνολικά 47 μόνο). Στην περιοχή αυτή δεν διαμορφώνεται διαφορετική αντιμετώπιση των ανηλίκων σε σχέση με τους λοιπούς παράνομα εισερχόμενους αλλοδαπούς – πέραν της διαφορετικής περιόδου κράτησης (βλέπε παρακάτω). Σε άλλες περιοχές η πρόσβαση των ανηλίκων στο άσυλο διευκολύνεται. Στη Χίο, κατά την τελευταία περίοδο, οι τοπικές αρχές «παροτρύνουν όλους τους ασυνόδευτους ανηλίκους να υποβάλλουν αιτήματα ασύλου...και τους παραπέμπουν στα αρμόδια Κέντρα Φιλοξενίας»³⁷ ενώ παρόμοια πολιτική ακολουθείται και στην Μαγνησία³⁸. Η διαμόρφωση της πολιτικής για την αντιμετώπιση των ανηλίκων στα στάδια αυτό φαίνεται ότι αποτελεί απόφαση των τοπικών αστυνομικών αρχών – προφανώς με συγκατάθεση των κεντρικών υπηρεσιών. Τούτο συμβαίνει χωρίς να υπάρχει ενιαία κατεύθυνση από τις κεντρικές υπηρεσίες και, προφανώς, συνιστά άνιση μεταχείριση των ανηλίκων.

Σε κάθε περίπτωση, ωστόσο, παρατηρείται ανεπάρκεια ή και πλήρης έλλειψη ενημέρωσης των ανηλίκων που εμφανίζονται ή συλλαμβάνονται στα σύνορα τόσο για τα θέματα ασύλου όσο και ευρύτερα για τα δικαιώματά τους. Αυτή τη στιγμή στα σύνορα δεν υπάρχει ειδική κρατική υποδομή για την υποδοχή αυτών των παιδιών, ούτε προσωπικό καταρτισμένο στις ειδικές τεχνικές που απαιτούνται για την εξέταση των αιτημάτων τους για παροχή προστασίας. Ακόμα και εκεί που οι ανήλικοι υπάγονται στην διαδικασία του ασύλου, όπως στη Χίο, δεν ενημερώνονται επαρκώς για τη σημασία και τις συνέπειες της υποβολής αιτήματος ασύλου³⁹. Η ειδική νομοθεσία για τα ασυνόδευτα παιδιά που ρυθμίζει ζητήματα μέριμνας, διορισμού επιτρόπου, συμβουλευτική, διεργασία κλπ παραμένει επίσης ανενεργή – με την εξαίρεση της ενημέρωσης, σε ορισμένες περιπτώσεις, του αρμόδιου εισαγγελέα ανηλίκων.

³⁶ Σύμφωνα με Π. Παπαδημητρίου, στην περιοχή διαπιστώνονται προβλήματα πρόσβασης στο άσυλο ιδίως για όσους κρατούμενους επιθυμούν να ζητήσουν άσυλο και δεν έχουν νομική υποστήριξη.

³⁷ Π. Παπαδημητρίου.

³⁸ Γ. Καραϊσκος.

³⁹ Π. Παπαδημητρίου.

Ένα επιπρόσθετο στατιστικό αλλά και ουσιαστικό πρόβλημα προκύπτει από την προβληματική ερμηνεία και εφαρμογή της εγκυκλίου του Αρχηγείου Ελληνικής Αστυνομίας με Α.Π. 5401/1-235508 από 14-9-2006 «αιτήματα ασύλου από ασυνόδετους ανηλικούς αλλοδαπούς». Η εγκύκλιος εφιστά την προσοχή των αστυνομικών αρχών στο θέμα των ασυνόδετων ανηλικών και θεσπίζει κανόνες για τη δημιουργία ενός ευνοϊκού και ασφαλούς περιβάλλοντος για τον ανήλικο κατά τη διάρκεια της εξέτασης του αιτήματός του (με άμεση ενημέρωση του Υπουργείου Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης για στέγασή του και των εμπλεκόμενων υπηρεσιών). Στο πλαίσιο αυτό αναφέρει ότι «*αρμόδια Υπηρεσία εξέτασης του αιτήματος ασύλου και όλης της διαδικασίας ασύλου θα είναι η Αστυνομική Υπηρεσία του τόπου που τελικά ορίσθηκε να μείνει ο ανήλικος*» [εννοείται το τόπου όπου βρέθηκε δομή στέγασής του]. Αυτή η καταρχήν εύλογη διάταξη δημιουργεί ωστόσο προβλήματα στην εφαρμογή της είτε διότι ο ανήλικος χάνεται καθ' οδόν μεταξύ του τόπου όπου εξέφρασε την επιθυμία να ζητήσει άσυλο και του τόπου στέγασής του είτε διότι οι αρχές ασύλου του τόπου που τελικά ορίσθηκε να μείνει ο ανήλικος καθυστερούν να εκκινήσουν τη διαδικασία ασύλου. Κατά τη χρονική αυτή φάση ο ανήλικος παραμένει «άφαντος» όχι μόνο στατιστικά (δεν είναι καταγεγραμμένος ως αιτών άσυλο αλλά ενδεχόμενα είναι καταγεγραμμένος ως χρήζων στέγης) αλλά και ουσιαστικά (οι αρχές του τόπου όπου εκδήλωσε την επιθυμία να ζητήσει άσυλο δεν ερευνούν την πορεία του ανηλικού και την συνέχιση της διαδικασίας του)⁴⁰.

Κατά τα τελευταία έτη, ιδίως το 2007, η τεράστια πλειοψηφία των αιτήσεων ασύλου υποβάλλεται στις μεγάλες πόλεις και ιδίως στην Αθήνα (κατά το 2007 στην Διεύθυνση Αλλοδαπών Αττικής υποβλήθηκε το 93.99% των αιτημάτων ασύλου της χώρας). Αν και εν γένει η πρόσβαση στις αρμόδιες υπηρεσίες για την υποβολή του αιτήματος ασύλου απέχει πολύ από το να χαρακτηρίζεται ιδεώδης, φαίνεται ότι στην Αττική οι ανήλικοι έχουν ευκολότερη πρόσβαση στην διαδικασία. Όπως αναφέρθηκε από διαφορετικές πηγές (κυρίως ΜΚΟ)⁴¹, οι αρμόδιες αρχές γενικά προνοούν για την κατά προτεραιότητα καταγραφή των αιτημάτων που υποβάλλουν ασυνόδετοι ανήλικοι, διεξαγωγή της αρχικής συνέντευξης και έκδοση του ειδικού «δελτίου αιτήσαντος άσυλο αλλοδαπού». Το σημαντικότερο είναι ότι αυτή η κατά προτεραιότητα διαδικασία αφορά

⁴⁰ Τούτο εξηγεί, ενδεχομένως, τις διαπιστωμένες αποκλίσεις ανάμεσα στον καταγεγραμμένο αριθμό των ασυνόδετων ανηλικών από το Τμήμα Ασύλου και τον αριθμό των αιτημάτων φιλοξενίας που το ίδιο Τμήμα υποβάλλει στο Υπουργείο Υγείας (βλ. σχετ. και το προαναφερθέν έγγραφο του τελευταίου προς το τμήμα Ασύλου της 4-3-2008). Για παράδειγμα, όλοι, πλην ενός, οι ασυνόδετοι ανήλικοι που μετέβησαν κατά το έτος 2007 στο Κέντρο των Ανωγείων δεν συμπεριλαμβάνονται στα στατιστικά στοιχεία της χρονιάς αυτής γιατί το αίτημά τους δεν είχε ξεκινήσει.

⁴¹ ΑΡΣΙΣ (Μ. Καλδάνη), Ε.Σ.Π. (Θ. Μαντάς) και Φ. Παρθενίδης (Σύλλογος Μεριμνης Ανηλικών).

όχι μόνο περιπτώσεις που παραπέμπονται από ΜΚΟ, όπως στο παρελθόν, αλλά και αιτήματα που υποβάλλονται αυτόνομα. Ειδικότερα κατά το 2007 η πρακτική που ακολουθεί η Διεύθυνση Αλλοδαπών Απτικής, Υποδιεύθυνση Αλλοδαπών και Λαθρομετανάστευσης, Τμήμα Ασύλου είναι να καλούνται οι ανήλικοι μέσα στην πρώτη εβδομάδα από την στιγμή που εμφανίζονται στο Τμήμα Ασύλου και να ολοκληρώνεται η έκδοση του ειδικού «δελτίου αιτήσαντος άσυλο αλλοδαπού» («ροζ κάρτας»)⁴² μέσα στον επόμενο μήνα⁴³. Αν και πρόκειται για μια ουσιαστική βελτίωση σε σχέση με το παρελθόν, το χρονικό διάστημα του ενός μηνός εντός του οποίου ο ανήλικος συνήθως προμηθεύεται την «ροζ κάρτα» υπερβαίνει σημαντικά το προβλεπόμενο από το νόμο χρονικό διάστημα των τριών ημερών.

Δεν ακολουθείται η ίδια πρακτική σε όλες τις Αστυνομικές Διευθύνσεις. Ειδικότερα σε ό,τι αφορά την Α.Δ. Ρεθύμνου, στην οποία υπάγεται το Κέντρο Φιλοξενίας των Ανωγείων, η διαπιστωθείσα κατάσταση κατά το έτος 2007 οδηγεί στο συμπέρασμα ότι η ουσιαστική – και όχι τυπική – πρόσβαση στο άσυλο δεν πληρούται. Όπως αναφέρθηκε από τους υπεύθυνους του Κέντρου, σε όλη τη διάρκεια του 2007 πραγματοποιήθηκε μία και μόνο συνέντευξη ανηλίκου που φιλοξενείται στον ξενώνα, ενώ κατά τα λοιπά οι αρμόδια αστυνομική αρχή προχώρησε μόνο σε ανανεώσεις δελτίων αιτήσαντος άσυλο αλλοδαπού («ροζ κάρτας») που είχαν εκδοθεί στο παρελθόν. Οι λοιποί ανήλικοι παραμένουν με υπηρεσιακά σημειώματα το παλαιότερο των οποίων ανατρέχει στις αρχές του 2007. Το Τμήμα Ασφαλείας του Α.Τ. Περάματος που είναι το αρμόδιο για την διαδικασία ασύλου επικαλείται ως αιτία της καθυστέρησης τον φόρτο εργασίας λόγω των γεγονότων στην περιοχή των Ζωνιανών αν και η καθυστέρηση είχε διαπιστωθεί και πριν ανακύψει η υπόθεση αυτή. Οι υπεύθυνοι του Κέντρου ανέφεραν ότι οι παρελθούσες υποσχέσεις των αρμοδίων υπηρεσιών για ταχεία διεκπεραίωση των εκκρεμοσών διαδικασιών ασύλου δεν υλοποιήθηκαν μέχρι τη στιγμή της ολοκλήρωσης της έρευνας (Μάρτιος 2008)⁴⁴.

⁴² Το ειδικό νομιμοποιητικό έγγραφο που χορηγείται στους αιτούντες άσυλο ονομάζεται, σύμφωνα με το άρθρο 2 παρ. 7 του Π.Δ. 61/99 «δελτίο αιτήσαντος άσυλο αλλοδαπού». Τα ίδια τα δελτία έφεραν, στο παρελθόν τον τίτλο ««ειδικό δελτίο αλλοδαπού που ζήτησε να αναγνωρισθεί ως πρόσφυγας». Η πιο πρόσφατη έκδοση των δελτίων αυτών φέρουν την ονομασία που αναφέρει το Π.Δ. και την οποία ακολουθεί και το άρθρο 5 του Π.Δ. 220/2007. Σε κάθε περίπτωση το δελτίο αυτό είναι κοινώς γνωστό, ως «ροζ κάρτα».

⁴³ Χ. Γαβράς. Τμήμα Ασύλου Διεύθυνσης Αλλοδαπών Αθηνών. Η εξέλιξη αυτή επιβεβαιώνεται και από άλλες πηγές (Θ. Μαντάς).

⁴⁴ Ν. Δραμουντάνης.

Ασυνόδευτος ανήλικος (Αφγανός γεννημένος το 1990) υπέβαλε αίτηση ασύλου στην Πάτρα στις 12-12-2006. Στις 24-1-2007 η Υποδιεύθυνση Ασφαλείας Πάτρας τον έστειλε στο Κέντρο Υποδοχής αιτούντων άσυλο στο Λαύριο (επίσημα) για να παραμείνει εκεί για την εξέταση του αιτήματός του. Παρέμεινε στο Λαύριο νόμιμα για 5-6 μήνες, ωστόσο κατά την περίοδο αυτή δεν κατάφερε να λάβει το «ειδικό δελτίο αιτήσαντος άσυλο αλλοδαπού» (ροζ κάρτα) από τις αρμόδιες αστυνομικές αρχές. Τον Ιούλιο του 2007, το Λαύριο, λόγω εργασιών στο Κέντρο, τον παρέπεμψε στα Ανώγεια (πάντα χωρίς «ροζ κάρτα»). Το Α.Τ. Περάματος του έδωσε νέο υπηρεσιακό σημείωμα και νέα ημερομηνία προσέλευσης για την συνέντευξη. Στις 21/11/2007 ο εν λόγω ανήλικος συνελήφθη από το Α.Τ. Περάματος και στις 23/11/2007 εκδόθηκε εις βάρος του διοικητική απόφαση απέλασης με κράτηση. Παρεμπιπτόντως στην διοικητική απόφαση απέλασης η αστυνομία τροποποίησε την ημερομηνία γέννησής του - στο έτος 1988. Η απόφαση αυτή εν τέλει ανακλήθηκε και ο ανήλικος αφέθηκε ελεύθερος - ακόμα και κατά το χρόνο διεξαγωγής της παρούσας έρευνας (Μάρτιος 2008) παραμένει χωρίς ειδικό δελτίο και πλέον για το ελληνικό κράτος είναι 20 ετών.

5.2. Διαπίστωση της ανηλικότητας και αξιολόγηση της ηλικίας από τις αρχές

5.2.1. Το νομοθετικό πλαίσιο

Σύμφωνα με τις Κατευθυντήριες Οδηγίες (σημείο 2)

...οι ενέργειες στις οποίες προβαίνουν [..οι αρχές...] μετά τον εντοπισμό ανηλικών αλλοδαπών δεν μπορεί παρά να εντάσσεται στην παροχή προστασίας των δικαιωμάτων τους. Σε αυτή την προοπτική είναι σημαντική η ταυτοποίηση της νομικής κατηγορίας στην οποία υπάγεται ο κάθε ανήλικος...Η διαδικασία της κατηγοριοποίησης τους είναι ιδιαίτερα σημαντική και παράγει διαφοροποιημένες δεσμεύσεις ως προς το είδος και το εύρος των παροχών και των υπηρεσιών της Πολιτείας.

Το Ψήφισμα του Συμβουλίου των Υπουργών της Ε.Ε της 26ης Ιουνίου 1997 σχετικά με τους ασυνόδετους ανηλικούς υπηκόους τρίτων χωρών αναφέρει στο άρθρο 3 παρ. 1 ότι τα

«κράτη μέλη πρέπει να καταβάλλουν προσπάθειες ώστε να εξακριβώνουν, το ταχύτερο μετά την άφιξη, την ταυτότητα του ανηλικού, και αν είναι ασυνόδετος»

ενώ στο άρθρο 4 παρ. 3 τονίζουν ότι

« ...Καταρχήν, οι ασυνόδετοι αιτούντες άσυλο που ισχυρίζονται ότι είναι ανήλικοι πρέπει και να αποδείξουν την ηλικία τους...Εάν δεν υπάρχει παρόμοια απόδειξη ή εάν εξακολουθούν να υπάρχουν σοβαρές αμφιβολίες, τα κράτη μέλη δύνανται να προσδιορίζουν την ηλικία των αιτούντων άσυλο κατ' εκτίμηση και με αντικειμενικό τρόπο [και να τον] ...υποβάλλουν..., τη συναινέσει του ίδιου, ειδικά διορισμένου ενήλικου εκπροσώπου ή φορέα, σε ιατρικό τεστ προσδιορισμού της ηλικίας, διενεργούμενο από ειδικευμένο ιατρικό προσωπικό».

Αντίθετα η ελληνική νομοθεσία περί αλλοδαπών (ν. 3386/2005) δεν αναφέρεται πουθενά σε διαδικασίες ειδικής κατηγοριοποίησης ανηλικών αλλοδαπών που παρουσιάζονται ενώπιον των αρχών. Οι μόνες σχετικές ρυθμίσεις είναι η υποχρέωση των αρχών να ενημερώσουν τον αρμόδιο εισαγγελέα ανηλικών. Σε πρόσφατη εγκύκλιο της Ελληνικής Αστυνομίας τονίζεται εκ νέου η υποχρέωση ενημέρωσης του εισαγγελέα ανηλικών και σε περιπτώσεις ανηλικών που δεν ζητούν άσυλο ⁴⁵.

⁴⁵ Από 23-2-2008 και με αρ. πρωτ. 5401/1-261100.

Εξάλλου, σύμφωνα με τις Κατευθυντήριες Οδηγίες (σημείο 4)

Η διαδικασία καθορισμού της ηλικίας του παιδιού, όταν είναι αναγκαίο να διαπιστωθεί, πρέπει να ανατίθεται σε ανεξάρτητο εμπειρογνώμονα παιδίατρο με κατάλληλη τεχνογνωσία...οι εξετάσεις δεν πρέπει να είναι ποτέ αναγκαστικές [ενώ] πρέπει να εφαρμόζεται η αρχή του ευεργετήματος της αμφιβολίας.

Δεν υπάρχει αυτή τη στιγμή θεσμοθετημένο νομικό πλαίσιο σε εθνικό επίπεδο για την διαπίστωση της ηλικίας ενός ατόμου μέσω ιατρικής εξέτασης (ακόμα λιγότερο σε περιπτώσεις ανηλίκων). Ωστόσο, τόσο η Οδηγία 2005/85/ΕΚ του Συμβουλίου σχετικά με τις ελάχιστες προδιαγραφές για τις διαδικασίες με τις οποίες τα κράτη μέλη χορηγούν και ανακαλούν το καθεστώς του πρόσφυγα (Οδηγία για τις Διαδικασίες) όσο και το (υπό διαμόρφωση) Προεδρικό Διάταγμα που ενσωματώνει καθυστερημένα την εν λόγω Οδηγία στο εθνικό δίκαιο περιλαμβάνουν ρυθμίσεις για την χρησιμοποίηση ιατρικών εξετάσεων για τον προσδιορισμό της ηλικίας των ασυνόδευτων ανηλίκων στο πλαίσιο της εξέτασης αιτήσεως⁴⁶. Οι εξετάσεις αυτές περιλαμβάνουν εγγυήσεις ενημέρωσης και απαιτούν τη συναίνεση των αιτούντων.

5.2.2. Διάγνωση της παρούσης κατάστασης

Η καταγραφή των ασυνόδευτων ανηλίκων από την Πολιτεία – ειδικότερα από τις αστυνομικές αρχές - αναδεικνύει προβλήματα που χωρίζονται σε δύο κατηγορίες: αφενός την παραδοχή της ανηλικότητας του αλλοδαπού και αφετέρου την καταγραφή του γεγονότος ότι πρόκειται για ασυνόδευτο ανήλικο.

Σε ό,τι αφορά την πρώτη κατηγορία διαπιστώνονται περιπτώσεις κατά τις οποίες οι αρχές καταγράφουν τους ανηλικούς με διαφορετική ηλικία από αυτή που δηλώνουν οι ίδιοι. Τούτο μπορεί να συμβεί είτε κατά την αρχική καταγραφή του ανηλίκου είτε, σπανιότερα, σε μεταγενέστερα επίσημα έγγραφα⁴⁷. Οι αρχές προβαίνουν συνήθως σε καταγραφή διαφορετικής από τη δηλούμενη ηλικία όταν έχουν αμφιβολίες για την πραγματική ηλικία. Δεν αποκλείεται η αλλαγή αυτή να οφείλεται σε δυσκολία επικοινωνίας ή

⁴⁶ Άρθρο 17 παράγραφος 5 της Οδηγίας.

⁴⁷ Συνήθως η διαφορά εμφανίζεται μεταξύ της ηλικίας που καταγράφει το υπηρεσιακό σημείωμα απέλασης και της ηλικίας που δηλώνεται κατά την υποβολή του αιτήματος ασύλου και αναγράφεται στο ειδικό δελτίο αιτήσαντος άσυλο αλλοδαπού. Σε άλλες περιπτώσεις, όπου δεν υπάρχει διαφορά ανάμεσα σε επίσημα έγγραφα, τούτο δηλώνεται από τους ίδιους τους, κατά δήλωσή τους, ανηλικούς σε άλλους φορείς (ΜΚΟ ή Κέντρα Φιλοξενίας).

άγνοια του χρησιμοποιούμενου ημερολόγιου (κυρίως για τις περιπτώσεις Αφγανών). Ωστόσο, και πέραν των περιπτώσεων αυτών διαπιστώνονται και εμφανείς περιπτώσεις καταγραφής ενός παιδιού ως 18χρονου⁴⁸. Δεν είναι βέβαιο αν οι διαφοροποιήσεις αυτές αποσκοπούν στην εσκεμμένη τεχνητή μείωση του αριθμού (και ως εκ τούτου και των υποχρεώσεων της Πολιτείας) των ασυνόδευτων ανηλίκων ή αποτελούν απλή διοικητική ολιγωρία των αρχών. Επίσης δεν υπάρχουν επαρκή στοιχεία για την έκτασή της. Ωστόσο αποτελεί ένα επιπλέον στατιστικό και ουσιαστικό πρόβλημα για τον χειρισμό των περιπτώσεων ασυνόδευτων ανηλίκων. Το ζήτημα της εκτίμησης της ηλικίας ενός αιτούντος υπάγεται στο ευρύτερο θέμα της αποδοχής των στοιχείων που δηλώνει ο αλλοδαπός και οφείλει να αντιμετωπισθεί συνολικά.

Από την άλλη πλευρά, δεν πρέπει να παραγνωρίζεται και η αντίθετη περίπτωση, ενός νέου ενήλικα που δηλώνει ανήλικος ενώ έχει εμφανώς ξεπεράσει την ηλικία των 18 ετών. Η πρακτική αυτή φαίνεται ότι επεκτείνεται στο μέτρο που οι αλλοδαποί μαθαίνουν (ή υποψιάζονται) ότι ως ανήλικοι θα τύχουν επεικέστερης μεταχείρισης (κυρίως ως προς την κράτηση εν όψει της απέλασής τους που αποφασίζεται μετά την πρώτη είσοδο και σύλληψη στο ελληνικό έδαφος χωρίς να είναι, τις περισσότερες φορές, επιτυχή) και ιδίως ότι δεν θα υπάγονται στις προαναφερθείσες ρυθμίσεις του Κανονισμού 343/2003⁴⁹.

Σημαντικότερο είναι το γεγονός πως αριθμός ασυνόδευτων ανηλίκων δεν καταγράφονται ως ασυνόδευτοι αλλά ως συνοδευόμενοι από τρίτους. Τούτο συμβαίνει σε ορισμένα σημεία εισόδου, όπως τη Λέσβο: αναφέρονται περιπτώσεις όπου οι αρχές καταχωρούν τους ανηλίκους, στο υπηρεσιακό σημείωμα που τους χορηγείται, κατόπιν της έκδοσης απόφασης απέλασης χωρίς κράτηση, ως συνοδευόμενους από (συνήθως πολύ νεαρό) ενήλικα που (θεωρείται ότι) τους συνοδεύει. Ο ενήλικας αυτός συνήθως είναι ομοεθνής τους και έχει φθάσει μαζί με τον ανήλικο χωρίς ωστόσο, σύμφωνα με τη δήλωση του ανηλίκου, να έχει οποιαδήποτε συγγενική ή προσωπική σχέση με αυτό.

Η συχνότητα και η ομοιότητα των περιστατικών, καθώς και η ύπαρξη προτυπωμένου πεδίου προς συμπλήρωση στα υπηρεσιακά σημειώματα, οδηγεί τους ερευνητές

⁴⁸ Σχετικές περιπτώσεις αναφέρθηκαν από την Σ. Πρωτογέρου της Νομικής Υπηρεσίας του Ε.Σ.Π. Το ίδιο διαπιστώθηκε και στην περίπτωση ενός ανηλίκου που διαμένει στα Ανώγεια – ενώ η καταγεγραμμένη ημερομηνία γέννησής τους στα πρώτα έγγραφα της Αστυνομίας (υπηρεσιακό σημείωμα απέλασης από Μυτιλήνη) ήταν το 1990, σε μεταγενέστερο υπηρεσιακό σημείωμα απέλασης αναγράφηκε ως ημερομηνία γέννησης το 1988.

⁴⁹ Ένα ακραίο τέτοιο περιστατικό που μας αναφέρθηκε από δομή στέγασης είναι αυτό ενός αιτούντος άσυλο, ηλικίας 32 ετών, παντρεμένου και με δύο παιδιά, ο οποίος δήλωσε ανήλικος, η δήλωσή του αυτή έγινε αποδεκτή από τις αρχές και παραπέμφθηκε σε Κέντρο Φιλοξενίας για ανήλικους, όπου παραδέχθηκε την αληθινή του ηλικία.

στο συμπέρασμα ότι δεν πρόκειται για μεμονωμένα λάθη, χωρίς να είναι σε θέση, ωστόσο, να γνωρίζουν την έκτασή του ζητήματος. Τέτοια περιστατικά, όπως προαναφέρθηκε, έχουν διαπιστωθεί για υπηρεσιακά σημειώματα απελάσεων που εκδόθηκαν στην Μυτιλήνη αλλά δεν φαίνεται να περιορίζονται μόνο εκεί ⁵⁰. Το γεγονός αυτό γεννά σοβαρά ζητήματα: η ακούσια σύνδεση ενός ανήλικου με έναν ενήλικα που δεν είναι καν συγγενής του δυσχεραίνει μάλλον παρά διευκολύνει την προστασία του πρώτου. Παρόμοιες πρακτικές – που φαίνεται ότι εφαρμόζονται χωρίς καν μια συνοπτική εξέταση των πραγματικών σχέσεων ανάμεσα στα δύο άτομα – ενισχύουν την διακίνηση ή, στην καλύτερη περίπτωση, τον κίνδυνο εκμετάλλευσης του ανήλικου. Πρέπει να τονισθεί, ωστόσο, ότι παρόμοια περιστατικά διαπιστώθηκαν μόνο σε αλλοδαπούς που εισήλθαν παράνομα στη χώρα και για τους οποίους εκδόθηκε υπηρεσιακό σημείωμα απέλασης. Εφόσον οι εν λόγω ανήλικοι υποβάλλουν αιτήματα ασύλου χωρίς να συνοδεύονται, οι αρχές ανοίγουν χωριστό φάκελο για τον ασυνόδευτο ανήλικο σε κάθε περίπτωση. Η πρακτική αυτή εφαρμόζεται ακόμα και αν ο τελευταίος συνοδεύεται από στενό συγγενή του – πλην των γονέων και, μερικές φορές, ενήλικων αδελφών.

Σε ότι, αφορά τις εξετάσεις για αξιολόγηση της ηλικίας, κατά την διάρκεια της έρευνας δεν αναφέρθηκε ούτε διαπιστώθηκε καμία περίπτωση κατά την οποία οι αρχές ασύλου (ή γενικότερα οι αρχές) προχώρησαν σε ιατρική εξέταση για να διαπιστώσουν τη ηλικία του ανήλικου. Στην μεγάλη πλειονότητα των περιπτώσεων, οι αρχές δέχονται και καταγράφουν την ηλικία που δηλώνει ο ανήλικος στην αίτησή του. Οποτεδήποτε η ηλικία που καταγράφεται είναι διαφορετική – συνήθως μεγαλύτερη – από αυτήν που δηλώνει ο ανήλικος, τούτο γίνεται μετά από πρόχειρη και αναίτιολογητη, επιστημονικά, κρίση των αρχών⁵¹. Κατά την έρευνα αναφέρθηκε μία περίπτωση κατά την οποία η ίδια

⁵⁰ Βλέπε σχετικές καταγγελίες του Ε.Σ.Π. προς το Υπουργείο Εσωτερικών (με κοινοποίηση στο Υπουργείο Υγείας, την Ύπατη Αρμοστεία και τον Συνήγορο του Πολίτη) με αριθμό πρωτοκόλλου 729/2007 από 30.10.2007. Στην καταγγελία αναφέρεται ρητά ότι «σε πολλές περιπτώσεις...ανήλικοι δεν εμφανίζονται ως ασυνόδευτοι αλλά ως συνοδευόμενοι...[ενώ]... οι ίδιοι οι ανήλικοι μας αναφέρουν ότι ούτε σχέση έχουν ούτε καν γνωρίζουν τους υποτιθέμενους συνοδούς τους». Στην καταγγελία αυτή δεν υπήρξε απάντηση από πλευράς Υπουργείου Εσωτερικών. Σε αντίστοιχη διαπίστωση καταλήξαμε και κατά την εξέταση των φακέλων στο Αρχηγείο Ελληνικής Αστυνομίας. Σε μία περίπτωση από τους φακέλους που εξετάστηκαν από τους ερευνητές, ο φάκελος ενός Αφγανού ανήλικου περιλάμβανε ένα υπηρεσιακό σημείωμα απέλασης που είχε εκδοθεί για έναν ενήλικα συνοδό (γεννημένο το 1985) ο οποίος συνόδευε 4 ανήλικους. Η ένδειξη του ότι πρόκειται περί ενσυνειδητής πρακτικής προκύπτει, κατά τους ερευνητές, και από το γεγονός ότι όταν ο (ένας ανήλικος) υπέβαλε αίτηση ασύλου, οι κατά τόπον αρμόδιες αρχές ασύλου δεν έδωσαν καμία σημασία στην αναζήτηση του εικαζόμενου συνοδού, αλλά ξεκίνησαν την διαδικασία εξέτασης του αιτήματος ως εάν επρόκειτο για ασυνόδευτο εξ αρχής ανήλικο. Το ερώτημα που γεννάται, στην προκείμενη περίπτωση, είναι τι έγινε με τους υπόλοιπους ανήλικους, οι οποίοι επίσης συμπεριλαμβάνονταν στο ίδιο υπηρεσιακό σημείωμα –προφανώς εφόσον δεν μπήκαν ποτέ στη διαδικασία ασύλου, η Πολιτεία ούδέποτε έλαβε υπόψη την ανηλικότητά τους και παραμένουν σε «αφάνεια» για το Κράτος.

⁵¹ Βλέπε παραπάνω.

η φιλοξενούσα μη κυβερνητική οργάνωση προέβη, ιδίοις εξόδοις, στην διαδικασία ιατρικής εξέτασης ενός ανηλίκου⁵².

Με βάση το υφιστάμενο – και το μελλοντικό – νομικό πλαίσιο, οι αστυνομικές αρχές δύνανται να ζητήσουν την διεξαγωγή ιατρικών εξετάσεων διαπίστωσης της ηλικίας των ανηλίκων οι οποίοι δεν διαθέτουν έγγραφα που αποδεικνύουν την ηλικία τους. Ομοίως, κάθε ανήλικος έχει το δικαίωμα να αρνηθεί την διεξαγωγή των εν λόγω εξετάσεων. Με δεδομένο, ωστόσο, το σχετικά υψηλό κόστος των εξετάσεων αυτών και, ιδίως, την αδυναμία απόλυτης εξακρίβωσης της ηλικίας με οποιαδήποτε μέθοδο ιατρικής είναι εξαιρετικά αμφίβολο κατά πόσον οι αρχές θα προχωρήσουν στην εφαρμογή ενός τέτοιου μέτρου⁵³. Πάντως στην μόνη σχετική αναφορά των αρχών για το θέμα αυτό κατά τη διάρκεια της έρευνας, το ενδιαφέρον που εκδηλώθηκε από πλευράς Υπουργείου Υγείας για την χρησιμοποίηση των εξετάσεων αυτών αφορούσε τη δυνατότητα, σε περίπτωση διαπίστωσης ότι ο ανήλικος είναι άνω των 16 ετών, να μπορεί να φιλοξενηθεί σε δομές ενηλίκων⁵⁴

5.3. Κράτηση και ελευθερία κυκλοφορίας

5.3.1. Το νομοθετικό πλαίσιο

Σύμφωνα με τις Κατευθυντήριες Οδηγίες (σημείο 5)

Τα ασυνόδευτα παιδιά αιτούντες άσυλο δεν πρέπει ποτέ να κρατούνται επειδή εισήλθαν στη χώρα χωρίς τις νόμιμες διατυπώσεις

Παράλληλα, η Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού αναφέρει στο άρθρο 37 ότι

⁵² Ν. Νιγριτινού. Η υπόθεση αφορούσε την εξέταση αιτήματος ασύλου του ανηλίκου από άλλο κράτος της .Ε.Ε. βάσει του Κανονισμού 343/2003 και η εξέταση της ηλικίας είχε ζητηθεί από το κράτος προς το οποίο είχε υποβληθεί η αίτηση. Σε συζητήσεις με τους εκπροσώπους της «Κοινωνικής Αλληλεγγύης» Θεσσαλονίκης εκφράστηκε η άποψη ότι η εκτενέστερη χρήση ιατρικών εξετάσεων για διαπίστωση της ηλικίας μπορεί να είναι θετική για την δικαιότερη διάθεση των λίγων πόρων που διατίθενται για ανήλικους.

⁵³ Πρέπει να υπογραμμιστεί επιπλέον ότι σε ορισμένες χώρες της Ε.Ε. (π.χ. την Αυστρία) ιατρικές εξετάσεις που δεν απαιτούνται για ιατρικούς λόγους δεν επιτρέπονται. Στη συγκεκριμένη περίπτωση, αυτές οι εξετάσεις επιβαρύνουν, επιπλέον, τον νέο λόγω της έκθεσης τους σε επικίνδυνη ακτινοβολία.

⁵⁴ Ι. Τασσόπουλος. Προφανώς η θέση αυτή στηρίζεται στην διάταξη του άρθρου 4 παρ. 4 εδ. (δ) του Ψηφίσματος του Συμβουλίου της 26ης Ιουνίου 1997 σχετικά με τους ασυνόδευτους ανηλικούς υπηκόους τρίτων χωρών που αναφέρει ότι «τα κράτη μέλη δύνανται να τοποθετούν ασυνόδευτους ανήλικους ηλικίας τουλάχιστον 16 ετών σε Κέντρα υποδοχής για ενήλικους αιτούντες άσυλο».

« ...Η ...κράτηση ή φυλάκιση ενός παιδιού πρέπει να είναι σύμφωνη με το νόμο, να μην αποτελεί παρά ένα έσχατο μέτρο και να είναι της μικρότερης δυνατής χρονικής διάρκειας».

Ενώ στην τέταρτη παράγραφο του ίδιου άρθρου τονίζεται ότι

« Τα παιδιά που στερούνται την ελευθερία τους ...έχουν το δικαίωμα για ταχεία πρόσβαση σε νομική ή σε άλλη κατάλληλη συμπαράσταση, καθώς και το δικαίωμα να αμφισβητούν τη νομιμότητα της στέρησης της ελευθερίας τους ενώπιον ενός δικαστηρίου ή μιας άλλης αρμόδιας, ανεξάρτητης και αμερόληπτης αρχής, και για τη λήψη μιας ταχείας απόφασης πάνω σ' αυτό το ζήτημα».

Η ελληνική νομοθεσία για το άσυλο δεν εμπεριέχει ειδικές διατάξεις για την κράτηση ανηλίκων ή άλλων αλλοδαπών αποκλειστικά για το λόγο ότι υποβάλλουν αίτημα ασύλου, ενώ και το άρθρο 31 της Σύμβασης της Γενεύης απαγορεύει στα συμβαλλόμενα κράτη να «επιβάλλουν ποινικές κυρώσεις εις πρόσφυγας λόγω παρανόμου εισόδου ή διαμονής» . Η κράτηση – υπό την συνήθη για τους ανήλικους μορφή της – ρυθμίζεται μόνο στον ν. 3386/2005 και μόνο στο πλαίσιο της διαδικασίας διοικητικής απέλασης αλλοδαπών που εισήλθαν παράνομα στη χώρα (άρθρα 76 και επ. και ιδίως άρθρο 81). Ειδικότερα, και με δεδομένο ότι η πολύ μεγάλη πλειονότητα των αιτούντων εισέρχονται στη χώρα παράνομα και στερούνται ταξιδιωτικών εγγράφων, η κράτηση στην οποία αναφερόμαστε αφορά την κράτηση μετά την σύλληψη για παράνομη είσοδο, την αποχή του εισαγγελέα πλημμελειοδικών από την άσκηση δίωξης βάσει του άρθρου 83 του ν. 3386/2005 και την έκδοση διοικητικής απόφασης απέλασης από τον οικείο Αστυνομικό Διευθυντή (άρθρο 76).

Η συγκεκριμένη διάταξη δεν απαγορεύει την κράτηση ανηλίκων που εισήλθαν παράνομα στη χώρα και δεν υποβάλλουν (ή δεν υποβάλλουν αμέσως) αίτημα ασύλου ούτε περιλαμβάνει ειδικές διατάξεις για την κράτηση των ανηλίκων εν όψει της υποθετικής τους απέλασης. Ταυτόχρονα δεν απαγορεύει ούτε την απέλαση των εν λόγω ανηλίκων. Το άρθρο 79 απαγορεύει απλώς την απέλαση ενός ανηλίκου του οποίου

«οι γονείς ή τα πρόσωπα που έχουν την επιμέλειά του διαμένουν νόμιμα στην Ελλάδα»

ή στον οποίο

«έχουν επιβληθεί αναμορφωτικά μέτρα με απόφαση του Δικαστηρίου Ανηλίκων».

Εν γένει στους ανηλικούς εφαρμόζεται η διάταξη του άρθρου 67 παρ. 3 περίπτωση κ' του Προεδρικού Διατάγματος 141/1991 για χωριστή κράτηση γυναικών και ανηλίκων⁵⁵.

⁵⁵ Φ.Ε.Κ. . (Α') 58 από 30-04-1991

Η ευρωπαϊκή νομοθεσία, ιδίως η Οδηγία 2005/85/ΕΚ, δεν αναφέρεται ειδικά σε ζητήματα κράτησης ανηλίκων αιτούντων άσυλο. Ωστόσο η διάταξη του άρθρου 18 παρ. 5 ότι

«τα κράτη μέλη ενεργούν λαμβάνοντας πρωτίστως υπόψη την προάσπιση των συμφερόντων του παιδιού»

προφανώς εφαρμόζεται και στο θέμα της κράτησης των ανηλίκων.

5.3.2. Διάγνωση της παρούσης κατάστασης

Μέχρι πρόσφατα (2005) δεν υπήρχε καμία διαφορετική αντιμετώπιση των ανηλίκων, αιτούντων άσυλο ή μη, που εισέρχονταν παράνομα στην Ελλάδα. Η πλέον συνηθισμένη περίπτωση, ιδίως στα σημεία εισόδου, ήταν η σύλληψη του ανηλίκου, η έκδοση διαταγής απέλασης και η κράτησή του για την μέγιστη επιτρεπόμενη περίοδο κράτησης προς απέλαση (3 μήνες σύμφωνα με τα άρθρα 76 και 81 του ν. 3386/2005 όσο και με την προϊσχύουσα νομοθεσία τον νόμο 2912/2001) ανεξάρτητα από το αν ο ανήλικος ζητούσε ή όχι άσυλο. Συχνά, αλλά όχι πάντα και ανάλογα με τις δυνατότητες των κέντρων κράτησης, γίνονταν προσπάθειες κράτησης των (αρρένων) ανηλίκων σε χωριστούς χώρους.

Η κατάσταση αυτή φαίνεται ότι έχει διαφοροποιηθεί τα τελευταία χρόνια, αν και δεν υπάρχει ενιαία αντιμετώπιση, από πλευράς αρχών, τόσο του θέματος της κράτησης, κατ' αρχήν, των ανηλίκων όσο και της διάρκειας αυτής της κράτησης. Πρόκειται για νέα τάση (και στάση) των αστυνομικών αρχών, κυρίως στα σημεία εισόδου. Η πρακτική αυτή ποικίλλει ανά Αστυνομική Διεύθυνση και, εν μέρει, οφείλεται σε γενικότερη πολιτική των αρχών σχετικά με την κράτηση των παράνομα εισερχομένων. Για παράδειγμα, στην Μυτιλήνη και στα Δωδεκάνησα οι αλλοδαποί που εισέρχονται παράνομα από χώρες που η απέλαση δεν είναι εφικτή, κρατούνται για λίγες μόνο ημέρες, ενώ στο παρελθόν οι αρχές εξαντλούσαν το τρίμηνο κράτησης⁵⁶.

Σε άλλες περιοχές της χώρας όπου οι αλλοδαποί κρατούνται μέχρι και για τρεις μήνες, οι ανήλικοι κρατούνται συχνά λιγότερο και/ή σε χωριστές δομές⁵⁷. Σε πολλές

⁵⁶ Ο Π. Παπαδημητρίου μας ανέφερε ότι στην Ρόδο και Κω, κατά το 2006 και 2007, οι ανήλικοι που εισέρχονταν παράνομα απελευθερώνονταν μετά από τρεις ημέρες. Ωστόσο τόνισε ότι οι ανήλικοι που αφήνονταν ελεύθεροι δεν έμπαιναν στη διαδικασία ασύλου και δεν προκύπτει άλλη εμπλοκή των αρχών στην περαιτέρω προστασία τους. Επίσης υπογράμμισε την πρόσφατη πρακτική των αρχών της Κω να κρατούν τους αιτούντες άσυλο για τρεις μήνες ενώ παράλληλα να αφήνουν ελεύθερους όσους δεν ζητούν άσυλο.

⁵⁷ Π.χ. στην Χίο (Π. Παπαδημητρίου). Στην Κω οι ανήλικοι και οι οικογένειες παραμένουν για το μικρό διάστημα κατά το οποίο κρατούνται σε ένα ξενοδοχείο. Στην Θεσσαλονίκη οι ανήλικοι απελευθερώνονται μετά από ένα περίπου μήνα κράτησης (Ν.Νιγριτινού).

περιπτώσεις γίνεται προσπάθεια να κρατούνται οι άρρενες ανήλικοι σε χωριστούς χώρους. Αυτό δεν συμβαίνει με τις κοπέλες οι οποίες παντού κρατούνται στον ίδιο χώρο με τις λοιπές γυναίκες⁵⁸.

Όπως προκύπτει, ωστόσο, από διαπιστώσεις της Ύπατης Αρμοστείας, σε περιοχές του Βορειοανατολικού Αιγαίου, οι αλλοδαποί που είχαν εισέλθει παράνομα και υπέβαλλαν αιτήματα ασύλου κρατούνταν μέχρις εξαντλήσεως του ανωτάτου ορίου της κράτησης, δηλαδή των τριών μηνών, ενώ πρόσωπα ίδιας καταγωγής που δεν ζητούσαν άσυλο, απελευθερώνονταν νωρίτερα, με μέσο όρο κράτησης 20-30 ημερών⁵⁹.

Σύμφωνα με το Τμήμα Ασύλου Αθηνών οι ανήλικοι αιτούντες άσυλο δεν κρατούνται ενώ, αν οι ανήλικοι που κρατούνται στο Τμήμα Απελάσεων εκφράσουν την επιθυμία να ζητήσουν άσυλο, αναλαμβάνει αρμοδιότητα το Τμήμα Ασύλου και μετά την υποβολή του αιτήματος αφήνονται αμέσως ελεύθεροι⁶⁰.

Με την εξαίρεση της Χίου, όπου καταγράφεται μια συνειδητή προσπάθεια των αρχών για παρακολούθηση και εποπτεία των ανηλίκων που εμφανίζονται στο νησί και μετά το πέρας της κράτησής τους, δεν διαπιστώνεται περαιτέρω παρέμβασή τους για πλαισίωση των ανηλίκων και στην παροχή υποστηρικτικών υπηρεσιών μετά τη λήξη της κράτησής τους⁶¹.

Αξιίζει, ωστόσο, να υπογραμμισθεί ένα άλλο θέμα που ανέκυψε πρόσφατα και που αναδεικνύει, εκ νέου, τη στενή σχέση ανάμεσα στα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι ασυνόδευτοι ανήλικοι και τα κενά και ελλείψεις του προνοιακού συστήματος στη χώρα μας. Οι πρόσφατες παρεμβάσεις πολλών φορέων και αρχών (της Ύπατης Αρμοστείας, του Συνηγόρου του Πολίτη, ΜΚΟ και άλλων φορέων προστασίας της παιδικής ηλικίας), δημοσιεύματα στον τύπο αλλά και η ενεργοποίηση του Π.Δ. 220/2007 σχετικά με τις συνθήκες κράτησης και εν γένει την έλλειψη προστασίας των ανηλίκων που φθάνουν στη χώρα προκάλεσαν, κυρίως σε επίπεδο αστυνομικών υπηρεσιών, ευαισθητοποίηση στο ζήτημα. Ένα παράδοξο αποτέλεσμα της αυξημένης αυτής προσοχής, ωστόσο, αποτελεί το γεγονός ότι οι ανήλικοι που συλλαμβάνονται στα σημεία εισόδου (ειδικότερα στην περιοχή Έβρου) παραμένουν στα Κέντρα κράτησης για σημαντικό χρονικό διάστημα

⁵⁸ Π. Παπαδημητρίου.

⁵⁹ Έγγραφο Ύπατης Αρμοστείας προς Προϊστάμενο Γ. Αστυνομικής Διεύθυνσης Νήσων Β-Α. Αιγαίου (GREAT/HCR/188/29-11-2007). Η Ύπατη Αρμοστεία σχολιάζει αρνητικά την πρακτική αυτή διότι λειτουργεί αποτρεπτικά στην υποβολή αιτήματος ασύλου.

⁶⁰ Χ. Γαβράς.

⁶¹ Π. Παπαδημητρίου.

μα γιατί οι αρμόδιες αρχές αναζητούν κέντρα φιλοξενίας για αυτούς και τα υφιστάμενα είναι πλήρη⁶².

Πέραν της διοικητικής κράτησης προς απέλαση, ένα αυξανόμενο ποσοστό ανηλίκων (αιτούντων άσυλο και μη) που χρήζουν διεθνούς προστασίας συλλαμβάνεται για παράνομη έξοδο από τη χώρα και χρήση πλαστών εγγράφων (συνήθως πλαστών διαβατηρίων). Ενδεικτικά αναφέρεται ότι μόνο κατά το τελευταίο δίμηνο του έτους 2007 κοινοποιήθηκαν στην Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων του Δικαστηρίου Ανηλίκων Αθήνας από την Διεύθυνση Αστυνόμευσης Αερολιμένα Αθηνών Τμήμα Ασφαλείας –Γραφείο Ασφαλείας, 80 περιπτώσεις σύλληψης ανηλίκων Σομαλών και 93 ανηλίκων Ιρακινών στο αεροδρόμιο των Σπάτων για παράβαση του αρθρ.87 § 7 (παράνομη κατοχή ή χρήση διαβατηρίου ή άλλου ταξιδιωτικού εγγράφου) του ν.3386/2005. Οι ανήλικοι αυτοί, αφού συλληφθούν, οδηγούνται στον εισαγγελέα και, ανεξάρτητα από την άσκηση ή μη ποινικής δίωξης, κρατούνται λόγω έλλειψης νομιμοποιητικών εγγράφων, εκδίδεται διοικητική απόφαση απέλασης εις βάρος τους και αφήνονται ελεύθεροι⁶³.

5.4. Διορισμός Επιτρόπου

5.4.1. Το νομοθετικό πλαίσιο

Το θέμα της εκπροσώπησης και προστασίας του ανηλίκου που δεν συνοδεύεται από γονέα ή κηδεμόνα είναι καθοριστικό για το μέλλον του. Για το σκοπό αυτό οι 'Κατευθυντήριες Οδηγίες', στο σημείο 7, αναφέρουν σειρά προτάσεων δράσεων της Πολιτείας που ξεκινούν από την εμφάνιση του ανηλίκου ενώπιον των ελληνικών αρχών μέχρι την ολοκλήρωση της διαδικασίας ασύλου και την ενηλικίωσή του. Σύμφωνα με αυτές

Από τη στιγμή που εντοπισθεί ασυνόδευτο παιδί το οποίο επιθυμεί να ζητήσει άσυλο... πρέπει να ενημερωθεί ο Εισαγγελέας Ανηλίκων προκειμένου να ενεργήσει ως «προσωρινός επίτροπος» και να το εκπροσωπήσει/ συνδράμει στη διαδικασία καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα. Μακροπρόθεσμα είναι αναγκαίος ο διορισμός επιτρόπου ή συμβούλου γιατί διασφαλίζει την παροχή συμβουλών προς το παιδί και την προστασία των συμφερόντων του καθώς και την εκπροσώπησή του στα πλαίσια ικανοποίησης των αναγκών εκ-

⁶² Π. Παπαδημητρίου.

⁶³ Α. Σπυρόπουλος.

παίδευσης, κοινωνικής ασφάλειας και φροντίδας της υγείας, έκδοσης εγγράφων ταυτότητας κλπ.

Για το λόγο αυτό [τα αρμόδια Υπουργεία] πρέπει να εξετάσουν ως προτεραιότητα την ίδρυση της Δικαστικής Κοινωνικής Υπηρεσίας που προβλέπει το άρθρο 49 του νόμου 2447/1996 η οποία θα μπορούσε να αναλάβει την κηδεμονία των ασυνόδευτων παιδιών...

...Ανεξάρτητα από το νομικό καθεστώς του επιτρόπου...οι αρμοδιότητές του πρέπει να είναι οι ακόλουθες:

- να διασφαλίζει ότι όλες οι αποφάσεις που αφορούν στο παιδί διέπονται από την αρχή του συμφέροντος του παιδιού.
- να διασφαλίζει ότι το ασυνόδευτο παιδί έχει την κατάλληλη φροντίδα, στέγη, εκπαίδευση, γλωσσική υποστήριξη και παροχή φροντίδων υγείας.
- να συμβουλευέται και να συμβουλεύει το παιδί.
- να συμβάλλει στην ανεύρεση μιας βιώσιμης λύσης, λαμβάνοντας υπόψη την αρχή του συμφέροντος του παιδιού.
- να αποτελεί το σύνδεσμο μεταξύ του παιδιού και των διαφόρων οργανώσεων που μπορούν να παρέχουν υπηρεσίες στο παιδί.
- να συνηγορεί υπέρ του παιδιού όταν αυτό είναι αναγκαίο.
- να διερευνά τις δυνατότητες αναζήτησης της οικογένειας και της συνένωσης του παιδιού με αυτήν.

Προκειμένου να εξασφαλισθεί η αναγκαία προστασία των ασυνόδευτων παιδιών, ο επίτροπος πρέπει να ορίζεται εντός ενός μηνός από τον εντοπισμό τους από τις αρμόδιες αρχές...

Όπως ήδη αναφέρθηκε, η ελληνική νομοθεσία ήταν εξαιρετικά συνοπτική στο θέμα αυτό. Το παλαιό νομοθετικό πλαίσιο του άρθρου 1 παρ. 4 του Π.Δ. 61/1999 ανέφερε ότι

«Αίτημα ασύλου δύναται να υποβάλλεται και από αλλοδαπό ηλικίας 14 έως 18 ετών που δεν συνοδεύεται από τους γονείς του, εφόσον από τις εν γένει περιστάσεις διαπιστώνεται από τον ενεργούντα την εξέταση ότι η πνευματική του ωριμότητα του επιτρέπει να αντιληφθεί τη σημασία της πράξης του. Σε κάθε άλλη περίπτωση που υποβάλλεται αίτημα ασύλου από αλλοδαπό ηλικίας κάτω των 18 ετών, ο οποίος δεν συνοδεύεται από τους γονείς του ή άλλο κηδεμόνα, η αρμόδια αστυνομική αρχή ενημερώνει τον Εισαγγελέα Ανηλίκων και, όπου δεν

υπάρχει, τον κατά τόπο αρμόδιο Εισαγγελέα Πρωτοδικών, για να ενεργήσει ως ειδικός προσωρινός επίτροπος του ανηλίκου μέχρι την οριστική κρίση του αιτήματός του».

Μετά την υιοθέτηση του Π.Δ. 220/2007 οι ειδικές ρυθμίσεις για την επιτροπεία ασυνόδευτων ανηλίκων εν γένει περιέχονται στο άρθρο 19 παράγραφος 1 του εν λόγω Π.Δ. σύμφωνα με το οποίο

«προκειμένου περί ασυνόδευτων ανηλίκων οι αρμόδιες αρχές λαμβάνουν αμέσως τα κατάλληλα μέτρα ώστε να εξασφαλίζεται η αναγκαία εκπροσώπησή τους. Προς τούτο, οι αρμόδιες αρχές ενημερώνουν τον Εισαγγελέα Ανηλίκων και, όπου δεν υπάρχει, τον κατά τόπο αρμόδιο Εισαγγελέα Πρωτοδικών, ο οποίος ενεργεί ως προσωρινός επίτροπος και προβαίνει στις απαραίτητες ενέργειες για το διορισμό επιτρόπου του ανηλίκου».

Επί πλέον, οι διατάξεις περί επιτροπείας ανηλίκων του Αστικού Κώδικα (άρθρα 1589-1654) έχουν εφαρμογή και στις περιπτώσεις αλλοδαπών εφόσον ο Κώδικας δεν διακρίνει μεταξύ ημεδαπών και αλλοδαπών.

Το 2003 υποβλήθηκε ένα σχέδιο νόμου που προέβλεπε την ίδρυση Μονάδων Μέριμνας Ανηλίκων. Το σχέδιο αυτό, ωστόσο, δεν υιοθετήθηκε ποτέ. Σε νέα προσπάθεια επαναφοράς του ίδιου θέματος, το 2007, το Υπουργείο Δικαιοσύνης σύστησε ειδική γνωμοδοτική επιτροπή με αντικείμενο την υποβολή σχετικών προτάσεων. Το πόρισμα της εν λόγω επιτροπής, το οποίο στην παρούσα φάση βρίσκεται στην αρμόδια νομοπαρασκευαστική επιτροπή του Υπουργείου Δικαιοσύνης (και συνεπώς ενδέχεται να υποστεί τροποποιήσεις) αναφέρεται σε περιπτώσεις ασυνόδευτων ανηλίκων και περιλαμβάνει ρυθμίσεις όχι μόνο για τη φιλοξενία τους αλλά και για την ανάθεση της επιμέλειας όσων φιλοξενούνται στις εν λόγω Μονάδες⁶⁴ οι οποίες θα λειτουργούν ως Νομικά Πρόσωπα Ιδιωτικού Δικαίου, μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα υπό την εποπτεία του Υπουργείου Δικαιοσύνης.

5.4.2. Διάγνωση της παρούσης κατάστασης

Όλοι οι μη κυβερνητικοί φορείς υπογράμμισαν τα σοβαρότατα και εκτενή προβλήματα που ανακύπτουν από την έλλειψη μόνιμου (και ουσιαστικού) επιτρόπου. Πολλοί μάλιστα το χαρακτήρισαν ως το πρωταρχικό και πλέον επείγον και κρίσιμο ζήτημα για αυτούς και για τους ανηλικούς, τονίζοντας ότι επηρεάζει και παρεμποδίζει κάθε πολιτική ένταξης. Οι πράξεις της καθημερινής ζωής για τις οποίες απαιτείται η συναίνεση του γο-

⁶⁴ Σύμφωνα με την Ι. Χαρισσοπούλου (Διεύθυνση Κοινωνικής Αντίληψης και Αλληλεγγύης του Υπουργείου Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης) η Μονάδα αυτή θα λειτουργήσει στην Αθήνα και σε περίπτωση που ευοδωθεί θα αφορά την φιλοξενία δέκα μόνο ασυνόδευτων ανηλίκων.

νέα ή κηδεμόνα είναι αναρίθμητες και ανακúπτουν σε κάθε σχεδόν έκφανση της ζωής του ανηλικού: από την εγγραφή στο σχολείο και την δικαιολόγηση απουσιών μέχρι την έκδοση Α.Φ.Μ. ή άδειας εργασίας⁶⁵ αλλά ακόμα και θέματα υγείας ή την άσκηση αθλητικών δραστηριοτήτων⁶⁶. Επιπρόσθετα, ο επιτροπος δεν αποτελεί μόνο διοικητικό και νομικό αντιπρόσωπο του ανηλικού, αλλά λειτουργεί και ως πρόσωπο αναφοράς για αυτόν, ιδίως δε για τον ανήλικο που βρίσκεται μακριά από τη χώρα καταγωγής και την φυσική του οικογένεια.

Επιπλέον και παρά το γεγονός ότι πρόκειται για άτομα για τα οποία εκ των πραγμάτων η παρουσία γονέα ή κηδεμόνα είναι δυσχερής, οι αρμόδιες αρχές σπάνια δείχνουν κατανόηση και ανοχή για την απουσία του επιτρόπου και συνεχίζουν να απαιτούν την συναίνεση των εχόντων την επιμέλεια. Η νομοθεσία δεν προβλέπει εξαιρέσεις για τους πρόσφυγες. Όπως διαπιστώθηκε από την έρευνα, ακόμα και στις περιπτώσεις εκείνες κατά τις οποίες η απαίτηση της συναίνεσης ή παρουσίας του επιτρόπου παρακάμπτεται, τούτο οφείλεται είτε σε προσωπικές επαφές των υπεύθυνων των Κέντρων όπου φιλοξενούνται οι ανήλικοι είτε σε άγνοια νόμου από πλευράς των υπηρεσιών⁶⁷.

Αντίθετα, η Πολιτεία δεν φαίνεται να έχει επίγνωση της σπουδαιότητας – τόσο πρακτικής όσο και κοινωνικής – της ύπαρξης επιτρόπου για τη ζωή του ανηλικού και των επιπλοκών που δημιουργεί η απουσία του και δεν δείχνει το ενδιαφέρον που απαιτείται για την κάλυψη του νομικού και πρακτικού κενού. Η λειτουργία της εισαγγελικής επιτροπείας με το σύστημα του Π.Δ. 61/1999 υπήρξε ανεπαρκής. Στην πραγματικότητα, όπως αποδεικνύεται, η εμπλοκή του εισαγγελέα ανηλικών ως ειδικού προσωρινού επιτρόπου περιοριζόταν στην απλή ενημέρωσή του από τις αστυνομικές αρχές για την υποβολή του αιτήματος ασύλου – στην καλύτερη περίπτωση⁶⁸. Δεν διαπιστώθηκε

⁶⁵ Σύμφωνα με το άρθρο 136 του Αστικού Κώδικα «ο ανήλικος που συμπλήρωσε το δέκατο πέμπτο έτος μπορεί, με τη γενική συναίνεση των προσώπων που ασκούν την επιμέλειά του, να συνάψει σύμβαση εργασίας ως εργαζόμενος. Αν δεν δίνεται η συναίνεση, αποφασίζει το δικαστήριο ύστερα από αίτηση του ανηλικού». Με δεδομένο ότι οι αρμόδιες για την έκδοση της άδειας εργασίας αρχές απαιτούν πάντα την συναίνεση του προσώπου «που ασκεί την επιμέλεια του ανηλικού» και το γεγονός ότι ο ανήλικος ποτέ δεν έχει την πραγματική δυνατότητα να προσφύγει δικαστικά (κατά του μη υπάρχοντος επιτρόπου) για να ζητήσει απόφαση του δικαστηρίου για εργασία, η διάταξη αυτή στην πράξη εμποδίζει κάθε νόμιμη επαγγελματική δραστηριότητα των ανηλικών.

⁶⁶ Από την κοινωνική υπηρεσία της Κοινωνικής Αλληλεγγύης Θεσσαλονίκης αναφέρθηκε χαρακτηριστικά ότι η απουσία κηδεμόνα δεν επέτρεψε σε αιτούντες άσυλο που φιλοξενούνται στον ξενώνα της Κ.Α. να εγγραφούν σε δραστηριότητες αθλητικού σωματείου της Θεσσαλονίκης (στη συγκεκριμένη περίπτωση για κολύμβηση).

⁶⁷ Τούτο προκύπτει από τις συνεντεύξεις με όλους τους υπευθύνους των Κέντρων.

⁶⁸ Οι περισσότεροι φάκελοι ανηλικών που εξετάστηκαν αναφέρουν ότι ενημερώθηκε ο αρμόδιος εισαγγελέας και ότι «ορίστηκε επιτροπος». Τούτο αφορά κυρίως τα αιτήματα ανηλικών που υποβάλλονται στο εσωτερικό της χώρας και όχι τα σημεία εισόδου. Φαίνεται επίσης ότι οι αστυνομικές αρχές που έχουν αποκτήσει εμπειρία σε θέματα ασύλου ανηλικών είναι περισσότερο ευαισθητοποιημένες στο θέμα της ενημέρωσης του εισαγγελέα. Για παράδειγμα τούτο εμφανίζεται στις περιπτώσεις της Α.Δ. Μαγνησίας.

καμία περίπτωση κατά την οποία ο Επίτροπος συμμετέσχε, έστω και τυπικά, στις συνευτεύξεις στο πλαίσιο της εξέτασης του αιτήματος ασύλου⁶⁹. Στην Αθήνα οι αρμόδιες εισαγγελικές αρχές απλώς υπογράφουν, εφόσον τους ζητηθεί, τις εξουσιοδοτήσεις προς τους δικηγόρους των ανηλίκων για τις νομικές πράξεις στα πλαίσια της διαδικασίας ασύλου⁷⁰. Επίσης, αν τους ζητηθεί από τις υπηρεσίες ασύλου, υπογράφουν προσφυγές και άλλα διαδικαστικά αιτήματα των ανηλίκων.

Αναφέρθηκε περίπτωση ανηλίκου του οποίου το αίτημα απορρίφθηκε σε δεύτερο βαθμό, ο αρμόδιος εισαγγελέας που είχε ορισθεί ως προσωρινός επίτροπος αρνήθηκε να εγκρίνει την υποβολή αίτησης ακυρώσεως στο ΣτΕ κατά της απορριπτικής απόφασης, επικαλούμενος όχι το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού αλλά τις πιθανότητες ευόδωσης του ένδικου μέσου, εξ αιτίας της ομόφωνα απορριπτικής γνωμοδότησης της επιτροπής του άρθρου 3 παρ.5 του Π.Δ. 61/1999⁷¹.

Είναι γεγονός ότι η νομοθεσία περί επιτροπείας των ασυνόδευτων ανηλίκων όπως τροποποιήθηκε από το Προεδρικό Διάταγμα 220/2007 αποτελεί θετική εξέλιξη – εφόσον, μετά από ειδική απαίτηση σχετικά του Συμβουλίου της Επικρατείας⁷², καλύπτει πλέον και τα ασυνόδευτα παιδιά πριν τη διαδικασία ασύλου⁷³. Επιπλέον αποτελεί και μέσο άσκησης πίεσης από τις εισαγγελικές αρχές προς τις αρχές κοινωνικής προστασίας, σε περιπτώσεις π.χ. μαζικής άφιξης ασυνόδευτων ανηλίκων – κάτι που στο παρελθόν επωμίζονταν, ατομικά, κοινωνικοί λειτουργοί ή ΜΚΟ. Ωστόσο, οι ερευνητές διατηρούν επιφυλάξεις για το κατά πόσον τούτο συνδράμει την βελτίωση της κατάστασης σε καθαρά πρακτικό επίπεδο και ιδίως στον διορισμό μόνιμου επιτρόπου.

Η νέα διάταξη του άρθρου 19 παρ. 1 του Π.Δ. 220/2007 φαίνεται ότι ερμηνεύεται στενά από ορισμένες τουλάχιστον αρμόδιες εισαγγελικές αρχές της προσωρινής επιτρο-

⁶⁹ Σε ορισμένους φακέλους όπου η συνέντευξη του αιτούντα πραγματοποιήθηκε από την Α.Δ. Μαγνησίας, αναφέρεται ότι συνέπραξε ή παρέστη ο επίτροπος. Η αρμόδια αντισταθμίστρια ανηλίκων Βόλου, κ. Δημητριάδου, ανέφερε ότι ουδέποτε εκλήθη η συμμετέσχε σε συνέντευξη με ανήλικο.

⁷⁰ Τούτο διαπιστώθηκε σε μία τουλάχιστον περίπτωση κατά την οποία η προηγούμενη Α/εισαγγελέας Ανηλίκων Αθηνών, κ. Ποίσινα, υπέγραψε εξουσιοδότηση σε δικηγόρο για την υποστήριξη ανηλίκου αιτούντος ενώπιον της Γνωμοδοτικής Επιτροπής Ασύλου. Ο ανήλικος, εν τέλει, έλαβε άσυλο.

⁷¹ Η συγκεκριμένη περίπτωση αναφέρθηκε από τη Σ. Πρωτογέρου, τον Ν. Μόσχο, δικηγόρο του Κέντρου Φιλοξενίας της Μακρινίτσας και τον Α. Ζήση, Προϊστάμενο Εισαγγελίας Πρωτοδικών Βόλου.

⁷² Βλ. σχετικά το σημείο 26 του «πρακτικού συνεδριάσεως και γνωμοδότησης του Συμβουλίου της Επικρατείας Α' τμήμα διακοπών με αριθμό 204/2007» και με αντικείμενο την επεξεργασία του ως άνω σχεδίου προεδρικού διατάγματος.

⁷³ Αξίζει να τονισθεί το γεγονός ότι για πρώτη φορά στην περίπτωση των ανηλίκων της Πάτρας, ο αρμόδιος Εισαγγελέας Ανηλίκων ανέλαβε καθήκοντα προσωρινού επιτρόπου για όλους τους ανήλικους πριν την υποβολή, από πλευράς τους, αιτημάτων ασύλου.

πείας. Ειδικότερα σε συζητήσεις με εισαγγελείς ανηλίκων στην περιοχή της Αθήνας τονίσθηκε ότι κατά την άποψή τους η μόνη αρμοδιότητα που διαθέτει ο προσωρινός επιτροπος είναι να «προβαίνει στις απαραίτητες ενέργειες για το διορισμό επιτρόπου του ανηλίκου» και μόνο⁷⁴. Σε κάθε περίπτωση αυτό που υπογραμμίστηκε, ομόφωνα και εμφατικότερα, από όλους τους εισαγγελικούς λειτουργούς με τους οποίους συνομιλήσαμε είναι η πρακτική αδυναμία τους να ασκήσουν ουσιαστικά τα καθήκοντα του επιτρόπου, λόγω τεράστιου φόρτου εργασίας.

Τον ίδιο φόρτο εργασίας αντιμετωπίζουν και όλες οι άλλες δομές που θα μπορούσαν, ενδεχόμενα, να αναλάβουν την επιμέλεια του ανηλίκου. Όλες οι δομές πρόνοιας ανηλίκων στην Ελλάδα είναι υποστελεχωμένες και δεν έχουν πρακτική δυνατότητα να ασκήσουν ουσιαστικές αρμοδιότητες επιμέλειας.

Όπως αναφέρθηκε, οι Κατευθυντήριες Οδηγίες τονίζουν την ανάγκη να εξετασθεί ως προτεραιότητα «η ίδρυση της Δικαστικής Κοινωνικής Υπηρεσίας που προβλέπει το άρθρο 49 του νόμου 2447/1996⁷⁵ η οποία θα μπορούσε να αναλάβει την κηδεμονία των ασυνόδευτων παιδιών».

Η θέση αυτή είναι εξαιρετικά αισιόδοξη και τούτο όχι μόνο διότι ο εν λόγω νόμος είναι στην πράξη ανενεργός. Καταρχήν, το κείμενο του νόμου δεν προβλέπει ρητά την ανάθεση της επιτροπείας εν γένει στις υπηρεσίες αυτές, καθόσον το κύριο αντικείμενό τους είναι

«...να παρέχουν την υποστήριξή τους...στους γονείς ή τους επιτρόπους, κατά την άσκηση της επιμέλειας των ανηλίκων ...καθώς και τη βοήθεια και τις συμβουλές τους στους φυσικούς γονείς που επιθυμούν να δώσουν το παιδί τους για υιοθεσία και σ' εκείνους που επιθυμούν να υιοθετήσουν»

και να διεξάγουν κοινωνική έρευνα, σύμφωνα με το άρθρο 53. Οι άλλες υπηρεσίες που αναφέρονται στο ίδιο άρθρο, ως, μεταβατικά τουλάχιστον, αρμόδιες, δηλαδή

«...οι Εταιρείες Προστασίας Ανηλίκων, που λειτουργούν ήδη στα κατά τόπους πρωτοδικεία, μέσω των κοινωνικών υπηρεσιών τους που υπάρχουν...[οι] ποινικοί Επιμελητές Ανηλίκων, [οι] Κοινωνικοί Λειτουργοί του Υπουργείου Δικαιοσύνης... του Υπουργείου Υγείας και Πρόνοιας, και της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης, καθώς και [οι] κοινωνικές οργανώσεις που εποπτεύονται από αυτές»

⁷⁴ Θ. Μπότσα, Σ. Παπαταξιάρχη. Άλλοι εισαγγελείς ανέφεραν επίσης ότι δεν ήταν ενήμεροι για την αλλαγή του νομοθετικού πλαισίου ή και για την αρμοδιότητά τους αυτή.

⁷⁵ Νόμος 2447/1996. Κύρωση ως Κώδικα του σχεδίου νόμου «Υιοθεσία, επιτροπεία και αναδοχή ανηλίκου, δικαστική συμπάρσταση, δικαστική επιμέλεια ξένων υποθέσεων και συναφείς ουσιαστικές, δικονομικές και μεταβατικές διατάξεις». Φ.Ε.Κ. Α' 278 από 30-12-1996.

αντιμετωπίζουν ακόμα μεγαλύτερο φόρτο εργασίας και προβλήματα υποστελέχωσης, με αποτέλεσμα να διαμαρτύρονται ήδη για τις ανατεθειμένες σε αυτές αρμοδιότητες.

Χρησιμότερες για την παρούσα έρευνα κρίνονται οι διατάξεις του άρθρου 64 του ίδιου νόμου που αναφέρουν ότι

«Με προεδρικό διάταγμα, που εκδίδεται με πρόταση των Υπουργών Δικαιοσύνης και Υγείας και Πρόνοιας ορίζονται τα ιδρύματα και τα σωματεία που λόγω του εξειδικευμένου προσωπικού τους κρίνονται κατάλληλα να αναλαμβάνουν επιτροπείες ανηλίκων, σύμφωνα με το άρθρο 1671 του Αστικού Κώδικα...[τα ιδρύματα αυτά] τελούν υπό τον έλεγχο και την εποπτεία του Υπουργείου Υγείας και Πρόνοιας»

Και οι διατάξεις του άρθρου 66 που προβλέπουν ότι

«Στον Κρατικό Προϋπολογισμό και σε βάρος των κονδυλίων του Υπουργείου Δικαιοσύνης αναγράφεται υποχρεωτικά κάθε χρόνο η δαπάνη που απαιτείται για να καταβάλλονται στους επιτρόπους...η αμοιβή τους ... Η έναρξη της ισχύος αυτής της διάταξης ορίζεται με προεδρικό διάταγμα που εκδίδεται με πρόταση των Υπουργών Οικονομικών, Υγείας Πρόνοιας και Δικαιοσύνης».

Οι διατάξεις αυτές δεν έχουν υλοποιηθεί προς το παρόν και δεν καταγράφεται πουθενά πολιτική βούληση για την υλοποίησή τους προφανώς διότι κάτι τέτοιο απαιτεί σημαντική οικονομική δαπάνη. Συνεπώς, αυτή τη στιγμή, δεν υφίσταται καμία ουσιαστικά λειτουργούσα δομή στην Ελλάδα για την εκ του νόμου ανάθεση σε αυτήν της επιτροπείας ενός ασυνόδετου ανηλίκου που ζητά άσυλο.

Από την άλλη πλευρά και τα υφιστάμενα αυτή τη στιγμή Κέντρα Φιλοξενίας είναι εξαιρετικά διστακτικά, έως αρνητικά, στο ενδεχόμενο να αναλάβουν αυτά (ή οι υπεύθυνοί τους) την επιμέλεια των ανηλίκων που φιλοξενούν⁷⁶. Οι λόγοι είναι πολλοί: τα Κέντρα είναι αποτέλεσμα της ιδιωτικής πρωτοβουλίας και η ευθύνες που ενδέχεται να ανακύψουν από την ανάληψη της επιτροπείας (ιδίως τις απρόβλεπτες νομικές συνέπειες πράξεων των επιτροπευομένων) είναι ιδιαίτερα βαρείες για τους υπεύθυνους και δυσβάστακτες για τα Κέντρα. Όπως τονίζουν, εξάλλου, όντας ανοικτά Κέντρα δεν μπορούν και δεν θέλουν να έχουν συνεχώς την εποπτεία των ανηλίκων ενώ, τέλος, θεωρούν ότι με τον τρόπο αυτό το Κράτος μεταφορτώνει τις ευθύνες του σε τρίτους.

⁷⁶ Τούτο δήλωσαν όλοι οι εκπρόσωποι των Κέντρων Φιλοξενίας.

Στην πράξη, οι περιπτώσεις κατά τις οποίες αναλήφθηκε εκούσια επιτροπεία ασυνόδευτου ανηλίκου από ιδιώτη τούτο έγινε για να ξεπεραστούν ανυπέρβλητα νομικά ή άλλα εμπόδια και με την προσωπική ευθύνη (και αυταπάρνηση) του επιτρόπου⁷⁷.

5.5. Παιδική – κοινωνική προστασία (μεταβατική φροντίδα -υγεία - εκπαίδευση και κατάρτιση)

5.5.1. Στέγαση - φιλοξενία

Στα πλαίσια της έρευνας πραγματοποιήθηκαν επισκέψεις στις υπάρχουσες δομές φιλοξενίας ασυνόδευτων ανηλίκων αιτούντων άσυλο που λειτουργούν με την χρηματοδότηση του Υπουργείου Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης μέσω του Ευρωπαϊκού Ταμείου Προσφύγων.

Παράλληλα, κρίθηκε σκόπιμο να συμπεριληφθεί στην έρευνά μας και ο ξενώνας του Συλλόγου Μεριμνης Ανηλίκων, παρά το γεγονός ότι δεν εντάσσεται σε καμία επίσημη δράση του Υπουργείου Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, καθώς τα τελευταία χρόνια η συντριπτική πλειοψηφία των φιλοξενουμένων, σε σταθερή βάση, αποτελείται από ασυνόδευτους ανηλικούς αιτούντες άσυλο, ενώ ο ξενώνας αναφέρεται από τους φορείς που δραστηριοποιούνται στο χώρο (Ε.Σ.Π., ΑΡΣΙΣ κ.α.) ως σημαντική δομή φιλοξενίας.

Συνοπτικός Πίνακας Παρουσίασης των Κέντρων Υποδοχής και Φιλοξενίας ασυνόδευτων ανηλίκων αιτούντων άσυλο και των παρεχόμενων σε αυτά υπηρεσιών.				
	Πρόγραμμα Υποδοχής ανηλίκων αλλοδαπών προσφύγων –Ε.Ι.Ν. Μονάδα Ανωγείων Κρήτης	Κέντρο Υποδοχής προσφύγων και αιτούντων άσυλο Θεσσαλονίκης - Κοινωνική Αλληλεγγύη	Κέντρο Υποδοχής Φιλοξενίας και στήριξης ασυνόδευτων ανηλίκων αιτούντων άσυλο – ΑΡΣΙΣ & Ελληνική Μέριμνα Βόλου	Στέγη Φιλοξενίας Ανηλίκων – Σύλλογος Μεριμνης Ανηλίκων (ΣΜΑ)
Περιοχή	Ανώγεια Κρήτης	Θεσσαλονίκη	Μακρινίτσα Μαγνησίας	Αθήνα
Δυναμικότητα	25 άτομα	έως 30 ⁷⁸ άτομα	30 άτομα ⁷⁹	12 άτομα ⁸⁰

⁷⁷ Στο Ε.Σ.Π. το μέλος της Κοινωνικής Υπηρεσίας, Μαριέλλα Μιχαηλίδου, ανέλαβε την επιτροπεία – μόνο για τα εκπαιδευτικά ζητήματα – δύο ανηλίκων κατά το έτος 2006 για να μπορέσουν τα παιδιά αυτά να εγγραφούν στο σχολείο.

⁷⁸ Το Κέντρο δεν απευθύνεται αποκλειστικά σε ασυνόδευτους ανηλικούς. Η συνολική δύναμή του ανέρχεται στα 70 άτομα. Ο αριθμός των 30 αφορά τις θέσεις ασυνόδευτων ανηλίκων. Τον Μάρτιο του 2008 ο αριθμός των ασυνόδευτων ανηλίκων ανερχόταν σε 34.

⁷⁹ Την περίοδο διεξαγωγής της έρευνας φιλοξενούνταν 31 άτομα.

⁸⁰ Την περίοδο διεξαγωγής της έρευνας φιλοξενούνταν 14 άτομα.

Χρηματοδότηση	Υπουργείο Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης –Ευρωπαϊκό Ταμείο Προσφύγων	Υπουργείο Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης –Ευρωπαϊκό Ταμείο Προσφύγων	Υπουργείο Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης –Ευρωπαϊκό Ταμείο Προσφύγων	Αυτό-χρηματοδοτούμενο
Διάρκεια φιλοξενίας ⁸¹	έως την ενηλικίωση	έως την ενηλικίωση	έως την ενηλικίωση	έως την ενηλικίωση
Ελεύθερη διακίνηση	ΝΑΙ (απαγόρευση εξόδου μετά τις 9.00 μ.μ.)	ΝΑΙ (απαγόρευση εξόδου μετά τις 12.00 μ.μ.)	ΝΑΙ (απαγόρευση εξόδου μετά τις 9.00 μ.μ. ωστόσο επιτρέπεται η βραδινή έξοδος ή διανυκτέρευση εκτός Κέντρου μετά από ειδική άδεια)	ΝΑΙ (επιτρέπεται η βραδινή έξοδος και η διανυκτέρευση εκτός στέγης μετά από ειδική άδεια για ορισμένες περιπτώσεις)
Υπηρεσίες Συμβουλευτικής και κοινωνικής υποστήριξης	Κοινωνικός Λειτουργός και ψυχολόγος με ημιαπασχόληση	Κοινωνικός Λειτουργός και Ψυχολόγος	Ψυχολόγος	Κοινωνικός Λειτουργός
Μαθήματα Ελληνικής Γλώσσας	Παρέχονται στο Κέντρο από ωρομίσθιους καθηγητές	Παρέχονται στο Κέντρο από ωρομίσθιους καθηγητές ή εθελοντές όταν δεν υπάρχει χρηματοδότηση	Παρέχονται στο Κέντρο μέσω προγράμματος του Ι.Δ.Ε.Κ.Ε. (δεν εξασφαλίζεται συνέχεια) ή από εθελοντές στον χώρο της ΑΡΣΙΣ Βόλου	Οι ανήλικοι εντάσσονται σε προγράμματα εκμάθησης γλώσσας που υλοποιούν άλλοι φορείς στην κοινότητα όπως το Ε.Σ.Π. - πρόγραμμα «Πυξίδα» και η ΑΡΣΙΣ.
Διερμηνείς	Ανήλικοι που μιλούν ελληνικά εκτελούν χρέη διερμηνέα	ΝΑΙ (απασχολούνται 3 μεταφραστές)	Ανήλικοι που φιλοξενούνται στο Κέντρο και μιλούν ελληνικά εκτελούν χρέη διερμηνέα.Επιπλέον ανάγκες καλύπτονται και από εθελοντές.	Ανήλικοι που μιλούν ελληνικά εκτελούν χρέη διερμηνέα. Σε ορισμένες περιπτώσεις παρέχεται δυνατότητα διερμηνείας μέσω άλλων φορέων όπως το Ε.Σ.Π. και η ΑΡΣΙΣ.
Νομική Υποστήριξη	Υπηρεσίες νομικής υποστήριξης παρέχονται ανά περίπτωση κυρίως μέσω της Νομικής Υπηρεσίας του Ε.Σ.Π. ⁸²	ΝΑΙ. Υπάρχει συνεργασία με δικηγόρο και ένα νομικό ειδικό σε θέματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων	ΝΑΙ. Υπάρχει συνεργασία με δικηγόρο.	Παρέχονται υπηρεσίες νομικής υποστήριξης μέσω άλλων φορέων όπως Ε.Σ.Π., Οικουμενικό Πρόγραμμα Προσφύγων, ΑΡΣΙΣ, Ομάδα Δικη-

⁸¹ Συνήθως οι ανήλικοι παραμένουν ικανό χρονικό διάστημα μετά την ενηλικίωσή τους έως ότου είναι σε θέση (μέσω της εύρεσης εργασίας και στέγης) να υποστηρίξουν την αυτόνομη διαβίωσή τους.

				γόρων
Οικονομική ενίσχυση	ΝΑΙ (54 ευρώ / μήνα)	ΝΑΙ (20 ευρώ / μήνα)	ΟΧΙ	ΟΧΙ
Άλλες Παροχές	Κάρτα Λεωφορείου για μειωμένο εισιτήριο σε ορισμένες περιπτώσεις	Δωρεάν εισιτήρια	Κάρτα Λεωφορείων Κάρτα τηλεφώνου	Δωρεάν Εισιτήρια
Είδη Προσωπικής Υγιεινής	Παρέχονται δωρεάν	Παρέχονται δωρεάν	Παρέχονται δωρεάν	Παρέχονται δωρεάν
Κανονισμός λειτουργίας	Οι φιλοξενούμενοι ενημερώνονται προφορικά για τα δικαιώματα , τις υποχρεώσεις και τους όρους φιλοξενίας και τους κανονισμούς του Κέντρου .	Υπογραφή σχετικής αίτησης και αποδοχής των όρων φιλοξενίας και τους κανονισμούς του Κέντρου.	Υπογραφή ιδιωτικού συμφωνητικού και αποδοχή των όρων φιλοξενίας και του κανονισμού του Κέντρου.	Υπογραφή σχετικής αίτησης και αποδοχής των όρων φιλοξενίας και τους κανονισμούς της στέγης.
Εκπαίδευση	Επιδιώκεται η εγγραφή των ανηλίκων στο σχολείο	Η ένταξη στο σχολείο είναι υποχρεωτική	Η ένταξη στο σχολείο δεν είναι υποχρεωτική.	Η ένταξη στο σχολείο είναι υποχρεωτική για όλους έως την ηλικία των 16 ετών.
Υγεία	Τοπικές Υπηρεσίες Υγείας	Τοπικές Υπηρεσίες Υγείας Απασχόληση Νοσηλεύτη	Τοπικές Υπηρεσίες Υγείας	Τοπικές Υπηρεσίες Υγείας
Ψυχική Υγεία	Νοσοκομείο Ηρακλείου (Δεν υπάρχουν εξειδικευμένες υπηρεσίες εφήβων)	Κέντρα Ψυχικής Υγείας (Κ.Ψ.Υ.) & άλλους φορείς	Κέντρο Ψυχικής Υγείας (Κ.Ψ.Υ.)	Εξειδικευμένοι Φορείς Ψυχικής Υγείας Εφήβων (Ιατροπαιδαγωγικό Κέντρο, Κ.Ψ.Υ. κ.α.), Αιγινήτειο Νοσοκομείο: τμήμα διαπολιτισμικής Ιατρικής
Απασχόληση	Γίνεται προσπάθεια. Ωστόσο οι ανήλικοι που τελικά εντάσσονται στην απασχόληση δεν διαθέτουν άδεια εργασίας και ασφάλιση	Δεν προωθείται ενεργά	Επιδιώκεται ενεργά Ωστόσο οι ανήλικοι που τελικά εντάσσονται στην απασχόληση δεν διαθέτουν άδεια εργασίας και ασφάλιση	Επιδιώκεται ενεργά για τους μεγαλύτερης ηλικίας ανηλίκους που δεν εντάσσονται στο σχολείο. Όλοι οι εργαζόμενοι ανήλικοι διαθέτουν άδεια εργασίας και ασφάλιση.
Ψυχαγωγικές, Εκπαιδευτικές ,	Διευκολύνεται η συμμετοχή των	Εντάσσονται σε αθλητικές και	Εντάσσονται σε αθλητικές και	Εντάσσονται σε αθλητικές, εκπαι-

⁸² Παρά το γεγονός ότι το ΕΙΝ διαθέτει νομική υπηρεσία, οι υπεύθυνοι του Κέντρου δήλωσαν ότι ουσιαστικά οι περιπτώσεις που φιλοξενούνται δεν εξυπηρετούνται από την νομική υπηρεσία του ΕΙΝ (ενδεικτικά αναφέρθηκε ότι, στην περίπτωση ανήλικου από το Κέντρο που κρατήθηκε παράνομα από τις αστυνομικές αρχές, δεν υπήρξε ανταπόκριση από το ΕΙΝ) και, στην πράξη, οι νομικές ανάγκες του Κέντρου συνεχίζουν να καλύπτονται από το Ε.Σ.Π..

Αθλητικές και άλλες δραστηριότητες	ανηλικών σε αθλητικές δραστηριότητες (τοπική ομάδα ποδοσφαίρου). Οργάνωση κοινωνικών και ψυχαγωγικών δραστηριοτήτων (εκδρομή, σινεμά κτλ) σε μηνιαία σχεδόν βάση. ανάλογα με την δυνατότητα χρηματοδότησης οργανώνονται δραστηριότητες στο χώρο.	ψυχαγωγικές δραστηριότητες στην κοινότητα (ΤΑΕ ΚΩΟ ΔΟ, θεατρικό εργαστήρι κ.α.).Οργάνωση Ποδοσφαιρικής Ομάδας	ψυχαγωγικές δραστηριότητες στην κοινότητα (ΤΑΕ ΚΩΟ ΔΟ, ΩΔΕΙΟ, μαθήματα Η/Υ κ.α.).Οργάνωση ανά περιόδους δραστηριοτήτων στο χώρο όπως μαθήματα ζωγραφικής ,από εθελοντές.	δευτικές και ψυχαγωγικές δραστηριότητες στην κοινότητα. Συμμετέχουν σε δράσεις που οργανώνου άλλοι φορείς όπως ΑΡΣΙΣ, Ε.Σ.Π. κτλ.
------------------------------------	--	---	--	---

Περιγραφή των Κέντρων Φιλοξενίας

Α. Πρόγραμμα υποδοχής ανηλικών αλλοδαπών και προσφύγων (ΕΙΝ, Μονάδα Ανωγείων Κρήτης)

Το πρόγραμμα υποδοχής ασυνόδευτων ανηλικών αιτούντων άσυλο υλοποιείται από το Εθνικό Ίδρυμα Νεότητας (ΕΙΝ) στις εγκαταστάσεις της Μονάδας των Ανωγείων Κρήτης από το 2000 και χρηματοδοτείται από το ΕΙΝ και το Υπουργείο Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης και το Ευρωπαϊκό Ταμείο Προσφύγων. Η δυναμικότητα του προγράμματος ανέρχεται στα 25 άτομα. Τα τελευταία χρόνια το Κέντρο λειτουργεί πάντα σε συνθήκες πληρότητας.

Η επιλογή των ανηλικών που πρόκειται να φιλοξενηθούν στο Κέντρο γίνεται από την Διεύθυνση Κοινωνικής Αντίληψης και Αλληλεγγύης του Υπουργείου Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης ενώ τα έξοδα μεταφοράς των ανηλικών προς το Κέντρο καλύπτονται από τον προϋπολογισμό του προγράμματος. Σε πρώτο στάδιο, αμέσως μετά την άφιξή τους, οι ανήλικοι υποβάλλονται σε ιατρικές εξετάσεις⁸³ στο τοπικό Κέντρο Υγείας και υποβάλλουν – εφόσον δεν είναι ήδη αιτούντες άσυλο - αίτημα ασύλου στο αρμόδιο Τμήμα Ασφαλείας του Α.Τ. Περάματος⁸⁴. Κατά την χρονική περίοδο διεξαγωγής

⁸³ Η πλειοψηφία των ανηλικών δεν έχει υποβληθεί σε προληπτικό ιατρικό έλεγχο στα σημεία εισόδου.

⁸⁴ Ελάχιστες περιπτώσεις ανηλικών φθάνουν στο Κέντρο όντας κάτοχοι του ειδικού δελτίου αιτήσαντος ασύλου («ροζ κάρτας»). Στην πλειοψηφία τους είναι κάτοχοι υπηρεσιακών σημειωμάτων και θα πρέπει να υποβάλουν αίτημα στο τοπικό τμήμα ασφαλείας προκειμένου να γίνει η πρώτη συνέντευξη και να τους χορηγηθεί η «ροζ κάρτα». Τις περισσότερες φορές η αναμονή για την χορήγηση της «ροζ κάρτας» είναι πολύμηνη.

της έρευνας φιλοξενούνταν 25 περιπτώσεις ασυνόδευτων ανηλίκων, όλων Αφγανικής καταγωγής, αγόρια, ηλικίας 15-21 ετών.

Για τις ανάγκες του προγράμματος απασχολούνται μία Κοινωνικός Λειτουργός (3 φορές/εβδομάδα), μία Ψυχολόγος (2 φορές/εβδομάδα) και 2 ωρομίσθιες καθηγήτριες.⁸⁵ Για κάθε νεοεισερχόμενη περίπτωση καταβάλλεται άπαξ μια δαπάνη ύψους 100 ευρώ για ένδυση. Στην συνέχεια, οι ανάγκες ένδυσης καλύπτονται είτε από δωρεές ρούχων είτε με δαπάνη των ανηλίκων. Στο πρόγραμμα, εκτός από την φιλοξενία σε δωμάτια των 5 ατόμων, παρέχεται σίτιση (3 γεύματα ημερησίως). Στην διαμόρφωση του μενού και την επιλογή των φαγητών λαμβάνονται υπόψη οι θρησκευτικές και πολιτισμικές ιδιαιτερότητες των ανηλίκων. Το καθημερινό πρόγραμμα των ανηλίκων συμπεριλαμβάνει μία ώρα μάθημα ελληνικής γλώσσας, σε ομάδες των 4 – 5 ατόμων, στο χώρο του Κέντρου από ωρομίσθιους καθηγητές και συναντήσεις (ομαδικές ή ατομικές) με την Κοινωνική Λειτουργό και την Ψυχολόγο.

Οι περισσότεροι ανήλικοι αθλούνται τακτικά στις εγκαταστάσεις της τοπικής ομάδας ποδοσφαίρου ενώ ορισμένοι είναι τακτικά μέλη της ομάδας. Κάποια από τα παιδιά συμμετέχουν σε αθλητικές δραστηριότητες στο Ηράκλειο. Για τις περιπτώσεις αυτές εξασφαλίζεται κάρτα μειωμένων εισιτηρίων για τις μετακινήσεις τους.

Σε όλους τους ανηλίκους δίδεται μηνιαία οικονομική ενίσχυση των 54 ευρώ για κάλυψη των προσωπικών τους εξόδων. Από το Κέντρο επιδιώκεται η οργάνωση, σε μηνιαία βάση, κοινών ομαδικών δραστηριοτήτων για τους φιλοξενούμενους όπως εκδρομές, κινηματογράφος κ.α.

Σε ότι αφορά στην εκπαίδευση, στόχος είναι, κυρίως για τα παιδιά μικρότερης ηλικίας που το επιθυμούν, η ένταξή τους στο σχολείο. Ωστόσο τέσσερα μόνο από τα παιδιά που βρίσκονται στο Κέντρο σήμερα έχουν ενταχθεί στην δευτεροβάθμια εκπαίδευση και παρακολουθούν μαθήματα στο τοπικό Γυμνάσιο.

Η επαγγελματική κατάρτιση και η απασχόληση αποτελεί βασικό αίτημα των φιλοξενουμένων. Ωστόσο, οι πραγματικές δυνατότητες που υφίστανται είναι περιορισμένες με αποτέλεσμα μόνο τρία από τα παιδιά να διαθέτουν τακτική εργασία σε τοπική επιχείρηση, χωρίς ωστόσο να διαθέτουν άδεια εργασίας και ασφάλιση. Οι περισσότεροι ανήλικοι απασχολούνται περιστασιακά σε εποχικές αγροτικές και κτηνοτροφικές δραστηριότητες.

⁸⁵ Η Μονάδα των Ανωγείων διαθέτει 12 άτομα μόνιμο προσωπικό (διοικητικό και βοηθητικό προσωπικό) το οποίο καλύπτει επιμέρους ανάγκες του προγράμματος (γραμματεία, καθαριότητα, φύλαξη, μαγειρείο).

Τα προβλήματα που καταγράφονται από την μεριά των φιλοξενουμένων εστιάζονται σε θέματα που αφορούν στην διαδικασία εξέτασης των αιτημάτων ασύλου (πολύμηνη αναμονή για την χορήγηση της «ροζ κάρτας», πολυετής εκκρεμότητα του αιτήματός τους, και εν τέλει αρνητικές αποφάσεις) καθώς το γενικότερο αίσθημα ανασφάλειας που τους δημιουργείται σε ό,τι αφορά την δυνατότητα μόνιμης παραμονής τους στην Ελλάδα αποτελεί ανασταλτικό παράγοντα για οποιαδήποτε προσπάθεια ένταξης καταβάλουν. Ειδικότερα θέματα που αφορούν στην διαμονή τους στο Κέντρο αφορούν στο αίτημα που διατυπώνουν για περισσότερες ώρες μαθημάτων ελληνικής γλώσσας αλλά και επιπλέον εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων και προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης (π.χ. μαθήματα Η/Υ, μαθήματα αγγλικών, τεχνική εκπαίδευση). Όσοι πηγαίνουν σχολείο διατυπώνουν το αίτημα για μαθήματα ενισχυτικής διδασκαλίας και φροντιστηριακών μαθημάτων (στο Γυμνάσιο των Ανωγείων δεν λειτουργούν ούτε τάξεις υποδοχής ούτε φροντιστηριακά τμήματα), καθώς και για δυνατότητες απασχόλησης.

Τα προβλήματα και οι δυσκολίες που εντοπίζονται από την διοίκηση του Κέντρου συνδέονται άμεσα με την χρηματοδότηση του προγράμματος η μείωση της οποίας τους επιβάλλει την περικοπή εκπαιδευτικών ή ψυχαγωγικών δραστηριοτήτων και δραστηριοτήτων δημιουργικής απασχόλησης.

Επιπλέον, η καθυστέρηση εκταμίευσης των πόρων από την κεντρική υπηρεσία του ΕΙΝ στην τοπική μονάδα των Ανωγείων δημιουργεί προβλήματα στην εύρυθμη λειτουργία του Κέντρου καθώς δημιουργούνται πολύμηνες συχνά καθυστερήσεις στην πληρωμή του προσωπικού του προγράμματος και στην καταβολή του επιδόματος οικονομικής ενίσχυσης των ανηλίκων για την κάλυψη των προσωπικών τους αναγκών.

Παράλληλα καταγράφονται δυσκολίες που συνδέονται με την τοποθεσία του Κέντρου καθώς τα Ανώγεια είναι ένας μικρός Δήμος όπου οι δομές και οι υπηρεσίες υγείας, εκπαίδευσης, επαγγελματικής κατάρτισης αλλά και οι δυνατότητες απασχόλησης είναι περιορισμένες. Το κοντινότερο αστικό κέντρο είναι το Ηράκλειο (1 ώρα με το λεωφορείο) αλλά ούτε η συχνότητα των συγκοινωνιών ούτε και το κόστος του εισιτηρίου επιτρέπουν την καθημερινή μετακίνηση των ανηλίκων.

Β. Κέντρο Υποδοχής Προσφύγων και Αιτούντων Άσυλο Θεσσαλονίκης (Κοινωνική Αλληλεγγύη)

Το Κέντρο Υποδοχής Προσφύγων και Αιτούντων Άσυλο Θεσσαλονίκης λειτουργεί από την Κοινωνική Αλληλεγγύη από το 2000, και χρηματοδοτείται από το Υπουργείο Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης και το Ευρωπαϊκό Ταμείο Προσφύγων .

Το Κέντρο δεν απευθύνεται αποκλειστικά σε ασυνόδευτους ανηλίκους. Στην ομάδα στόχο συμπεριλαμβάνονται ευάλωτες περιπτώσεις οικογενειών με ανήλικα παιδιά και μονογονεϊκές οικογένειες. Η δυναμικότητα του προγράμματος συνολικά ανέρχεται στα 70 άτομα. Σε ό,τι αφορά τους ασυνόδευτους ανηλίκους προβλέπεται η δυνατότητα φιλοξενίας έως και 30 ανηλίκων, ωστόσο πολλές φορές ο αριθμός των ανηλίκων ξεπερνά τους 30⁸⁶. Κατά την χρονική περίοδο διεξαγωγής της έρευνας φιλοξενούνταν 29 περιπτώσεις ασυνόδευτων ανηλίκων, στην πλειοψηφία τους Αφγανικής καταγωγής, αγόρια, ηλικίας 16- 19 ετών⁸⁷.

Η επιλογή των ανηλίκων που πρόκειται να φιλοξενηθούν στο Κέντρο γίνεται από την Διεύθυνση Κοινωνικής Αλληλεγγύης του Υπουργείου Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης το οποίο καλύπτει και τα έξοδα μεταφοράς των ανηλίκων προς το κέντρο. Οι ανήλικοι, αμέσως μετά την άφιξη τους, υποβάλλονται σε ιατρικές εξετάσεις⁸⁸ σε Νοσοκομείο της Θεσσαλονίκης και – εφόσον δεν το έχουν ήδη πράξει - υποβάλλουν αίτημα ασύλου⁸⁹.

Για τις ανάγκες του προγράμματος απασχολούνται συνολικά 17 άτομα. Εκτός από την διευθύντρια του κέντρου: 1 Κοινωνικός Λειτουργός, 1 Ψυχολόγος, 1 νηπιαγωγός, 1 δικηγόρος , 1 νομικός ειδικός σε θέματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων, 1 νοσηλεύτης, 3 διερμηνείς, 1 μαγείρισσα, 1 καθαρίστρια, 1 φύλακας, 1 άτομο στην διαχείριση της αποθήκης τροφίμων, 1 υπεύθυνος πληροφορικής/προγραμμάτων και 1 γραμματέας.

Στο Κέντρο, εκτός από την φιλοξενία σε δωμάτια πολλές φορές ακόμα και των 6 ατόμων⁹⁰, παρέχεται σίτιση (3 γεύματα ημερησίως). Σε όλους τους ανηλίκους, εκτός

⁸⁶ Κατά την διάρκεια της επίσκεψης στο Κέντρο φιλοξενούνταν 29 ανήλικοι, ωστόσο σε μεταγενέστερη επικοινωνία με το Κέντρο διαπιστώθηκε ότι ο αριθμός αυτός είχε αυξηθεί στους 34.

⁸⁷ Ένας από τους ανηλίκους έχει καταγραφεί με διαφορετική ημερομηνία γέννησης και εμφανίζεται ως ενήλικας.

⁸⁸ Η πλειοψηφία των ανηλίκων δεν έχει υποβληθεί σε προληπτικό ιατρικό έλεγχο στα σημεία εισόδου.

⁸⁹ Πολλοί ανήλικοι φθάνουν στο Κέντρο έχοντας μεν δηλώσει την επιθυμία τους να υποβάλουν αίτημα ασύλου, χωρίς όμως να έχουν κάνει την συνέντευξη με τις αρμόδιες αρχές αναφορικά με το αίτημα ασύλου και δεν τους έχει χορηγηθεί «ροζ κάρτα».

⁹⁰ Στις περιπτώσεις που ο αριθμός των φιλοξενουμένων ξεπερνά τον προβλεπόμενο αναγκαστικά ο αριθμός των φιλοξενουμένων ανά δωμάτιο αυξάνει.

από τα είδη προσωπικής υγιεινής που παρέχονται δωρεάν, δίνεται μηνιαία οικονομική ενίσχυση των 20 ευρώ για την κάλυψη των προσωπικών εξόδων.

Απόλυτη προτεραιότητα για τους υπευθύνους του Κέντρου αποτελεί η ένταξή τους στην εκπαίδευση. Στο πλαίσιο αυτό, σε σύντομο χρονικό διάστημα από την άφιξή τους στο κέντρο εγγράφονται στο Διαπολιτισμικό Γυμνάσιο Πυλαίας⁹¹. Παράλληλα με την ένταξη στο σχολείο παρέχονται μαθήματα εκμάθησης ελληνικής γλώσσας ενισχυτικής διδασκαλίας στο Κέντρο από ωρομίσθιους καθηγητές και, όταν δεν το επιτρέπει η χρηματοδότηση του Κέντρου, από εθελοντές.

Παράλληλα επιδιώκεται και διευκολύνεται η συμμετοχή των ανηλίκων σε εκπαιδευτικές αθλητικές και ψυχαγωγικές δραστηριότητες. Έτσι οι περισσότεροι ανήλικοι συμμετέχουν στην ποδοσφαιρική ομάδα του Κέντρου και παράλληλα έχουν ενταχτεί σε δραστηριότητες που υλοποιούνται από διάφορους φορείς κρατικούς ή μη.

Αντίθετα από την ένταξη των ανηλίκων στην εκπαίδευση και στην συνέχεια σε προγράμματα κατάρτισης⁹² δεν επιδιώκεται η ένταξη των ανηλίκων στην αγορά εργασίας. Ωστόσο σε πολλές περιπτώσεις, κυρίως ανηλίκων μεγαλύτερης ηλικίας, επιτρέπεται η απασχόληση με τον όρο όμως της παράλληλης φοίτησης στο σχολείο. Στην πράξη οι ανήλικοι αυτοί, μη διαθέτοντας άδεια εργασίας, απασχολούνται περιστασιακά σε βοηθητικές εργασίες (διανομή φυλλαδίων, πλυντήρια αυτοκινήτων).

Τα προβλήματα που καταγράφονται από την μεριά των φιλοξενουμένων δεν διαφοροποιούνται από αυτά των ανηλίκων που διαμένουν σε άλλα κέντρα φιλοξενίας και εστιάζουν και σε αυτή την περίπτωση σε θέματα που αφορούν στην διαδικασία εξέτασης των αιτημάτων ασύλου. Ειδικότερα θέματα που αφορούν στην διαμονή τους στο Κέντρο εστιάζονται στην δυσαρέσκειά τους για την απαγόρευση εργασίας.

Τα προβλήματα και οι δυσκολίες που εντοπίζονται από την διοίκηση του Κέντρου συνδέονται κυρίως με την μειωμένη και μη σταθερή χρηματοδότηση του Κέντρου. Επιπλέον τονίσθηκε ότι επιθυμούν να δημιουργήσουν, με πενταετή προγραμματισμό, χωριστή δομή φιλοξενίας των ασυνόδευτων ανηλίκων καθώς η υποδομή στο υφιστάμενο Κέντρο και η χωροταξική κατανομή δεν τους επιτρέπει την καλύτερη και ποιοτικότερη παροχή υπηρεσιών που να ανταποκρίνονται στις ειδικές ανάγκες των ανηλίκων.

⁹¹ Οι ανήλικοι εντάσσονται άμεσα στο σχολείο ακόμα και στην μέση της σχολικής χρονιάς μετά από αίτηση του Κέντρου.

⁹² Αναφέρεται ότι ορισμένοι συνεχίζουν την εκπαίδευση μετά την ολοκλήρωση των γυμνασιακών σπουδών σε τεχνικές σχολές και επαγγελματικά λύκεια.

Γ. Κέντρο Υποδοχής και Φιλοξενίας και Στήριξης αιτούντων άσυλο Μακρινίτσας Βόλου (ΑΡΣΙΣ & Ελληνική Μέριμνα)

Το Κέντρο Υποδοχής και Φιλοξενίας και Στήριξης αιτούντων άσυλο Μακρινίτσας Βόλου λειτουργεί από την ΑΡΣΙΣ, Οργάνωση Κοινωνικής Υποστήριξης Νέων και την Ελληνική Μέριμνα Βόλου από το 2006, στις εγκαταστάσεις του φιλανθρωπικού σωματείου «Ελληνική Μέριμνα Βόλου» στην Μακρινίτσα και χρηματοδοτείται από το Υπουργείο Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης και το Ευρωπαϊκό Ταμείο Προσφύγων. Η δυναμικότητα του προγράμματος ανέρχεται στα 30 άτομα. Το Κέντρο λειτουργεί πάντα σε πληρότητα και, πολλές φορές μάλιστα, ξεπερνά τον προβλεπόμενο αριθμό φιλοξενουμένων⁹³. Την χρονική περίοδο διεξαγωγής της έρευνας φιλοξενούνταν 31 περιπτώσεις ασυνόδευτων ανηλίκων, στην μεγάλη πλειοψηφία τους Αφγανικής καταγωγής, αγόρια, ηλικίας 15-20 ετών.

Η επιλογή των ανηλίκων που πρόκειται να φιλοξενηθούν στο Κέντρο γίνεται από την Διεύθυνση Κοινωνικής Αλληλεγγύης του Υπουργείου Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης το οποίο καλύπτει και τα έξοδα μεταφοράς των ανηλίκων προς το Κέντρο.

Σε πρώτο στάδιο, αμέσως μετά την άφιξή τους, οι ανήλικοι υποβάλλονται σε ιατρικές εξετάσεις⁹⁴ στο τοπικό Νοσοκομείο και υποβάλλουν αίτημα ασύλου στο αρμόδιο Τμήμα Ασφαλείας Βόλου.⁹⁵

Για τις ανάγκες του προγράμματος απασχολούνται 1 Ψυχολόγος, 1 δικηγόρος, 1 Διοικητικός Υπάλληλος και 1 φύλακας.

Στην φιλοσοφία του προγράμματος είναι η συμμετοχή των φιλοξενουμένων στην καθημερινή ζωή του Κέντρου. Στο πλαίσιο αυτό, οι ανήλικοι είναι υπεύθυνοι για την καθαριότητα των δωματίων τους αλλά και των κοινόχρηστων χώρων (αυτοοργάνωση ομάδων καθαριότητας). Επιπλέον, αντί παροχής έτοιμων γευμάτων, διανέμονται τρόφιμα, σε εβδομαδιαία βάση και ατομικά σε κάθε ανήλικο, και παράλληλα τους δίδεται η δυνατότητα παρασκευής των γευμάτων τους σε κοινόχρηστη κουζίνα. Στην επιλογή των φαγητών λαμβάνονται υπόψη οι θρησκευτικές και πολιτισμικές ιδιαιτερότητες των ανηλίκων.

⁹³ Στις περιπτώσεις που η δύναμη του Κέντρου ξεπερνά τον προβλεπόμενο αριθμό φιλοξενουμένων συχνά δημιουργούνται προβλήματα στην χωροταξική κατανομή των δωματίων.

⁹⁴ Η πλειοψηφία των ανηλίκων δεν έχει υποβληθεί σε προληπτικό ιατρικό έλεγχο στα σημεία εισόδου.

⁹⁵ Ελάχιστες περιπτώσεις ανηλίκων φθάνουν στο Κέντρο όντας κάτοχοι του ειδικού δελτίου αιτήσαντος άσυλο («ροζ κάρτας»). Στην πλειοψηφία τους είναι κάτοχοι υπηρεσιακών σημειωμάτων και θα πρέπει να υποβάλουν αίτημα στο τοπικό τμήμα ασφαλείας προκειμένου να γίνει η πρώτη συνέντευξη και να τους χορηγηθεί η «ροζ κάρτα». Η χορήγησή της γίνεται σε σύντομο χρονικό διάστημα.

Σε όλους τους ανηλίκους, δίδεται μηνιαία κάρτα λεωφορείων για δωρεάν μετακίνηση και 1 κάρτα τηλεφώνου το μήνα. Επιπλέον καλύπτονται οι ανάγκες ένδυσης μέσα από δωρεές.

Στους φιλοξενούμενους παρέχονται μαθήματα ελληνικής γλώσσας στο Κέντρο σε συνεργασία με το Ινστιτούτο Διαρκούς Εκπαίδευσης Ενηλίκων (ΙΔΕΚΕ)⁹⁶. Τα μαθήματα αυτά ωστόσο δεν παρέχονται σε συνεχή βάση. Καθ'όλη την διάρκεια της διαμονής τους, οι ανήλικοι δύνανται επιπλέον να παρακολουθούν μαθήματα γλώσσας στην ΑΡΣΙΣ Βόλου, τα οποία παρέχονται από εθελοντές 2 φορές την εβδομάδα.

Παράλληλα επιδιώκεται η συμμετοχή των ανηλίκων σε άλλες εκπαιδευτικές και ψυχαγωγικές δραστηριότητες που υλοποιούνται με την συμμετοχή εθελοντών είτε στην ΑΡΣΙΣ Βόλου (π.χ. μαθήματα Η/Υ) είτε στο χώρο του Κέντρου (π.χ. μαθήματα ζωγραφικής). Επιπλέον, ορισμένοι από τους φιλοξενούμενους συμμετέχουν δωρεάν σε δραστηριότητες που υλοποιούνται από άλλους φορείς ή ιδιώτες (μαθήματα κιθάρας στο ΩΔΕΙΟ Βόλου, μαθήματα ΤΑΕ ΚΩΟ ΔΟ σε ιδιωτικό φορέα).

Προτεραιότητα για τους υπεύθυνους του Κέντρου αποτελεί η κατάρτιση και η ένταξη των ανηλίκων στην αγορά εργασίας στα πλαίσια της προετοιμασίας τους για αυτόνομη διαβίωση μετά την αποχώρησή τους από το Κέντρο. Στο πλαίσιο αυτό οι υπεύθυνοι του Κέντρου έχουν προχωρήσει στην υπογραφή ιδιωτικών συμφωνητικών με ενδυνάμει εργοδότες για την δυνατότητα απασχόλησης των φιλοξενούμενων⁹⁷ και παράλληλα γίνονται προσπάθειες εύρεσης εργασίας με την υποστήριξη της κοινωνικής υπηρεσίας της ΑΡΣΙΣ Βόλου. Κατά την διεξαγωγή της έρευνας επτά από τους ανήλικους διέθεταν μόνιμη απασχόληση, η πλειοψηφία εργάζονταν περιστασιακά, ενώ μόνο τέσσερις δεν εργάστηκαν καθόλου κατά την διάρκεια της παραμονής τους στο Κέντρο. Ωστόσο κανένας από τους ανηλίκους δεν διέθετε άδεια εργασίας και ασφάλιση.

Σε ότι αφορά την επαγγελματική κατάρτιση υπάρχει αδυναμία ένταξης σε επίσημο πρόγραμμα κατάρτισης και τεχνικής εκπαίδευσης⁹⁸. Ωστόσο, κατά την διάρκεια διεξαγωγής της έρευνας δύο φιλοξενούμενοι είχαν ενταχθεί σε πρόγραμμα του Ινστιτούτου Επαγγελματικής Κατάρτισης (ΙΕΚ) του Δήμου Βόλου, ενώ πέντε ανήλικοι προετοιμάζονταν για τις εξετάσεις πιστοποίησης στην χρήση Η/Υ (ECDL)⁹⁹.

⁹⁶ Πρόκειται για προγράμματα 3μηνιαίας διάρκειας .

⁹⁷ Η πρακτική αυτή αναλύεται στην ενότητα για την απασχόληση.

⁹⁸ Οι δυσκολίες και τα προβλήματα αναφέρονται αναλυτικά στην σχετική ενότητα..

⁹⁹ Οι ανήλικοι θα πρέπει να καλύψουν μόνοι τους το κόστος των εξετάσεων, ωστόσο με παρέμβαση του Κέντρου εξασφαλίστηκαν μειωμένα εξέταστρα.

Αντίθετα με την ένταξη στην απασχόληση, η ένταξη στην σχολική εκπαίδευση δεν αξιολογείται από τους υπευθύνους του Κέντρου ως βασική παράμετρος της ένταξης των ανηλίκων. Είναι ενδεικτικό ότι όλα τα χρόνια λειτουργίας του Κέντρου κανένα παιδί δεν εντάχθηκε στην σχολική εκπαίδευση. Από τους υπευθύνους του Κέντρου, σε σχέση με την ένταξη στην σχολική εκπαίδευση καταγράφονται επιπλέον δυσκολίες που αφορούν στο μειωμένο ενδιαφέρον των ανηλίκων, οι οποίοι θέτουν ως κυρίαρχο αίτημα την ένταξη στην απασχόληση, αλλά και στην θέση της τοπικής Διεύθυνσης δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, σύμφωνα με την οποία δεν υπάρχει το νομικό πλαίσιο για την εγγραφή των ασυνόδευτων ανηλίκων αιτούντων άσυλο στην εκπαίδευση.

Τα προβλήματα που καταγράφονται από την μεριά των φιλοξενουμένων εστιάζονται και σε αυτή την περίπτωση σε θέματα που αφορούν στην διαδικασία εξέτασης των αιτημάτων ασύλου (αρνητικές αποφάσεις, πολυετής αναμονή κρίσης του αιτήματος) καθώς το αίσθημα ανασφάλειας που τους δημιουργείται σε ό,τι αφορά την δυνατότητα παραμονής τους ή μη στην Ελλάδα αποτελεί ανασταλτικό παράγοντα σε όποια προσπάθεια ένταξης καταβάλουν και τους επιβαρύνει ψυχολογικά.

Ειδικότερα θέματα που αφορούν στην διαμονή τους στο Κέντρο εστιάζονται στο αίτημα που διατυπώνουν για περισσότερες ώρες μαθημάτων ελληνικής γλώσσας σε συνεχή βάση, εύρεση σταθερής έμμισθης εργασίας ενώ ορισμένοι ανήλικοι εξέφρασαν παράλληλα επιθυμία για ένταξη στη σχολική εκπαίδευση και επαγγελματική κατάρτιση. Επιπλέον εκφράστηκε η ανάγκη και για περαιτέρω κοινωνική υποστήριξη.

Τα προβλήματα και δυσκολίες που εντοπίζονται από την διοίκηση του Κέντρου συνδέονται κυρίως με την μειωμένη και μη σταθερή χρηματοδότηση του Κέντρου.

Δ. Στέγη Φιλοξενίας Ανηλίκων (Σύλλογος Μερίμνης Ανηλίκων)

Η Στέγη Φιλοξενίας Ανηλίκων λειτουργεί από τον Σύλλογο Μερίμνης Ανηλίκων (ιδρύθηκε το 1924), σε ιδιόκτητο κτήριο στο κέντρο της Αθήνας (περιοχή Εξαρχείων). Η λειτουργία της στέγης εντάσσεται στις δράσεις του Συλλόγου, η χρηματοδότηση της οποίας καλύπτεται από ίδια έσοδα. Όπως ήδη αναφέρθηκε, η Στέγη δεν απευθύνεται αποκλειστικά σε ασυνόδευτους ανηλίκους αιτούντες άσυλο. Ωστόσο, τα τελευταία χρόνια ο Σύλλογος, ανταποκρινόμενος στο συνεχές και αυξανόμενο αίτημα φιλοξενίας και υποστήριξης αυτής της ομάδας παιδιών, συμβαίνει να φιλοξενεί στη Στέγη συστηματικά ασυνόδευτους ανηλίκους αιτούντες άσυλο.

Η δυναμικότητα της στέγης ανέρχεται στα 12 άτομα. Το Κέντρο λειτουργεί σχεδόν πάντα σε πληρότητα και πολλές φορές μάλιστα ξεπερνά τον προβλεπόμενο αριθμό φιλοξενουμένων. Την χρονική περίοδο διεξαγωγής της έρευνας φιλοξενούνταν 14 περιπτώσεις ανηλίκων, εκ των οποίων οι 12 ασυνόδευτοι ανήλικοι αιτούντες άσυλο¹⁰⁰, στην πλειοψηφία τους Αφγανικής ιθαγένειας, αγόρια, ηλικίας 10 -20 ετών.

Οι ανήλικοι φθάνουν στην Στέγη συνήθως μετά από παραπομπή κάποιου φορέα. Η απόφαση για την φιλοξενία του ανηλίκου λαμβάνεται από το Διοικητικό Συμβούλιο του Συλλόγου μετά από πρόταση του Κοινωνικού Λειτουργού όπου συνεκτιμάται μεταξύ άλλων το κοινωνικό ιστορικό, το προφίλ και οι ανάγκες του ανηλίκου.

Σε πρώτο στάδιο, αμέσως μετά την απόφαση φιλοξενίας του ανηλίκου υποβάλλεται σε προληπτικό ιατρικό έλεγχο. Για τις περιπτώσεις των ανηλίκων που δεν έχουν υποβάλει αίτημα ασύλου, η διαδικασία υποβολής του πραγματοποιείται με την νομική συνδρομή φορέων όπως το Ε.Σ.Π., το Οικουμενικό Πρόγραμμα Προσφύγων, και της ΑΡΣΙΣ.

Οι ανάγκες λειτουργίας της στέγης καλύπτονται από 1 κοινωνικό λειτουργό, 1 μαγειρίσσα, 1 καθαρίστρια και 1 φύλακα.

Στους ανήλικους παρέχονται τρία γεύματα ημερησίως. Παράλληλα, τους δίνεται η δυνατότητα σε ορισμένες περιπτώσεις να μαγειρέψουν μόνοι τους. Παρά το γεγονός ότι υπάρχει καθαρίστρια οι ανήλικοι αναλαμβάνουν βοηθητικές εργασίες π.χ. το πλύσιμο των πιάτων, τα ψώνια κ.α., ενώ συμβάλλουν και στην γενική καθαριότητα του Κέντρου¹⁰¹.

Έμφαση δίνεται στην δημιουργία ενός εξατομικευμένου πλάνου για κάθε φιλοξενούμενο σύμφωνα με την ηλικία, τις ανάγκες και τις δυνατότητές του με στόχο την σταδιακή του ένταξη στην ελληνική κοινωνία και την προετοιμασία του για αυτόνομη και ανεξάρτητη διαβίωση.

Οι περισσότερες υπηρεσίες που αφορούν στην εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας, την εκπαίδευση, τη δημιουργική απασχόληση κ.α. παρέχονται εκτός στέγης σε συνεργασία με άλλους φορείς. Στο πλαίσιο αυτό, οι ανήλικοι παρακολουθούν μαθήματα ελληνικής γλώσσας που παρέχονται δωρεάν κυρίως από την ΑΡΣΙΣ και το Ε.Σ.Π. (πρόγραμμα «Πυξίδα»). Παράλληλα ενθαρρύνονται για την συμμετοχή τους σε εκπαιδευτικές και ψυχαγωγικές δραστηριότητες που υλοποιούν αντίστοιχοι φορείς.

¹⁰⁰ Τρεις από τους φιλοξενούμενους είναι αναγνωρισμένοι πρόσφυγες. Οι δύο είναι ασυνόδευτοι ανήλικοι.

¹⁰¹ Διαμορφώνεται πρόγραμμα το οποίο ακολουθούν.

Η ένταξη στην εκπαίδευση και η σχολική φοίτηση είναι υποχρεωτική για όλους τους ανηλίκους κάτω των 16 ετών, οι οποίοι εντάσσονται συνήθως σε διαπολιτισμικά σχολεία¹⁰². Πολλοί από τους ανηλίκους παρακολουθούν παράλληλα με την σχολική φοίτηση μαθήματα ενισχυτικής διδασκαλίας. Για όσους δεν ενταχθούν στην εκπαίδευση επιδιώκεται η ένταξη στην αγορά εργασίας. Σε αντίθεση με την κατάσταση στα άλλα Κέντρα υποδοχής και φιλοξενίας και παρά την πρακτική αδυναμία που καταγράφεται στην έκδοση άδειας εργασίας ανηλίκου λόγω απουσίας μόνιμου επιτρόπου, όλοι οι ανήλικοι εργαζόμενοι που διαμένουν στην συγκεκριμένη δομή, διαθέτουν άδεια εργασίας και ασφάλιση¹⁰³.

Από την μεριά των ανηλίκων δεν καταγράφονται ουσιαστικά προβλήματα που αφορούν στην διαμονή τους στο Κέντρο. Τα προβλήματα που αναφέρονται αφορούν στην διαδικασία ασύλου και ειδικότερα στην πολυετή αναμονή έως την τελική κρίση του αιτήματος ασύλου σε συνδυασμό πάντα με το καθεστώς ανασφάλειας και αβεβαιότητας που δημιουργείται αναφορικά με το μέλλον τους στην Ελλάδα.

Από την μεριά των υπευθύνων καταγράφεται η ανάγκη αύξησης του απασχολούμενου προσωπικού σε συνδυασμό με τις περιορισμένες οικονομικές δυνατότητες του Συλλόγου Μερίμνης Ανηλίκων.

Ε. Διαπιστώσεις και προβλήματα

Κύριο και κοινό πρόβλημα όλων των Κέντρων αποτελεί η χρηματοδότηση, τόσο σε ό,τι αφορά το ύψος των κονδυλίων αυτών καθαυτών, όσο και την τακτική ροή των εγκεκριμένων κονδυλίων. Η χρηματοδότησή τους σε ετήσια βάση δεν επιτρέπει μακροπρόθεσμο προγραμματισμό ενώ, επιπλέον, δημιουργεί κενά ρευστότητας που επηρεάζουν την εύρυθμη λειτουργία των Κέντρων, την ψυχολογία του προσωπικού και εν τέλει την ορθή παροχή των υπηρεσιών από το ίδιο το Κέντρο.

Η ανεπαρκής χρηματοδότηση οδηγεί σε υποστελέχωση των Κέντρων με συνέπειες στην λειτουργία τους. Επιπλέον διαπιστώνεται ότι υπάρχει ανάγκη διαρκούς εκπαίδευσης των στελεχών των Κέντρων και ενημέρωσής τους για το σύνολο των νομοθετικών ρυθμίσεων για τους ανηλίκους, ώστε να μπορούν να βοηθήσουν αποτελεσματικότερα στη διεκδίκηση των δικαιωμάτων της συγκεκριμένης ομάδας. Τούτο είναι περισσότερο

¹⁰² 4 ανήλικοι είναι μαθητές δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και 1 μαθητής Δημοτικού.

¹⁰³ Για την έκδοση της άδειας εργασίας υπογράφει ο κοινωνικός λειτουργός χωρίς ωστόσο να έχει επίσημα καθήκοντα επιτρόπου. 2 ανήλικοι εργάζονται ως ράπτες, 1 ως διανομέας, 1 σε καφετέρια, 1 σερβιτόρος και 1 βοηθός μάγειρα.

αναγκαίο στα απομακρυσμένα Κέντρα όπου η πρόσβαση στην πληροφορία είναι πιο περιορισμένη.

Με δεδομένο ότι οι περισσότεροι ασυνόδετοι φθάνουν στα Κέντρα σε ηλικία κοντά στην ενηλικίωση και ότι στα 18 ή λίγο μετά θα υποχρεωθούν να τα εγκαταλείψουν, σπάνια υπάρχουν τα απαραίτητα χρονικά περιθώρια για την ομαλή πορεία ένταξης του ανηλίκου και την προετοιμασία του για αυτόνομη διαβίωση. Παράλληλα δημιουργεί και αίσθημα ματαιώσης στους υπευθύνους των Κέντρων που διαπιστώνουν ότι εν τέλει το Κέντρο τους χρησιμεύει για κάλυψη των βασικών αναγκών και όχι για την υλοποίηση μακροπρόθεσμης πολιτικής ένταξης. Το αίσθημα αυτό εντείνεται και από την απουσία μεταβατικών δομών στις οποίες θα μπορούσε να συνεχίσει ο ενηλικιωθείς το προσωπικό πρόγραμμα ένταξης που είχε ξεκινήσει.

Σε όλα τα Κέντρα διαπιστώνεται επίσης ότι τα προβλήματα της διαδικασίας ασύλου (όχι μόνο η πολυετής αναμονή αλλά και η συχνά αρνητική έκβασή της) δημιουργεί στους ανήλικους άγχος, νευρικότητα, καταθλιπτικά συναισθήματα και αίσθημα ματαιώσης που τους αφαιρεί το κίνητρο για την όποια προσπάθεια ένταξης στην ελληνική κοινωνία και τη συμμετοχή στις δραστηριότητες του Κέντρου.

Η επιτροπεία (σωστότερα η έλλειψή της) αποτελεί επίσης μείζον κοινό πρόβλημα λόγω των πολλών και πολυσχιδών συνεπειών που έχει στην ζωή του ανήλικου και στα θέματα προστασίας και άσκησης των νόμιμων δικαιωμάτων του.

Διαπιστώνεται ότι υπάρχει διαφοροποίηση στις συνθήκες λειτουργίας, τις παροχές, τις υπηρεσίες, αλλά και την ποιότητα των υπηρεσιών που παρέχει κάθε Κέντρο. Για παράδειγμα ζητήματα όπως οι ώρες και η συχνότητα των μαθημάτων, η έμφαση ή όχι στην εκπαίδευση και η νομική υποστήριξη ή όχι, αποτελούν θέματα που πρέπει να τύχουν ίδιας αντιμετώπισης από πλευράς Κέντρων και εποπτεύοντος Υπουργείου γιατί διαφορετικά δημιουργούνται ανισότητες μεταξύ των ανηλίκων.

Τέλος διαπιστώνεται ότι υπάρχει διαρθρωτική διαφοροποίηση ανάμεσα στα Κέντρα λόγω της τοποθεσίας τους: τα Κέντρα που βρίσκονται σε μεγάλες πόλεις έχουν και παρέχουν ευκολότερη πρόσβαση σε δικαιώματα και υπηρεσίες λόγω της ύπαρξης δομών και εξειδικευμένων υπηρεσιών που πλαισιώνουν τη λειτουργία του Κέντρου (Διαπολιτισμικά Σχολεία, εξειδικευμένες υπηρεσίες υγείας, ευρύτερη νομική υποστήριξη και κοινωνική πλαισίωση).

5.5.2. Υγεία

5.5.2.1. Το νομοθετικό πλαίσιο

Οι Κατευθυντήριες Οδηγίες της Ύπατης Αρμοστείας και του Συνηγόρου του Πολίτη, στο σημείο 10.2 αναφέρουν ότι

Τα ασυνόδευτα παιδιά πρέπει να υποβάλλονται σε προληπτική ιατρική εξέταση κατά την άφιξή τους στη χώρα προκειμένου να υπάρχει έγκαιρη διάγνωση τυχόν ασθενειών και κατόπιν να έχουν πρόσβαση σε υπηρεσίες υγείας σε ισότιμη βάση με τα παιδιά πολίτες της Ελλάδας

Κάτι τέτοιο δεν προβλέπεται στην ελληνική νομοθεσία : το Π.Δ. 220/2007 ορίζει, στο άρθρο 8, ότι μόνο «εφόσον υπάρχουν σοβαρές ενδείξεις που το καθιστούν αναγκαίο», ζητείται η υποβολή των αιτούντων άσυλο σε ιατρική εξέταση προκειμένου να πιστοποιηθεί ότι δεν πάσχουν από ασθένεια που εγκυμονεί κινδύνους. Κατά τα λοιπά ισχύουν οι γενικές διατάξεις (άρθρα 15-17 του Π.Δ. 266/1999¹⁰⁴ και 12, 14 Π.Δ. 220/2007) οι οποίες ορίζουν ότι στους αιτούντες άσυλο παρέχεται δωρεάν ιατροφαρμακευτική περίθαλψη με την προϋπόθεση ότι είναι ανασφάλιστοι και οικονομικά αδύναμοι (η τελευταία αυτή προϋπόθεση είναι διατυπωμένη διαφορετικά στο Π.Δ. 266/1999).

Σε ό,τι αφορά τις γενικότερες υπηρεσίες υγείας κατά τη διάρκεια της διαδικασίας ασύλου, μέχρι πρόσφατα η ελληνική νομοθεσία (κατά βάση το Π.Δ. 266/1999 δεν περιείχε ειδικές διατάξεις για την πρόσβαση των ασυνόδευτων ανηλίκων σε υπηρεσίες υγείας, παρά τις σχετικές θέσεις των Κατευθυντήριων Οδηγιών που αναφέρουν ότι

Ιδιαίτερη προσοχή πρέπει να αποδίδεται στις ανάγκες της υγείας του ανηλίκου που οφείλονται στις προηγούμενες σωματικές στερήσεις και στην κακομεταχείριση, στις αναπηρίες και στις ψυχολογικές συνέπειες της βίας, των τραυματικών εμπειριών και της απώλειας, καθώς και στα αποτελέσματα του ρατσισμού και της ξενοφοβίας που μπορεί να βιώνουν στην εξορία. Για πολλά ασυνόδευτα παιδιά η πρόσβαση σε συμβουλευτικές υπηρεσίες είναι ζωτικής σημασίας για την ανάρρωσή τους.

Τώρα, ωστόσο, το Προεδρικό Διάταγμα 220/2007 περιέχει μία γενική διάταξη στο άρθρο 14 που ορίζει ότι στους αιτούντες με ειδικές ανάγκες (στους οποίους σύμφωνα

¹⁰⁴ Φ.Ε.Κ. 217 Α' από 20-10-1999.

με το άρθρο 17 του ιδίου συμπεριλαμβάνονται και οι ανήλικοι) παρέχεται εξειδικευμένη ιατρική φροντίδα. Το ίδιο Π.Δ. περιλαμβάνει και ειδική ρήτρα στο άρθρο 18 παρ. 2 σύμφωνα με την οποία ειδικά για τους ανήλικους (ασυνόδευτους ή μη) θύματα κακοποίησης, βασανιστηρίων ή των άλλων βίαιων ενεργειών που αναφέρονται, οι αρμόδιες αρχές του Υπουργείου Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης πρέπει να εξασφαλίζουν την «κατάλληλη ψυχολογική φροντίδα και εξειδικευμένη θεραπεία», εφόσον τούτο απαιτείται.

Σε κάθε περίπτωση, η ελληνική νομοθεσία περί αλλοδαπών (νόμος 3386/2005) προβλέπει ρητά στο άρθρο 84 ότι

«Οι δημόσιες υπηρεσίες...[και οι λοιποί...] οργανισμοί και επιχειρήσεις κοινής ωφέλειας... υποχρεούνται να μην παρέχουν τις υπηρεσίες τους σε υπηκόους τρίτης χώρας, οι οποίοι ... δεν αποδεικνύουν ότι έχουν εισέλθει και διαμένουν νόμιμα στην Ελλάδα. Εξαιρούνται τα νοσοκομεία, θεραπευτήρια και κλινικές, όταν πρόκειται για υπηκόους τρίτων χωρών που εισάγονται εκτάκτως για νοσηλεία και για ανήλικα παιδιά».

5.5.2.2. Διάγνωση της παρούσας κατάστασης

Παρά την προαναφερθείσα διάταξη του άρθρου 8 του Π.Δ. 220/2007, στην πράξη διαπιστώνεται ότι στα σημεία εισόδου και στους χώρους κράτησης δεν γίνονται προληπτικές ιατρικές εξετάσεις, σε συστηματική βάση τουλάχιστον¹⁰⁵. Από ό,τι φαίνεται, τέτοιες εξετάσεις πραγματοποιούνται μόνο περιστασιακά, κυρίως στα πλαίσια δράσεων της κινητής μονάδας του ΚΕΛΠΝΟ (Κέντρο Ελέγχου και Πρόληψης Νοσημάτων) και κατά περίπτωση ανάλογα με τις δυνατότητες των κατά τόπους νοσηλευτικών δομών και αστυνομικών και λοιπών τοπικών αρχών. Σε κάθε περίπτωση οι παράμετροι που καθορίζουν τη διενέργεια ή μη του προληπτικού ιατρικού ελέγχου δεν είναι η ανηλικότητα, αλλά ο αριθμός των κρατουμένων, ο χρόνος κράτησης, η δύναμη του αστυνομικού τμήματος, οι δυνατότητες των υπηρεσιών υγείας στα σημεία εισόδου¹⁰⁶ κλπ.

Όπως διαπιστώθηκε από την έρευνα, όλοι οι ασυνόδευτοι ανήλικοι αιτούντες άσυλο που διαμένουν στις υπάρχουσες δομές φιλοξενίας υποβλήθηκαν σε προληπτικό ιατρικό έλεγχο κατά το πρώτο χρονικό διάστημα της διαμονής τους εκεί, με μέριμνα των υπευθύνων και της κοινωνικής υπηρεσίας των Κέντρων. Ωστόσο, σύμφωνα με τους

¹⁰⁵ Μ. Καλδάνη, Π. Παπαδημητρίου.

¹⁰⁶ Σύμφωνα με την Ι. Χαρισιοπούλου είναι πρακτικά αδύνατον, λόγω του μεγάλου αριθμού αφίξεων και των περιορισμένων δυνατοτήτων των τοπικών υπηρεσιών υγείας στα σημεία εισόδου, αλλά και του υψηλού κόστους, να υποβάλλονται όλοι σε εξετάσεις. Συνεπώς δίδεται προτεραιότητα σε άτομα που εισέρχονται από χώρες υψηλού κινδύνου. Σε κάθε περίπτωση όλοι οι ασυνόδευτοι ανήλικοι (αλλά και οι ενήλικοι αιτούντες), που φιλοξενούνται σε μια από τις υπάρχουσες δομές, υποβάλλονται σε ιατρικό έλεγχο.

υπευθύνους των Κέντρων Φιλοξενίας, η τακτική αυτή, πέραν του φόρτου εργασίας που προκαλεί καθότι μετατοπίζει στις διοικήσεις και την κοινωνική υπηρεσία των Κέντρων την κρατική υποχρέωση, είναι προβληματική αφού χάνεται η έννοια της «**πρόληψης**» καθώς οι ανήλικοι υποβάλλονται σε ιατρικό έλεγχο ενώ ήδη διαμένουν στο Κέντρο και, συνεπώς, τυχόν διάγνωση μεταδιδόμενων νοσημάτων δεν προλαμβάνει τους κινδύνους για τους υπόλοιπους διαμένοντες¹⁰⁷.

Η έρευνα δεν διαπίστωσε ιδιαίτερα προβλήματα πρόσβασης σε δωρεάν υπηρεσίες υγείας. Οι ιατρικές και νοσοκομειακές ανάγκες των ανηλίκων καλύπτονται από τις τοπικές υπηρεσίες υγείας στους τόπους λειτουργίας των Κέντρων Φιλοξενίας (Κέντρα Υγείας, Νοσοκομεία). Παρά το γεγονός ότι υπάρχει σαφής πρόβλεψη για την εξασφάλιση της δωρεάν πρόσβασης σε ιατροφαρμακευτική περίθαλψη στην σχετική νομοθεσία, σε ορισμένες περιπτώσεις (σε επαρχιακές πόλεις) ήταν αναγκαία η παρέμβαση της κοινωνικής υπηρεσίας των Κέντρων¹⁰⁸.

Ωστόσο, αναφέρονται προβλήματα πρόσβασης σε περιπτώσεις ανηλίκων που επιθυμούν ιατρική βοήθεια και δεν έχουν προμηθευτεί το ειδικό δελτίο αιτήσαντος άσυλο αλλοδαπού («ροζ κάρτα»)¹⁰⁹, παρά τη ρητή εξαίρεση του άρθρου 84 του Ν. 3386/2005. Στις περιπτώσεις αυτές χρειάστηκε να γίνει παρέμβαση είτε στις αρμόδιες αρχές για την επίσπευση της έκδοσης και εγχείρισης της «ροζ κάρτας» είτε στις διοικήσεις των νοσοκομείων προκειμένου να εξασφαλιστεί η δωρεάν πρόσβαση για τους ανηλίκους που δεν είναι κάτοχοι του συγκεκριμένου εγγράφου. Γενικότερα, ωστόσο, έχει τονισθεί ότι η αντιμετώπιση των ανηλίκων από τις υπηρεσίες υγείας έχει βελτιωθεί σημαντικά σε σχέση με το παρελθόν και τα τυχόν προβλήματα (κυρίως λόγω άγνοιας νόμου ή αδυναμίας επικοινωνίας) λύνονται με τις παραπάνω παρεμβάσεις¹¹⁰.

Επιπλέον, ακόμα και στις περιπτώσεις που έχει εξασφαλιστεί η δωρεάν πρόσβαση, υπάρχουν προβλήματα ως προς την διάγνωση, λόγω πρακτικών προβλημάτων στην επικοινωνία με το νοσηλευτικό και ιατρικό προσωπικό. Στις περιπτώσεις ανηλίκων που είτε φιλοξενούνται στις υπάρχουσες δομές, είτε πλαισιώνονται από άλλους φορείς (π.χ. Ε.Σ.Π., ΑΡΣΙΣ), υπάρχει είτε συνοδεία από κοινωνικούς λειτουργούς ή διερμηνέα ή σε κάθε περίπτωση διευκόλυνση της επικοινωνίας με άλλο πρόσφορο τρόπο. Σε περι-

¹⁰⁷ Ν. Νιγριτινού.

¹⁰⁸ Γ. Δαλαμάγκα, Ν. Δραμουντάνης.

¹⁰⁹ Θ. Μαντάς. Όπως προαναφέρθηκε, στην Αθήνα ο χρόνος αναμονής για την χορήγηση της «ροζ κάρτας» έχει μειωθεί σημαντικά σε σχέση με το παρελθόν, ανέρχεται ωστόσο σε ορισμένες περιπτώσεις έως και στον ένα μήνα. Κατά το διάστημα αυτό οι ανήλικοι προμηθεύονται σχετικό υπηρεσιακό σημείωμα που σε πολλές περιπτώσεις, ωστόσο, δεν αναγνωρίζεται από τις διοικήσεις των νοσοκομείων.

¹¹⁰ Θ. Μαντάς.

πτώσεις ανηλίκων που διαμένουν μόνοι ή φιλοξενούνται από ενήλικες δεν είναι γνωστή η αντιμετώπιση που μπορεί να έχουν από τις υπηρεσίες υγείας.

Κατά την έρευνα διαπιστώθηκε ότι, σε όλους τους χώρους φιλοξενίας, αναφέρονται περιστατικά ανηλίκων με προβλήματα διαχείρισης άγχους, συναισθηματικές διαταραχές (κατάθλιψη), αλλά και ειδικότερα προβλήματα ψυχικής υγείας. Οι ανάγκες για ειδική ψυχολογική φροντίδα και εξειδικευμένη θεραπεία καλύπτονται από τις κατά τόπους υπηρεσίες ψυχικής υγείας, οι οποίες, ωστόσο, συχνά δεν είναι εξειδικευμένες σε θέματα εφήβων και διαπολιτισμικότητας.

Βασικό πρόβλημα σε όλες τις περιπτώσεις, τόσο για την διάγνωση όσο για την θεραπευτική αντιμετώπιση, είναι η αδυναμία επικοινωνίας. Στα πλαίσια της θεραπείας η αδυναμία επικοινωνίας αποτελεί μείζον πρόβλημα καθώς η επικοινωνία με τον θεραπευτή, η έκφραση συναισθημάτων είναι πρωταρχική για την όποια θεραπευτική αντιμετώπιση και σπάνια μπορεί το κενό αυτό να καλυφθεί ακόμα και στις περιπτώσεις που μπορεί να εξασφαλιστεί η ύπαρξη διερμηνέα¹¹¹. Εξάλλου, στις περισσότερες περιπτώσεις, χρέη διερμηνέα κάνουν φίλοι και ομοεθνείς που μιλούν την ελληνική ή αγγλική γλώσσα χωρίς να έχουν κάποια ειδική εκπαίδευση.

5.5.3. Εκπαίδευση

5.5.3.1. το νομοθετικό πλαίσιο

Οι Κατευθυντήριες Οδηγίες στο σημείο 10.3 αναφέρουν ότι

Τα ασυνόδευτα παιδιά πρέπει να έχουν πρόσβαση στην βασική εκπαίδευση όπως όλα τα παιδιά που ζουν στην Ελληνική επικράτεια.

Τα σχολεία πρέπει να υιοθετήσουν ευέλικτη και ευπρόσδεκτη τακτική προσέγγιση στην μεταχείριση των ασυνόδευτων παιδιών και να παρέχουν την δυνατότητα παρακολούθησης μαθημάτων δεύτερης γλώσσας.

Σύμφωνα με την ελληνική νομοθεσία

«η φοίτηση είναι υποχρεωτική στο δημοτικό σχολείο και στο γυμνάσιο, εφόσον ο μαθητής δεν έχει υπερβεί το 16ο έτος της ηλικίας του.... Όποιος έχει την επιμέλεια του προσώπου

¹¹¹ Φ.Παρθενίδης, Θ Μαντάς.

του ανηλίκου και παραλείπει την εγγραφή ή την εποπτεία του ως προς την φοίτηση τιμωρείται σύμφωνα με το άρθρο 458 του ΠΚ.»¹¹²

Ειδικότερα σε ό,τι αφορά την εκπαίδευση των αλλοδαπών μαθητών, ο νόμος 2413/1996¹¹³ για την διαπολιτισμική εκπαίδευση προβλέπει τη λειτουργία διαπολιτισμικών σχολείων ενώ, επιπλέον, με την Υπουργική Απόφαση Γ1/708/7-9-1999¹¹⁴ ρυθμίζονται θέματα που αφορούν στην ίδρυση και λειτουργία τάξεων υποδοχής και φροντιστηριακών τμημάτων στα κανονικά σχολεία προκειμένου να εξασφαλιστεί η ομαλή ένταξη των αλλοδαπών μαθητών στο εκπαιδευτικό σύστημα στα πλαίσια της διαπολιτισμικής αγωγής.

Ακόμα προβλέπεται η δυνατότητα εγγραφής αλλοδαπών μαθητών στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση με ελλιπή δικαιολογητικά¹¹⁵, ενώ, επιπλέον, καθορίζεται η διαδικασία κατάταξης των αλλοδαπών μαθητών που δεν δύνανται να προσκομίσουν έγγραφα σχετικά με το εκπαιδευτικό τους επίπεδο¹¹⁶. Επίσης και ο νόμος 3386/2005 (άρθρο 72 παρ.3) προβλέπει τη δυνατότητα εγγραφής των αλλοδαπών μαθητών με ελλιπή δικαιολογητικά. Τέλος, υπάρχουν ειδικές ευνοϊκές ρυθμίσεις σε ό,τι αφορά στην φοίτηση των αλλοδαπών μαθητών κατά την διάρκεια των πρώτων ετών φοίτησης¹¹⁷.

Το Π.Δ. 220/2007 (άρθρο 9) προβλέπει ότι

«τα ανήλικα τέκνα των αιτούντων και οι ανήλικοι αιτούντες έχουν πρόσβαση στο εκπαιδευτικό σύστημα υπό προϋποθέσεις ανάλογες με αυτές που ισχύουν για τους Έλληνες πολίτες, εφόσον δεν εκκρεμεί εκτελεστό μέτρο απομάκρυνσης κατά των ιδίων ή των γονέων τους».¹¹⁸ _

Επιπλέον, το ίδιο άρθρο προβλέπει ότι η ένταξη στο εκπαιδευτικό σύστημα δεν πρέπει να καθυστερεί πέραν του τριμήνου από την ημερομηνία παραλαβής του αιτήμα-

¹¹² Ν. 1566/1985 (Φ.Ε.Κ. 167 Α').

¹¹³ Φ.Ε.Κ. 124 .Α' 17-6-1996.

¹¹⁴ Η συγκεκριμένη υπουργική απόφαση καταργεί όλες τις προϋπάρχουσες διατάξεις που ρύθμιζαν θέματα ίδρυσης και λειτουργίας τάξεων υποδοχής και φροντιστηριακών τμημάτων. Η νομοθετική ρύθμιση για την ίδρυση των τάξεων υποδοχής και των φροντιστηριακών τμημάτων έγινε με το Ν.1403/83 (Φ.Ε.Κ. Α' 173/14-11-1983).

¹¹⁵ Άρθρο 72 του νόμου 3386/2005. Το Π.Δ. 155/78 (Φ.Ε.Κ. Α' 33/8-3-1978) αναφέρεται ειδικότερα σε παιδιά που προέρχονται από περιοχές στις οποίες επικρατεί έκρυθμη κατάσταση και δεν δύνανται να προσκομίσουν τίτλους σπουδών.

¹¹⁶ Π.Δ. 155/78 αρθρ.9 (Φ.Ε.Κ. Α' 33/8-3-1978).

¹¹⁷ Π.Δ. 182/1984 αρθρ. 3 (Φ.Ε.Κ. Α' 60/1984) όπως αντικατέστησε το Π.Δ. 155/78 αρθρ.2 (Φ.Ε.Κ. Α' 33/8-3-1978).

¹¹⁸ Το Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες έχει καταθέσει αίτηση ακύρωσης κατά της συγκεκριμένης διάταξης στο Συμβούλιο της Επικρατείας επικαλούμενο κακή ερμηνεία του κείμενο της Οδηγίας και παραβίαση της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (στο θέμα της υποχρεωτικής εκπαίδευσης) και της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού.

τος. Το διάστημα αυτό μπορεί να φτάσει το ένα έτος εφόσον παρέχονται ειδική γλωσσική εκπαίδευση προκειμένου να διευκολύνεται η πρόσβαση στο εκπαιδευτικό σύστημα. Τέλος αναφέρει ότι η πρόσβαση στην δευτεροβάθμια εκπαίδευση δεν μπορεί να περιορίζεται αποκλειστικά και μόνο λόγω της ενηλικίωσης του ανηλίκου.

5.5.3.2. Διάγνωση της παρούσας κατάστασης

Παρά τις προαναφερθείσες ρητές νομοθετικές επιταγές, κατά την έρευνα διαπιστώθηκε ότι ο μεγαλύτερος αριθμός των ασυνόδευτων ανηλίκων αιτούντων άσυλο δεν εντάσσεται στο εκπαιδευτικό σύστημα.

Αν και δεν υπάρχουν ακριβή στοιχεία για τους ανηλικούς που διαβιούν εκτός Κέντρων Φιλοξενίας, φαίνεται ότι ο αριθμός των ανηλίκων που φοιτούν σε σχολεία είναι ελάχιστος¹¹⁹.

Σε ό,τι αφορά τους ανηλικούς που φιλοξενούνται στις υπάρχουσες δομές, η εικόνα που παρουσιάζεται διαφοροποιείται ανά Κέντρο: σε άλλα Κέντρα η φοίτηση στο σχολείο των φιλοξενούμενων είναι υποχρεωτική¹²⁰ ενώ σε άλλα όχι¹²¹. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι από τα 25 παιδιά που φιλοξενούνται στον ξενώνα των Ανωγείων μόνο τα 4 φοιτούν στο τοπικό σχολείο, ενώ, από τα 31 παιδιά στον ξενώνα της Μακρινίτσας, κανένα δεν παρακολουθεί μαθήματα στο σχολείο.

Οι λόγοι για τον μειωμένο αριθμό ασυνόδευτων ανηλίκων που εντάσσονται στην εκπαίδευση και οι δυσκολίες που καταγράφονται είναι οι εξής:

- βασικό πρόβλημα στην ένταξη των ασυνόδευτων ανηλίκων στην εκπαίδευση αποτελεί η απουσία επιτρόπου και συνεπώς νομικής εκπροσώπησής τους. Στις περιπτώσεις που επιτυγχάνεται η εγγραφή ασυνόδευτων ανηλίκων στο σχολείο, τούτο συμβαίνει λόγω του ότι υπογράφει (παράτυπα και με τη ανοχή της Διεύθυνσης του σχολείου, ο κοινωνικός λειτουργός που συνοδεύει τον ανήλικο¹²². Όπως αναφέρθηκε, σε ορισμένες περιπτώσεις υπήρξε επικοινωνία με τον αρμόδιο εισαγγελέα που είχε οριστεί ως προσωρινός επίτροπος, ωστόσο ο τελευταίος αρνήθηκε να υπογράψει καθώς έκρινε ότι κάτι τέτοιο δεν εντάσσεται

¹¹⁹ Θ.Μαντάς, Μ.Καλδάνη.

¹²⁰ Ξενώνας Κοινωνικής Αλληλεγγύης, Στέγη ΣΜΑ ειδικότερα για τους κάτω των 15 ετών.

¹²¹ Ξενώνας Φιλοξενίας στην Μακρινίτσα.

¹²² Φ.Παρθενίδης, Θ.Μαντάς, Μ.Καλδάνη.

στα καθήκοντα του προσωρινού επιτρόπου¹²³. Σε άλλες περιπτώσεις δεν ζητείται υπογραφή επιτρόπου από την διεύθυνση του σχολείου.¹²⁴

- η πλειοψηφία των ανηλίκων είναι άνω των 16 ετών, και δεν διατυπώνουν αίτημα για ένταξη στην εκπαίδευση, καθώς προτεραιότητά τους είναι η εξεύρεση εργασίας.
- μεγάλος αριθμός ανηλίκων, κυρίως από το Αφγανιστάν, είναι αναλφάβητοι ή έχουν φοιτήσει ελάχιστα σε σχολείο (1-2 έτη) με αποτέλεσμα να υπάρχει αδυναμία / δυσκολία ένταξης στο εκπαιδευτικό σύστημα γενικότερα.
- οι περισσότεροι ανήλικοι επιθυμούν να εργαστούν είτε για βιοποριστικούς λόγους, είτε γιατί νιώθουν ότι πρέπει να ανταπεξέλθουν στην ηθική υποχρέωση για την οικονομική συντήρηση της οικογένειάς τους στην χώρα καταγωγής.
- πολλοί ανήλικοι που εντάσσονται στην εκπαίδευση, εγκαταλείπουν στην συνέχεια, καθώς τα διαπολιτισμικά σχολεία είναι ελάχιστα¹²⁵ και δεν υπάρχουν σε όλες τις περιοχές, ενώ παράλληλα στην πλειοψηφία των σχολείων δεν λειτουργούν οι τάξεις υποδοχής και τα φροντιστηριακά τμήματα.

Ειδικότερα στην περίπτωση της Μακρινίτσας αναφέρθηκε¹²⁶ πρωτοφανής άρνηση της Διεύθυνσης Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Μαγνησίας να εγγράψουν τους συγκεκριμένους ανήλικους στο σχολείο, με την επίκληση είτε έλλειψης νομικού πλαισίου για την συγκεκριμένη κατηγορία μαθητών, είτε αδυναμία εγγραφής λόγω ελλιπών δικαιολογητικών. Αποτέλεσμα της πρακτικής αυτής είναι, τα τελευταία 2 χρόνια που λειτουργεί το πρόγραμμα φιλοξενίας έως και σήμερα, κανένας ανήλικος να μην έχει ενταχθεί στο εκπαιδευτικό σύστημα.

Συνήθως οι ανήλικοι παρακολουθούν μαθήματα εκμάθησης ελληνικής γλώσσας είτε στους χώρους φιλοξενίας, είτε σε άλλες δομές¹²⁷ για ένα περίπου έτος και στην συνέχεια γίνεται η διαδικασία ένταξης στο εκπαιδευτικό σύστημα, για όσα παιδιά τελικά θα συνεχίσουν στο σχολείο. Πολλές φορές τα μαθήματα ελληνικής γλώσσας συνεχίζο-

¹²³ Φ.Παρθενίδης.

¹²⁴ Στις περιπτώσεις των φιλοξενουμένων στον ξενώνα του ΕΙΝ στα Ανώγεια, και της Κοινωνικής Αλληλεγγύης στην Θεσσαλονίκη.

¹²⁵ Η συντριπτική πλειοψηφία των διαπολιτισμικών σχολείων λειτουργούν στην περιοχή της Αττικής και της Θεσσαλονίκης. Συνολικά λειτουργούν 13 Δημοτικά (3 στην Αθήνα και 9 στην Θεσσαλονίκη), 8 Γυμνάσια (εκ των οποίων τα 5 σε Αθήνα και Θεσσαλονίκη) και 4 Λύκεια (τα 3 σε Αθήνα και Θεσσαλονίκη).

¹²⁶ Ν.Μόσχος, Γ.Δαλαμάγκα.

¹²⁷ Στην περιοχή της Αθήνας μαθήματα εκμάθησης ελληνικής γλώσσας, αλλά και ενισχυτικής διδασκαλίας, προσφέρονται δωρεάν κυρίως από ΜΚΟ όπως ο Ελληνικός Ερυθρός Σταυρός, το Ε.Σ.Π., η ΑΡ-ΣΙΣ, η Εθελοντική Εργασία Αθήνας κ.α. Αντίθετα στις επαρχιακές πόλεις δεν δραστηριοποιούνται άλλοι φορείς στο χώρο αυτό πέραν των φορέων των Κέντρων Φιλοξενίας.

νται παράλληλα με το σχολείο, τουλάχιστον για το πρώτο έτος φοίτησης, δεδομένου ότι οι τάξεις υποδοχής είτε είναι ανύπαρκτες¹²⁸ είτε υπολειτουργούν.

Προκειμένου να διατηρήσουν την πολιτισμική τους ταυτότητα τα ασυνόδευτα παιδιά πρέπει να έχουν πρόσβαση σε διδασκαλία στην μητρική τους γλώσσα.

Σε κανένα από τα Κέντρα Φιλοξενίας δεν υπάρχουν προγράμματα διδασκαλίας της μητρικής γλώσσας των ανηλίκων ούτε και καταγράφονται τέτοιες δράσεις από άλλους φορείς και ΜΚΟ που δραστηριοποιούνται στο χώρο.

Από τις συζητήσεις με τους ανηλίκους και τους υπευθύνους των Κέντρων φαίνεται ότι τα μαθήματα μητρικής γλώσσας δεν αποτελούν αίτημα των παιδιών δεδομένου ότι προτεραιότητα τους είναι η ένταξή τους (κοινωνική και οικονομική) στην ελληνική κοινωνία και στο πλαίσιο αυτό προτιμάται η εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας.

Σε ό, τι αφορά στην διατήρηση της πολιτισμικής τους ταυτότητας, σε ορισμένες περιπτώσεις καταγράφονται πρωτοβουλίες και ενθάρρυνση των παιδιών για ανάπτυξη και παρουσίαση δραστηριοτήτων που αφορούν σε τοπικούς χορούς, παραδοσιακή κουζίνα¹²⁹ κλπ.

5.5.4. Επαγγελματική κατάρτιση και απασχόληση

Επαγγελματική κατάρτιση

Επαγγελματική και τεχνική κατάρτιση πρέπει να παρέχεται στα μεγαλύτερης ηλικίας ασυνόδευτα παιδιά.

Ο μεγαλύτερος αριθμός των ασυνόδευτων ανηλίκων δεν εντάσσεται σε επίσημα προγράμματα κατάρτισης και τεχνικής εκπαίδευσης την οποία και θα μπορούσαν να

¹²⁸ Ενδεικτικά αναφέρεται ότι στο Γυμνάσιο των Ανωγείων δεν λειτουργούν τάξεις υποδοχής με αποτέλεσμα τα παιδιά που εντάσσονται στο σχολείο να αντιμετωπίζουν δυσκολίες ένταξης και παρακολούθησης.

¹²⁹ Στο Κέντρο Φιλοξενίας των Ανωγείων αναφέρονται πρωτοβουλίες ενθάρρυνσης των ανηλίκων στην παρουσίαση παραδοσιακών χορών, ενδυμασίας, κουζίνας σε τοπικές εκδηλώσεις που οργανώνει ή συμμετέχει το Κέντρο.

αξιοποιήσουν για την επαγγελματική τους αποκατάσταση τόσο στην Ελλάδα, για αυτούς που θα παραμείνουν, όσο και στην χώρα καταγωγής τους, για τις περιπτώσεις των ανηλίκων που πρόκειται να επιστρέψουν.

Από την έρευνα προέκυψε ότι κανένας από τους ασυνόδευτους ανηλίκους που διαμένουν στα υπάρχοντα Κέντρα Φιλοξενίας δεν παρακολουθεί κάποιο πρόγραμμα επαγγελματικής ή τεχνικής κατάρτισης. Μοναδική εξαίρεση αποτελούν δύο περιπτώσεις φιλοξενουμένων στον ξενώνα της Μακρινίτσας που εντάχθηκαν στο ΙΕΚ του Δήμου Βόλου. Ωστόσο στην περίπτωση αυτή, η εγγραφή των ανηλίκων οφείλεται στην συνεργασία και στις σχέσεις αλληλεγγύης που αναπτύσσονται σε επίπεδο τοπικών φορέων και δεν αποτελεί τον κανόνα ούτε εντάσσεται στα πλαίσια εφαρμογής της κείμενης νομοθεσίας¹³⁰.

Η δυσκολία ένταξης σε προγράμματα κατάρτισης και τεχνικής εκπαίδευσης συνδέεται άμεσα με τα προβλήματα που αφορούν στην εκπαίδευση και την απουσία διορισμού επιτρόπου, όπως αυτά καταγράφονται σε σχετικά κεφάλαια της παρούσας μελέτης.

Πιο συγκεκριμένα, στην Ελλάδα απαραίτητη προϋπόθεση για την ένταξη σε σχολές τεχνικής εκπαίδευσης (Επαγγελματικά Λύκεια - πρώην ΤΕΕ, προγράμματα κατάρτισης του ΟΑΕΔ κτλ.) είναι το απολυτήριο Γυμνασίου, το οποίο ελάχιστοι ανήλικοι αιτούντες άσυλο κατέχουν, για τους λόγους που αναφέρονται παραπάνω (μη ένταξη στην εκπαίδευση στην Ελλάδα – μη κατοχή των αντιστοίχων τίτλων σπουδών της χώρας προέλευσης).

Άλλα προγράμματα εξωσχολικής επαγγελματικής κατάρτισης που υλοποιούνται από τον ΟΑΕΔ και τα ΚΕΚ στα οποία θα μπορούσαν να ενταχθούν οι ασυνόδευτοι ανήλικοι άνω των 15 ετών αφορούν περιπτώσεις ανέργων εγγεγραμμένων στα μητρώα ανέργων του ΟΑΕΔ. Απαραίτητη προϋπόθεση, ωστόσο, για την εγγραφή στα μητρώα ανέργων αποτελεί η κατοχή άδειας εργασίας .

Από την κείμενη νομοθεσία (ΑΚ 136) προβλέπεται η, υπό προϋποθέσεις, έκδοση άδειας εργασίας ανηλίκων άνω των 15 ετών με την σύμφωνη γνώμη του κηδεμόνα ή, στην περίπτωση των ασυνόδευτων ανηλίκων, του επιτρόπου. Όμως, όπως αναφέρθηκε ανωτέρω, στην Ελλάδα ο θεσμός της επιτροπείας των ανηλίκων αντιμετωπίζει σημαντικά και ουσιαστικά προβλήματα στην πρακτική του εφαρμογή: ακόμα και στις περιπτώσεις εκείνες όπου ο αρμόδιος εισαγγελέας έχει οριστεί ως προσωρινός επίτροπος,

¹³⁰ Γ.Δαλαμάγκα.

είναι πρακτικά αδύνατο να εκδοθεί άδεια εργασίας ανηλίκου, καθώς οι εισαγγελείς – προσωρινοί επιτροπείς θεωρούν ότι η εκπροσώπηση των ανηλίκων σε θέματα που αφορούν στην εργασία, εκπαίδευση ή άλλα ζητήματα εκτός της διαδικασίας άσυλου δεν εμπίπτει στις αρμοδιότητές τους. Αυτή η ερμηνεία, σε συνδυασμό με την απουσία διορισμού, στη συντριπτική πλειοψηφία των περιπτώσεων, οριστικού επιτρόπου, συνεπάγεται τον αποκλεισμό των ασυνόδευτων ανηλίκων από προγράμματα εξωσχολικής επαγγελματικής κατάρτισης μέσω του ΟΑΕΔ, των ΚΕΚ κτλ.

Απασχόληση

Οι αιτούντες άσυλο, σύμφωνα με το άρθρο 4 του Π.Δ. 189/1998¹³¹,

«δύνανται να απασχολούνται προσωρινά προς κάλυψη άμεσων βιοτικών αναγκών», με την προϋπόθεση ότι «έχει ερευνηθεί η αγορά εργασίας για το συγκεκριμένο επάγγελμα και δεν έχει εκδηλωθεί σχετικό ενδιαφέρον από ημεδαπό, πολίτη ΕΕ, αναγνωρισμένο πρόσφυγα, ομογενή» και εφόσον δεν φιλοξενοούνται σε Κέντρα προσωρινής διαμονής αιτούντων άσυλο αλλοδαπών».

Με το άρθρο 10 του Π.Δ. 220/2007 διατηρείται η δυνατότητα απασχόλησης των αιτούντων άσυλο σύμφωνα με το Π.Δ. 189/1998, χωρίς να αποκλείει τους διαμένοντες σε Κέντρα υποδοχής, καθώς η παρ. 2 του αρθρ. 10 αναφέρει ότι

«σε περίπτωση έναρξης εργασίας ενώ διαμένουν σε Κέντρα Φιλοξενίας, οι αιτούντες οφείλουν να ανακοινώσουν το γεγονός στον Διευθυντή του Κέντρου».

Σε ό,τι αφορά την απασχόληση των ανηλίκων στην Ελλάδα, σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία¹³² η εργασία των ανηλίκων επιτρέπεται υπό προϋποθέσεις μετά την συμπλήρωση του 15^{ου} έτους. Με σχετικές διατάξεις ρυθμίζεται η διαδικασία για την έκδοση άδειας εργασίας ανηλίκων από τις αρχές, κρίνεται απαραίτητη η έκδοση βιβλιαρίου εργασίας μετά από ιατρικές εξετάσεις από τις οικείες επιθεωρήσεις εργασίας¹³³ και τίθενται οι περιορισμοί και οι προϋποθέσεις σε ότι αφορά στους τομείς εργασίας στους οποίους δύνανται να απασχοληθούν οι ανήλικοι¹³⁴, οι όροι και οι συνθήκες απασχόλη-

¹³¹ Φ.Ε.Κ. Α' 140/25/6/1998.

¹³² Ν. 1837/1989, Π.Δ. 62/1998 «Μέτρα για την προστασία των νέων κατά την εργασία, σε συμμόρφωση με την οδηγία 94/93/ΕΚ» με το οποίο ενσωματώθηκε στην ελληνική έννομη τάξη η Οδηγία 94/93/ΕΚ της 22ας Ιουνίου 1994 «για την προστασία των νέων κατά την εργασία». Ειδικότερα θέματα ρυθμίζονται από το ν. 3144/2003.

¹³³ Ν.1837/1989.

¹³⁴ ΥΑ 875/2003 «εργασίες, έργα και δραστηριότητες στις οποίες απαγορεύονται να ασχολούνται ανήλικοι», η οποία εκδόθηκε κατ' εξουσιοδότηση του ν. 3144/2003.

σης¹³⁵ και επιπλέον καθορίζονται τα όργανα και οι μηχανισμοί για την επίβλεψη της εφαρμογής του συνόλου των προστατευτικών για τους ανηλικούς διατάξεων.

Επιπλέον, σύμφωνα με το ν.3144/2003 προβλέπονται ποινικές και διοικητικές κυρώσεις τόσο για τον εργοδότη που παραβιάζει τις σχετικές διατάξεις, όσο και για αυτόν που έχει την επιμέλεια του ανηλικού που απασχολείται κατά παράβαση των διατάξεων του νόμου.

Στην πράξη, παρά τους περιορισμούς και τις ειδικές προϋποθέσεις που τίθενται από το νομοθετικό πλαίσιο και παρά την αδυναμία έκδοσης άδειας εργασίας για την συντριπτική πλειοψηφία των ασυνόδευτων ανηλικών για τους λόγους που αναφέρονται παρά πάνω, από τα στοιχεία της έρευνας προκύπτει ότι ο μεγαλύτερος αριθμός των ασυνόδευτων ανηλικών, ακόμα και κάτω των 15 ετών, που βρίσκεται στην Ελλάδα εργάζεται, χωρίς άδεια εργασίας, κατά παράβαση των διατάξεων του νόμου και χωρίς να υπάρχει η δυνατότητα ελέγχου και επίβλεψης των όρων και συνθηκών απασχόλησης.

Από τα στοιχεία των Κέντρων Φιλοξενίας προκύπτει ότι σημαντικός αριθμός ανηλικών εργάζονται χωρίς να είναι κάτοχοι άδειας εργασίας και βιβλιαρίου υγείας, ανασφάλιστοι. Τις περισσότερες φορές, οι ίδιοι οι υπεύθυνοι των Κέντρων παρεμβαίνουν προς την κατεύθυνση αυτή, προκειμένου, να ανταποκριθούν στην «ανάγκη» και το πιεστικό «αίτημα» των ανηλικών, ειδικότερα των μεγαλύτερης ηλικίας ανηλικών, για επ' αμοιβή απασχόληση και για απόκτηση εργασιακής εμπειρίας και επαγγελματικών δεξιοτήτων.

Διαπιστώνεται ότι τα προβλήματα και οι δυσκολίες που διατυπώνονται ανωτέρω σε ό,τι αφορά την πρόσβαση των ανηλικών σε προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης και τεχνικής εκπαίδευσης και στην απασχόληση, σε συνδυασμό με την ανάγκη προετοιμασίας των ανηλικών για αυτόνομη και ανεξάρτητη διαβίωση μέσα από εργασιακή ένταξη που θα τους εξασφαλίσει την οικονομική ανεξαρτησία (δεν πρέπει να λησμονούμε ότι μετά την ενηλικίωση θα πρέπει να διακοπεί η φιλοξενία τους στα Κέντρα), αλλά και η έντονη επιθυμία των ίδιων των ανηλικών να ενταχθούν στην παραγωγική διαδικασία, έχουν συμβάλει στην διαμόρφωση μιας κατάστασης όπου η άτυπη πρόσβαση στην απασχόληση διαφαίνεται ως μόνη διέξοδος για την ένταξή τους στην ελληνική κοινωνία και ως πραγματικότητα που δεν μπορεί να αποφευχθεί.

¹³⁵ Τέτοιες συνθήκες είναι, για παράδειγμα, η απαγόρευση νυχτερινής απασχόλησης, η απαγόρευση υπερωριακής απασχόλησης, η απαγόρευση εργασίας σε ανθυγιεινό περιβάλλον, μεταφορά βαρέων φορτίων και η χρήση επικίνδυνου εξοπλισμού.

Σε αντιστάθμισμα, επιδιώκεται η διακριτική εποπτεία των όρων και συνθηκών απασχόλησης προκειμένου να αποφευχθούν φαινόμενα εργασιακής εκμετάλλευσης ανηλίκων και έκθεσής τους σε επικίνδυνες εργασιακές συνθήκες.

Στο πλαίσιο αυτό, εντάσσεται και η πρακτική που καταγράφεται στην περίπτωση του Κέντρου Φιλοξενίας της Μακρινίτσας, με την υπογραφή ιδιωτικών συμφωνητικών μεταξύ των εν δυνάμει εργοδοτών και των υπευθύνων της οργάνωσης στην οποία έχει ανατεθεί η διαχείριση και λειτουργία του Κέντρου που αφορούν στην απασχόληση ανηλίκων που διαμένουν εκεί.

Πιο συγκεκριμένα, η ΑΡΣΙΣ, ως υπεύθυνος φορέας για την λειτουργία του Κέντρου Φιλοξενίας, έχει προχωρήσει στην υπογραφή ιδιωτικών συμφωνητικών με τοπικές επιχειρήσεις όπου προβλέπεται η δυνατότητα των επιχειρήσεων αυτών να απασχολούν ανηλίκους που διαμένουν στο Κέντρο, με την προϋπόθεση της εθελοντικής συμμετοχής και προσφοράς υπηρεσιών από τους ανηλίκους, με στόχο την απόκτηση «εμπειρικής εκπαίδευσης», χωρίς ωστόσο να αναφέρονται συγκεκριμένοι όροι και συνθήκες απασχόλησης (πρόγραμμα, ώρες – ημέρες εργασίας, αμοιβή).

Από τον τρόπο που είναι διατυπωμένα, ωστόσο, φαίνεται να προκύπτει ότι τα συμφωνητικά αυτά στην πράξη δεν έχουν καμία νομική ισχύ ούτε προστατεύουν ή διασφαλίζουν τα δικαιώματα των ανηλίκων που ενδεχομένως να απασχοληθούν στις συμβαλλόμενες επιχειρήσεις. Για παράδειγμα, σε περίπτωση εργατικού ατυχήματος, υπερωριακής ή νυχτερινής απασχόλησης ή μη καταβολής αμοιβής, τα συμφωνητικά δεν μπορούν να στοιχειοθετήσουν ούτε καν την παρουσία του συγκεκριμένου ανηλίκου στο χώρο εργασίας καθώς δεν αφορούν στο συγκεκριμένο κάθε φορά ανήλικο αλλά είναι γενικά.

Επιπλέον, παρά το γεγονός ότι στις προθέσεις του φορέα καταγράφεται η προσπάθεια διευκόλυνσης των ανηλίκων για απόκτηση εργασιακής εμπειρίας, η σύναψη αυτών των συμφωνητικών θα μπορούσε να οδηγήσει σε μια ιδιότυπη κατάσταση εργασιακής εκμετάλλευσης των ανηλίκων εργαζομένων από τις συγκεκριμένες επιχειρήσεις καθώς εξασφαλίζουν ανασφάλιστο εποχικό εργατικό δυναμικό. Ταυτόχρονα, είναι αμφίβολο κατά πόσο επιτυγχάνεται ο στόχος της απόκτησης «εμπειρικής εκπαίδευσης», καθώς δυνάμει των συμφωνητικών αυτών οι ανήλικοι απασχολούνται ως ανειδίκευτοι εργάτες σε βοηθητικές εργασίες.

Στην περίπτωση του Κέντρου των Ανωγείων, 3 από τους διαμένοντες εργάζονται συστηματικά σε τοπική επιχείρηση, χωρίς να διαθέτουν ασφάλιση παρά το γεγονός της

ενηλικίωσης τους και της δυνατότητας έκδοσης άδειας εργασίας. Από τους υπεύθυνους του Κέντρου θεωρείται ότι τυχόν διεκδίκηση της ασφάλισης των ανήλικων εργαζομένων θα οδηγήσει σε διακοπή της εργασιακής σχέσης, κάτι που δεν είναι επιθυμητό, καθώς οι δυνατότητες απασχόλησης στην συγκεκριμένη περιοχή είναι ελάχιστες. Επιλέγεται έτσι μια διακριτική εποπτεία των συνθηκών και όρων εργασίας σε συνδυασμό με την εξασφάλιση της δυνατότητας της παράλληλης συμμετοχής στις δραστηριότητες και τα εκπαιδευτικά προγράμματα του Κέντρου.

Αντίστοιχα στον ξενώνα της Μακρινίτσας η πλειοψηφία των ανηλικών εργάζεται, συστηματικά ή μη, χωρίς ωστόσο να διαθέτουν άδεια εργασίας και ασφάλιση. Κατά την περίοδο διεξαγωγής της έρευνας, 7 από τους διαμένοντες εργάζονταν συστηματικά, ενώ μόνο 4 δεν εργάζονταν καθόλου.

Στην Θεσσαλονίκη, η τακτική του Κέντρου είναι η απαγόρευση της εργασίας για τους διαμένοντες στο Κέντρο και η υποχρεωτική φοίτηση στο σχολείο. Ωστόσο, για τους μεγαλύτερης ηλικίας ανήλικους που διατυπώνουν έντονο το αίτημα για απασχόληση, με την παρέμβαση της κοινωνικής υπηρεσίας του Κέντρου στην κατεύθυνση της δημιουργίας ενός δικτύου εργοδοτών, επιδιώκεται η απασχόλησή τους σε ελαφριές και βοηθητικές εργασίες, σε συνδυασμό πάντα με την σχολική φοίτηση. Και στην περίπτωση αυτή οι ανήλικοι δεν διαθέτουν άδεια εργασίας και ασφάλιση.

Εξαιρέση αποτελεί η περίπτωση των φιλοξενουμένων στο Σύλλογο Μεριμνης Ανηλικών, καθώς όσοι εργάζονται (5 ανήλικοι), διαθέτουν άδεια εργασίας ανηλικού, βιβλιάριο υγείας και ασφάλιση¹³⁶.

Στους ερευνητές αναφέρθηκε η περίπτωση ενός ασυνόδευτου ανήλικου από το Πακιστάν, 11 ετών, ο οποίος φερόταν να διαμένει με «θείο» του, που στην συνέχεια διαπιστώθηκε ότι δεν είχε καμία συγγενική σχέση μαζί του, και για τον οποίο δεν είχε ενημερωθεί ο αρμόδιος εισαγγελέας, εργάζεται σε επιχείρηση ομοεθνούς του πέραν των 12 ωρών ημερησίως, προσήλθε για βοήθεια στην Νομική Υπηρεσία του Ε.Σ.Π..¹³⁷

¹³⁶ Ο κοινωνικός λειτουργός της Στέγης Φιλοξενίας υπογράφει αντί του επιτρόπου για την έκδοση της άδειας εργασίας με την ανοχή ή λόγω άγνοιας νόμου των εμπλεκόμενων υπηρεσιών. Η διαφορετική αυτή πρακτική σε σχέση με την εργασία και απασχόληση των ανηλικών, όπως διαμορφώνεται, αναδεικνύει ξανά, το έλλειμμα ουσιαστικής εποπτείας των αρμοδίων Υπουργείων.

¹³⁷ Ξ. Πασσά.

Στις περιπτώσεις των ασυνόδευτων ανηλίκων που διαβιούν εκτός Κέντρων Φιλοξενίας είναι δύσκολο να δοθούν ακριβή στοιχεία αναφορικά με τις μορφές και τις συνθήκες απασχόλησης, ωστόσο από τα στοιχεία που είναι στην διάθεση φορέων όπως του Ε.Σ.Π. και της ΑΡΣΙΣ διαπιστώνεται ότι η συντριπτική πλειοψηφία εργάζεται¹³⁸ χωρίς άδεια εργασίας και ασφάλιση και επιπλέον καταγράφονται πλήθος περιστατικών εργασιακής εκμετάλλευσης ανηλίκων (υπερωριακή απασχόληση, αμοιβή που δεν ανταποκρίνεται στην προσφερόμενη εργασία κ.α.), ή απασχόλησης σε θέσεις εργασίας που κρίνονται επικίνδυνες και βλαπτικές για την υγεία και την ψυχοκοινωνική ανάπτυξη των ανηλίκων (όπως οικοδομικές εργασίες, βιοτεχνική παραγωγή, εκφόρτωση φορτηγών).¹³⁹

5.6. Οικογενειακή συνένωση

Μέχρι την υιοθέτηση του Π.Δ. 220/2003 δεν υπήρχε ειδική ρύθμιση για συνένωση ανηλίκων με άλλα μέλη της οικογένειας των ανηλίκων στην ελληνική προσφυγική νομοθεσία. Το άρθρο 19 παρ 2 γ του εν λόγω Π.Δ. δεσμεύει τις αρχές ασύλου να προσπαθήσουν να

«εντοπίσουν το συντομότερο δυνατό τα μέλη της οικογένειας [του ανηλίκου]»

και μάλιστα με τρόπο εμπιστευτικό αν απαιτείται για να μην

«διακυβεύεται η ασφάλεια [των ανηλίκων]».

Η Σύμβαση για τα δικαιώματα του παιδιού στο άρθρο 22. παρ 2 ζητά από τα Συμβαλλόμενα Κράτη να

«να βοηθήσουν τα παιδιά που βρίσκονται σε παρόμοια κατάσταση, και προκειμένου να αναζητήσουν τους γονείς ή άλλα μέλη της οικογένειας κάθε παιδιού πρόσφυγα και για να συλλέξουν πληροφορίες αναγκαίες για την επανένωση του παιδιού με την οικογένεια του»

Το Ψήφισμα του Συμβουλίου της 26ης Ιουνίου 1997 σχετικά με τους ασυνόδευτους ανηλίκους υπηκόους τρίτων χωρών στο άρθρο 3 καλεί τα κράτη μέλη να

« να εξακριβώνουν, το ταχύτερο μετά την άφιξη, την ταυτότητα του ανηλίκου, και αν είναι ασυνόδευτος»

¹³⁸ Η διαπίστωση αυτή ενισχύεται και από τα στατιστικά της Υπηρεσίας Επιμελητών Ανηλίκων όπου για το δικαστικό έτος 2006-07 καταγράφηκαν 55 νεοεισαχθείσες περιπτώσεις για παράβαση του νόμου περί πνευματικής ιδιοκτησίας (πώληση CD). Οι περιπτώσεις αυτές στην πλειοψηφία τους αφορούν σε ανηλίκους, κατόχους «ροζ κάρτας», αφρικανικής καταγωγής που διαβιούν μόνοι τους ή με άλλους ομοεθνείς τους.

¹³⁹ Θ.Μαντάς, Μ.Καλδάνη.

ώστε

« να αυξήσει τις πιθανότητες επανένωσης του ανηλίκου με την οικογένειά του στη χώρα καταγωγής ή σε τρίτη χώρα».

Η παράγραφος 3 του ίδιου άρθρου ζητά από τα κράτη μέλη

«για να επιτύχουν την επανένωση...να προσπαθούν να εντοπίζουν το συντομότερο τους συγγενείς ασυνόδευτων ανηλίκων ή τον τόπο διαμονής τους, ανεξάρτητα από το νομικό καθεστώς τους και χωρίς να προδικάζεται το βάσιμο της αίτησης διαμονής που ενδεχομένως υποβάλλουν».

Η Ελλάδα δεν πραγματοποιεί ουσιαστικές προσπάθειες επανένωσης των ασυνόδευτων ανηλίκων με τις οικογένειές τους με την εξαίρεση των περιπτώσεων που ο γονέας ή άλλος στενός συγγενής του ανηλίκου βρίσκεται σε άλλη χώρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης και η επανένωση μπορεί να πραγματοποιηθεί βάσει των κριτηρίων προσδιορισμού του κράτους που είναι υπεύθυνο για την εξέταση ενός αιτήματος ασύλου του Κανονισμού 343/2003. Ωστόσο, και για τις τελευταίες αυτές περιπτώσεις, η γνώση από τις αρχές των δυνατοτήτων που προβλέπει ο εν λόγω Κανονισμός δεν είναι πάντα πλήρης. Τούτο ισχύει κυρίως στα σημεία εισόδου. Ειδικότερα αναφέρθηκε περίπτωση ανήλικων Αφγανών (δύο αδέρφια ηλικίας 10 και 15 ετών και ένας εξάδελφός τους ηλικίας 16 ετών) οι οποίοι κρατούνται στο Κέντρο κράτησης Φυλάκιου (δήμου Κυπρίνου Εβρου). Πέραν του γεγονότος ότι ο εξάδελφος είχε καταγραφεί ως ενήλικας 18 ετών που συνόδευε τα παιδιά, και άρα τα ανήλικα δεν είχαν καν καταγραφεί ως ασυνόδευτα, δεν παρατηρήθηκε οποιαδήποτε δραστηριοποίηση του κρατικού μηχανισμού για χωριστή αντιμετώπιση των παιδιών (με δεδομένο μάλιστα ότι το δεκάχρονο ήταν κοριτσάκι). Επιπλέον, δεν υπήρξε καμία αντίδραση και στην δήλωση των παιδιών ότι η μητέρα τους βρισκόταν στη Γερμανία (και μάλιστα είχαν δώσει και τον αριθμό τηλεφώνου της)¹⁴⁰.

¹⁴⁰ Π. Παπαδημητρίου, Επισυνοριακός Παρατηρητής. Η ίδια περίπτωση αναδεικνύει και τα προβλήματα που εμφανίζονται σε ό, τι αφορά την προστασία των ανηλίκων λόγω της εμπλοκής πολλών κρατικών δομών (αστυνομίας, Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης, ΠΕΣΥΠ κλπ.) στην διοίκηση των κέντρων κράτησης. Αναδεικνύει ταυτόχρονα και άλλα θέματα: την εσφαλμένη καταγραφή του 16χρονου ως 18χρονου, την έλλειψη δυνατοτήτων επικοινωνίας με τα παιδιά λόγω έλλειψης διερμηνείας, την μη ανάληψη δράσης από τον εισαγγελέα ανηλίκων και εν τέλει την αδιαφορία των κρατικών υπηρεσιών εν γένει. Είναι πολύ πιθανό ότι χωρίς την εκεί παρουσία του Επισυνοριακού Παρατηρητή (και την εμπλοκή του Ε.Σ.Π. και του Συνηγόρου του Παιδιού κατόπιν ενημέρωσής τους από ένα συγγενή των παιδιών στην Αθήνα), τα παιδιά αυτά ουδέποτε θα αποτελούσαν αντικείμενο γνώσης και μέριμνας από το Κράτος.

5.7. Διαδικασία καθορισμού του καθεστώτος πρόσφυγα

5.7.1. Το νομοθετικό πλαίσιο

Η διαδικασία καθορισμού του καθεστώτος πρόσφυγα ρυθμίζεται από το Π.Δ. 61/1999 (ιδίως τα άρθρα 2-4). Τα άρθρα αυτά δεν περιλαμβάνουν καμία ειδική ρύθμιση για την εξέταση αιτημάτων από ασυνόδευτους ανήλικους. Οι αρμόδιες αρχές, ως εκ τούτου, δεν έχουν από το πιο πάνω Π.Δ. υποχρέωση διαφορετικής αντιμετώπισης και χειρισμού αιτημάτων ασύλου από αυτή την κατηγορία. Αντίθετα, το Π.Δ. 220/2007, στο άρθρο 17, αναφέρεται στην ανάγκη «για την ειδική μεταχείριση αιτούντων που ανήκουν σε ευάλωτες ομάδες, όπως ...οι ασυνόδευτοι ανήλικοι..», ενώ το άρθρο 18 θέτει ως « πρωταρχικό μέλημα των αρμοδίων αρχών» το « βέλτιστο συμφέρον του παιδιού». Αντίστοιχες δεσμεύσεις προκύπτουν και από όλες τις άλλες διεθνείς και εθνικές ρυθμίσεις προστασίας των ανηλίκων, ιδίως την Σύμβαση για τα δικαιώματα του παιδιού, αλλά και από την γενικότερη αρχή της χρηστής διοίκησης.

Η Οδηγία 2005/85/ΕΚ, στο άρθρο 23 παρ. 3 δίδει τη δυνατότητα στα κράτη μέλη να

«να δώσουν προτεραιότητα ή να επιταχύνουν τυχόν εξέταση [του αιτήματος] ... μεταξύ άλλων όταν η αίτηση είναι πιθανόν να θεωρηθεί ως βάσιμη ή όταν ο αιτών έχει ειδικές ανάγκες»

Κάτι που συμβαίνει, προφανώς, με τους ανηλικούς που αποτελούν μια κατηγορία με ειδικές ανάγκες.

Τέλος και ρητά, το Ψήφισμα του Συμβουλίου των Υπουργών της Ε.Ε της 26ης Ιουνίου 1997 σχετικά με τους ασυνόδευτους ανηλικούς υπηκόους τρίτων χωρών αναφέρει στο άρθρο 4 παρ. 2 ότι

«Λόγω των ειδικών αναγκών των ανηλίκων και της ευάλωτης θέσης τους, τα κράτη μέλη πρέπει να εξετάζουν επειγόντως τις αιτήσεις ασύλου τις οποίες υποβάλλουν ασυνόδευτοι ανήλικοι»

Πέραν των δεσμευτικών νομοθετικών κειμένων και η Ύπατη Αρμοστεία έχει συντάξει ειδικές Οδηγίες για τους ασυνόδευτους ανήλικους που περιλαμβάνουν «ειδικές διαδικαστικές εγγυήσεις για την εξέταση των αιτημάτων ασύλου που υποβάλλονται από τους μη συνοδευόμενους ανήλικους». Οι εν λόγω εγγυήσεις αποτυπώνονται στις Οδηγίες του Γραφείου για τα Παιδιά Πρόσφυγες¹⁴¹. Κύριες μεταξύ των εγγυήσεων αυτών είναι η ανάγκη παρουσίας και συμμετοχής στην διαδικασία εμπειρογνομόνων προκει-

¹⁴¹ Refugee Children. Guidelines on Protection and Care. UNHCR. Geneva. 1994.

μένου να συνδράμουν στον καθορισμό της πνευματικής ανάπτυξης και ωριμότητας του παιδιού και να επιτρέψουν την ικανοποιητική αξιολόγηση των λόγων φυγής τους, «λαμβάνοντας υπόψη ότι τα παιδιά εκδηλώνουν τους φόβους τους με τρόπο διαφορετικό από τους ενήλικες». Επιπλέον υπογραμμίζουν την ανάγκη αντιπροσώπευσης του παιδιού από ενήλικα ενώ τονίζουν ότι «στις περιπτώσεις εξέτασης αιτημάτων ασύλου παιδιών προσφύγων επιβάλλεται η φιλελεύθερη εφαρμογή του ευεργετήματος της αμφιβολίας»

5.7.2. Διάγνωση της παρούσης κατάστασης

Στην περίπτωση των ανηλίκων ο συνδυασμός των παραπάνω διατάξεων θα απαιτούσε ταχύτερη διεκπεραίωση των αιτημάτων που υποβάλλονται από ασυνόδετους ανηλικούς ούτως ώστε, αν μη τι άλλο, να γνωρίζουν οι ανήλικοι και οι φορείς που έχουν την μέριμνά τους στη χώρα μας την πολιτική που οφείλουν να ακολουθήσουν (είτε για την ένταξή τους στη χώρα είτε για την προετοιμασία του ασφαλούς επαναπατρισμού τους).

Η εικόνα που προκύπτει είναι τελείως διαφορετική. Η διαδικασία που ακολουθούν οι αρχές ασύλου για τον καθορισμό του καθεστώτος του πρόσφυγα για τα ασυνόδευτα ανήλικα και την ολοκλήρωση της διαδικασίας ασύλου δεν διαφοροποιείται σε σχέση με τα αιτήματα άσυλου ενηλίκων.

Ειδικότερα, από τους φακέλους που εξετάστηκαν δεν προκύπτει καμία ειδική – ταχύτερη – αντιμετώπιση των αιτημάτων αυτών. Η πρακτική που ακολουθείται σε επίπεδο κεντρικών, αλλά και περιφερειακών υπηρεσιών, επιτρέπει, αντίθετα, το ασφαλές συμπέρασμα ότι η πολιτική της Ελληνικής Πολιτείας τείνει στην καθυστέρηση της ολοκλήρωσης του αιτήματος ασύλου των ανηλίκων μέχρι την ενηλικίωσή τους. Η καθυστέρηση αυτή είναι ιδιαίτερα εμφανής και επαχθής για τις περιπτώσεις των ανηλίκων που φιλοξενούνται στα Κέντρα (με ιδιαίτερη έμφαση στους ανήλικους των Ανωγείων¹⁴²).

Ειδικότερα, με δεδομένο ότι οι πλειοψηφία των ανηλίκων είναι Αφغانοί θα ανέμενε κανείς να κυριαρχούν οι ανήλικοι Αφغانοί στον αριθμό των χορηγούμενων καθεστώτων προστασίας. Ωστόσο, κατά το 2007, η Ελλάδα χορήγησε 6 άσυλα και 1 ανθρωπιστικό καθεστώς σε Αφγανούς. Από τα άτομα που έλαβαν άσυλο, μόνο ένας ήταν ανήλικος κατά τη στιγμή της απόφασης (σε πρώτο βαθμό) και άλλος ένας ήταν ανήλικος

¹⁴² Βλέπε σχετικά σημείο 5.1.2.

κατά τη στιγμή της υποβολής, το αίτημά του είχε απορριφθεί σε δεύτερο βαθμό, είχε γίνει αίτηση ακυρώσεως στο Συμβούλιο της Επικρατείας και εν τέλει έλαβε άσυλο όντας πλέον ενήλικας ¹⁴³.

Πρακτική του Τμήματος Ασύλου εδώ και κάποια χρόνια είναι να μην προχωρούν οι διαδικασίες ασύλου Αφγανών. Ανεξάρτητα από την άποψη για την πρακτική αυτή, το γεγονός είναι ότι επηρεάζει καθοριστικά και αρνητικά τις αιτήσεις των ασυνόδευτων ανηλίκων. Έτσι η πλειοψηφία των ανηλίκων Αφγανών φθάνει στο τελικό στάδιο της διαδικασίας (την Γνωμοδοτική Επιτροπή Ασύλου) όντας πλέον ενήλικες.

Στον πρώτο βαθμό, οι περιπτώσεις αιτημάτων ασύλου όπου η ανηλικότητα λαμβάνεται υπόψη και συνυπολογίζεται κατά την κρίση επί του αιτήματος είναι ελάχιστες. Έτσι, οι περιπτώσεις κατά τις οποίες ανήλικος έλαβε διεθνή προστασία σε πρώτο βαθμό είναι εξαιρετικά περιορισμένες¹⁴⁴. Δεν υπάρχουν επίσημα συγκεντρωτικά στοιχεία για τις απορρίψεις αιτημάτων ασύλου ανηλίκων – τα σχετικά στοιχεία «πνίγονται» στο σύνολο των 973 πρωτοβάθμιων απορριπτικών αποφάσεων για Αφγανούς. Το ίδιο ισχύει και για τις άλλες κατηγορίες.

Κατά το δεύτερο εξάμηνο του 2007 από τον Γενικό Γραμματέα του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης (ή, μετά τις εκλογές, του Υπουργείου Εσωτερικών) εκδόθηκαν 198 απορριπτικές αποφάσεις σε πρώτο βαθμό για αιτήματα ασύλου που είχαν εξετασθεί με την κανονική διαδικασία και αφορούσαν ασυνόδευτους ανήλικους. Από αυτές 10 αφορούσαν ανήλικους γεννημένους το 1993, 1 ανήλικο γεννημένο το 1994, 4 γεννημένους το 1995 και έναν γεννημένο την 1/7/1996 (δηλαδή ένα 11χρονο παιδί).

Παρόμοια εικόνα παρέχουν και οι φάκελοι που εξετάστηκαν στο Αρχηγείο Ελληνικής Αστυνομίας – Τμήμα Ασύλου (η πλειονότητα των οποίων αφορούσε αιτήματα που είχαν υποβληθεί κατά το 2006)¹⁴⁵. Πολύ λίγα είχαν ολοκληρωθεί και ακόμα λιγότερα έχουν ολοκληρωθεί ευνοϊκά για τον ανήλικο.

¹⁴³ Όπως προκύπτει από την εξέταση ατομικών αποφάσεων του Αρχηγείου Ελληνικής Αστυνομίας που κοινοποιούνται στην Ύπατη Αρμοστεία. Πρέπει να τονισθεί ότι δεν υπάρχουν αναλυτικοί πίνακες για την ηλικία των ατόμων που έχουν λάβει διεθνή προστασία από τη χώρα.

¹⁴⁴ Βλέπε παραπάνω.

¹⁴⁵ Τονίζεται εκ νέου ότι τα στοιχεία αυτά δεν μπορούν να χαρακτηρισθούν ως αντιπροσωπευτικά αλλά μόνο ως ενδεικτικά.

Άσυλο σε πρώτο βαθμό	2
Άσυλο σε δεύτερο βαθμό	6
Διακοπή (και πρόταση διακοπής) διαδικασίας ¹⁴⁶	5
Απόρριψη σε πρώτο βαθμό και απώλεια προθεσμίας προσφυγής	1
Απόρριψη σε δεύτερο βαθμό	2 ¹⁴⁷
Απόρριψη σε πρώτο βαθμό και προσφυγή	17 (τουλάχιστον – οι φάκελοι δεν είναι όλοι πλήρεις)

Δέκα φάκελοι (κατά βάση αιτημάτων που είχαν υποβληθεί μέσα στο 2007) ή ήταν τελείως κενοί (δηλαδή είχε ανοιχθεί φάκελος και είχε απλώς καταχωρηθεί πάνω σε αυτόν το όνομα του ανηλίκου) ή περιείχαν μόνο τα προσωπικά στοιχεία του ανηλίκου.

Σε ό,τι αφορά την αντιμετώπιση σε β' βαθμό των αιτημάτων ασύλου από ανηλίκους σε επίπεδο κεντρικής διοίκησης (μετά την κατάθεση προσφυγής κατά της πρώτης απορριπτικής απόφασης) η κατάσταση είναι ακόμα πιο ενδεικτική. Κατά το έτος 2007 στα εκθέματα της Γνωμοδοτικής Επιτροπής Ασύλου εγγράφηκαν 6.448 περιπτώσεις προσφυγών¹⁴⁸. Από αυτές 31 αφορούσαν ασυνόδευτους ανηλίκους (ποσοστό 0,5%) όλους άρρενες. Από αυτούς 1 ήταν Αφγανός και 5 Ιρακινοί (ο ένας τελούσε υπό κράτηση). Οι υπόλοιποι ήταν πολίτες Μπαγκλαντές ή Πακιστάν και, κατά την άποψη των ερευνητών, η εμφάνισή τους στην Επιτροπή δεν οφείλεται στην ανηλικότητά τους, αλλά μάλλον στην εθνική τους καταγωγή, δεδομένης της προσπάθειας του Τμήματος Ασύλου να μειώσει, μέσω της ταχύτερης δυνατής διεκπεραίωσης (και απόρριψης) των αιτημάτων, την ελκυστικότητα της διαδικασίας ασύλου σε αλλοδαπούς που θεωρεί κατά

¹⁴⁶ Σε όλες τις περιπτώσεις οι διακοπές αποφασίζονταν βάσει του άρθρου 2 παράγραφος 8 του Π.Δ. 61/1999 που αναφέρει ότι «καθ' όλη τη διάρκεια της διαδικασίας, ο αιτών άσυλο υποχρεούται να παραμένει στον τόπο διαμονής που δήλωσε ή του καθορίστηκε. Σε περίπτωση αυθαίρετης απομάκρυνσής του, διακόπτεται η διαδικασία εξέτασης της αίτησής του με απόφαση του Γενικού Γραμματέα του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης, η οποία κοινοποιείται στον ενδιαφερόμενο ως αγνώστου διαμονής». Σε μια ακόμα ο αιτών υπέβαλε αίτηση θεραπείας, βάσει του άρθρου 2 παρ. 8 του Π.Δ. 61/1999, και η διακοπή ανακλήθηκε.

¹⁴⁷ Στην μια περίπτωση ο αιτών δεν προσήλθε στην Γνωμοδοτική Επιτροπή Ασύλου. Στην δεύτερη προσήλθε αλλά η Επιτροπή, ομόφωνα, γνωμοδότησε υπέρ της απορρίψεως του αιτήματός του με το σκεπτικό ότι ο συγκεκριμένος ανήλικος δεν υπάγεται στο πεδίο εφαρμογής της Σύμβασης της Γενεύης και ότι το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού επιβάλλει τον επαναπατρισμό του και την συνένωση με τη μητέρα του (που βρίσκεται στη χώρα καταγωγής).

¹⁴⁸ Σύμφωνα με τα στοιχεία που παρέσχε το Υπουργείο Εσωτερικών – Αρχηγείο Ελληνικής Αστυνομίας στην Ύπατη Αρμοστεία. Στην κατάσταση περιλαμβάνονται όλα τα άτομα που εγγράφηκαν στα πινάκια της Γνωμοδοτικής Επιτροπής, ανεξάρτητα του αν εκλήθησαν εμπρόθεσμα ή αν μεταγενέστερα δεν ανευρέθησαν στην διεύθυνση που είχαν δηλώσει – και ως εκ τούτου η εξέτασή του αιτήματός τους διακόπηκε. Επίσης δεν εξετάζεται αν προσήλθαν οι εν λόγω αλλοδαποί στην Επιτροπή ή όχι.

βάση ως οικονομικούς μετανάστες. Σε έναν από αυτούς (υπήκοος Πακιστάν, γεννημένο το 1989) χορηγήθηκε καθεστώς ανθρωπιστικής προστασίας.

Από τους παραπάνω, μόνο για τους 4 Ιρακινούς υπήρχε ρητή μνεία στο έκθεμα της Επιτροπής ότι επρόκειτο για ανηλίκους – ενώ για τους υπόλοιπους τούτο προέκυπτε μόνο από το έτος γέννησής τους. Είναι χαρακτηριστικό ότι και για τους 4 αυτούς Ιρακινούς η εξέταση του αιτήματός τους διακόπηκε λόγω μη ανεύρεσής τους στη δηλωθείσα διεύθυνση διαμονής.

Σε μία περίπτωση διακοπής σε β' βαθμό η διακοπή έγινε διότι η αναζήτηση του αιτούντα για την επίδοση της κλήσης για την συνέντευξη ενώπιον της Γνωμοδοτικής Επιτροπής έγινε σε ομώνυμη και ταυτάριθμη διεύθυνση **αλλά σε άλλη πόλη**. Όταν επισημάνθηκε το σφάλμα αυτό της Διοίκησης στις αρμόδιες υπηρεσίες ασύλου, οι τελευταίες δεσμεύτηκαν να διορθώσουν το πρόβλημα και να καλέσουν εκ νέου.

Σε ό,τι αφορά την Γνωμοδοτική Επιτροπή Ασύλου, τόσο λόγω του μικρού αριθμού των περιπτώσεων ασυνόδευτων ανηλίκων που φθάνουν ενώπιόν της, όσο και λόγω του «παθητικού» χαρακτήρα της λειτουργίας της (τα εκθέματα διαμορφώνονται από το Τμήμα Ασύλου) καθώς και λόγω της σημερινής της σύνθεσης, δεν μπορεί να διαδραματίσει καθοριστικό ρόλο στην διαδικασία καθορισμού του καθεστώτος ανηλίκων. Ωστόσο, και εν όψει της ενδεχόμενης μετατροπής της σε αποφασίζον όργανο με την τροποποίηση του νομοθετικού πλαισίου για το άσυλο, είναι σημαντικό να διαμορφώνονται ενιαίες και επαρκώς αιτιολογημένες θέσεις σε ό,τι αφορά τους ανηλίκους χωρίς αποκλίσεις, να λαμβάνεται υπόψη η ανηλικότητα σε κάθε περίπτωση που εξετάζεται ένα αίτημα ανηλικού – ακόμα και μετά την ενηλικίωσή του – και να βελτιωθεί, οργανωτικά και ουσιαστικά, το δικαίωμα ακροάσεως ενώπιον της Επιτροπής.

Τα δύο τελευταία χρόνια, η πολιτική του Τμήματος Ασύλου είναι να υπαγάγει όλους τους ανηλίκους στην κανονική διαδικασία εξέτασης του αιτήματος ασύλου και μάλιστα παρατηρούνται περιπτώσεις κατά τις οποίες το ίδιο το Τμήμα Ασύλου ανέπεμψε πρωτοβάθμιες αποφάσεις που λήφθηκαν με την ταχύρρυθμη διαδικασία πριν την εμφάνιση του ανηλικού ενώπιον της Γνωμοδοτικής Επιτροπής Ασύλου, ώστε να έχει τη δυνατότητα ο Υπουργός να χορηγήσει ανθρωπιστικό καθεστώς στους ανηλίκους, εφόσον το κρίνει απαραίτητο¹⁴⁹.

¹⁴⁹ Το Υ.Δ.Τ. και το Αρχηγείο Ελληνικής Αστυνομίας εμμένουν στην θέση ότι, κατά την εφαρμογή της ταχύρρυθμης διαδικασίας, επειδή το αποφασίζον όργανο είναι ο Γ.Γ. Δημόσιας Τάξης του Υπουργείου Εσωτερικών (που κρίνει σε δεύτερο βαθμό τις προσφυγές αιτημάτων) και όχι ο Υπουργός, ο οποίος είναι το αποφασίζον όργανο κατά την κανονική διαδικασία, δεν είναι δυνατόν να χορηγηθεί ανθρωπιστικό καθεστώς. Και τούτο διότι το ανθρωπιστικό καθεστώς χορηγείται μόνο με απόφαση Υπουργού. Η θέση αυτή αμ-

Αφγανός ανήλικος γεννημένος το 1990, έφτασε στην Ελλάδα το 2004 και εφοδιάστηκε με «ροζ κάρτα» στις 15/3/2005. Φιλοξενείται στο Κέντρο των Ανωγείων. Στις 26-10-2005 εκδόθηκε η απορριπτική σε α' βαθμό απόφαση για το αίτημά του. Υπέβαλε εμπρόθεσμα προσφυγή. Έκτοτε αναμένει την κλήση του στην Γνωμοδοτική Επιτροπή Ασύλου.

Παρατηρούνται, ταυτόχρονα, και σοβαρά προβλήματα διοικητικής φύσεως στο Τμήμα Ασύλου του Αρχηγείου της Ελληνικής Αστυνομίας. Καταρχήν, η ενημέρωση των φακέλων των αιτούντων άσυλο (και βέβαια των ανηλικών, ανάμεσα σε αυτούς) καθυστερεί υπέρμετρα λόγω καθυστερήσεων στην ενδο-υπηρεσιακή προώθηση των εγγράφων. Ενδεικτικό είναι ότι δέκα από τους φακέλους ανηλικών (κυρίως αιτήματα που είχαν κατατεθεί μέσα στο 2007) δεν περιείχαν ακόμα κανένα έγγραφο ενώ οι αιτούντες διαθέτουν «ροζ κάρτα» και συνεπώς είχε ήδη διεξαχθεί η προβλεπόμενη συνέντευξη. Πολλοί άλλοι φάκελοι ήταν φανερό ότι ήταν ανενημέρωτοι. Η καθυστερημένη ενημέρωση των φακέλων έχει ως αποτέλεσμα, ιδίως για τους ανήλικους, την αύξηση στην καθυστέρηση της εξέτασης των αιτημάτων¹⁵⁰.

Παράλληλα, στην εξέταση των φακέλων διαπιστώνονται σοβαρά διοικητικά λάθη τα οποία αποδίδονται από το Γραφείο Ασύλου σε αμέλεια¹⁵¹. Σε τρεις περιπτώσεις από αυτές που εξετάστηκαν υπήρξε θετική εισήγηση των τοπικών αστυνομικών αρχών για ικανοποίηση του αιτήματος ασύλου. Και στις τρεις αυτές περιπτώσεις (οι οποίες, σημειωτέον, ήταν οι μόνες θετικές προτάσεις στο σύνολο των εξετασθέντων φακέλων) η τελική θέση των κεντρικών υπηρεσιών ήταν αρνητική, ενώ, επιπλέον, το εισηγητικό σημείωμα ανέφερε, εσφαλμένα, ότι η εισήγηση της περιφερειακής διεύθυνσης ήταν αρνητική¹⁵².

φισβητείται από την Ύπατη Αρμοστεία και άλλους φορείς που ασχολούνται με το άσυλο, οι οποίοι υποστηρίζουν ότι η αρμοδιότητα του Υπουργού να χορηγεί ανθρωπιστικό καθεστώς δεν εξαρτάται από το εάν έχει ακολουθηθεί η κανονική ή η ταχύρρυθμη διαδικασία και πρόκειται για μία αυτοτελή και διακριτή αρμοδιότητα.

¹⁵⁰ Όπως δήλωσε ο Ν. Σταυρακάκης, Τμηματάρχης Ασύλου, οι γραμματειακές υπηρεσίες του Αρχηγείου της Ελληνικής Αστυνομίας έχουν να διεκπεραιώσουν και αρχειοθετήσουν τεράστιο αριθμό εγγράφων, εξ ου και η καθυστέρηση. Η προβλεπόμενη on line μηχανογράφηση των δημοσίων υπηρεσιών και ιδίως των αστυνομικών δομών και η δημιουργία ηλεκτρονικών φακέλων θα βελτιώσουν σημαντικά την κατάσταση.

¹⁵¹ Ν. Σταυρακάκης.

¹⁵² Σύμφωνα με το Τμήμα Ασύλου, η αβελτηρία αυτή οφείλεται στο γεγονός ότι τα εισηγητικά σημειώματα είναι προτυπωμένα και περιλαμβάνουν, ως δεδομένο και μόνιμα χαρακτηριστικό, ότι η (κατά τόπον αρμόδια) Αστυνομική Διεύθυνση ΔΕΝ συνηγορεί για την ικανοποίηση του αιτήματος.

Ομοίως διαπιστώνονται σφάλματα στο περιεχόμενο των φακέλων. Αφγανός ανήλικος (με εμφανή χαρακτηριστικά φυλετικής καταγωγής Χαζάρα στη φωτογραφία που συνοδεύει τον φάκελό του), ο οποίος χαρακτηρίστηκε ως Αφγανός στα πρώτα δημόσια έγγραφα σχετικά με το άσυλό του, αναφέρεται, αίφνης, ως ακαθόριστος ιθαγένειας, παλαιστινιακής καταγωγής στο έγγραφο με το οποίο προτείνεται η διακοπή της εξέτασης του αιτήματός του και στο έγγραφο με το οποίο η Διοίκηση αποφασίζει την εν λόγω διακοπή.

Εκκωφαντική απουσία διαπιστώνεται, επιπλέον, στην αναφορά στην ανηλικότητα των αιτούντων στο πλαίσιο της συνέντευξης του ανηλίκου. Σε καμία από τις συνεντεύξεις στους φακέλους που εξετάστηκαν δεν αναφέρεται η ανηλικότητα του αιτούντος ως στοιχείο που πρέπει να συνυπολογισθεί στην κρίση επί του αιτήματος. Οι μόνες εξαιρέσεις αφορούν τις περιπτώσεις ομάδας έξι ανηλικών Αφγανών οι οποίοι έλαβαν άσυλο κατά το 2006 κάτω από τις ίδιες συγκυρίες στην Ελλάδα¹⁵³. Στις περιπτώσεις αυτές, οι αποφάσεις ήταν εξαιρετικά λεπτομερειακές, ανέφεραν την ανηλικότητα ως στοιχείο που δικαιολογεί τυχόν ανακολουθίες στην παρουσίαση των γεγονότων και παρέπεμπαν στις διεθνείς υποχρεώσεις της χώρας και τα σχετικά κείμενα. Μία μάλιστα από τις αποφάσεις ανέφερε ότι παρά την ύπαρξη των γονέων στο Πακιστάν, η φυγή του αιτούντος δικαιολογείται λόγω της κατάστασης στη χώρα προέλευσης.

5.8. Ένταξη μετά τον καθορισμό του καθεστώτος πρόσφυγα

Με δεδομένο τον πολύ μικρό αριθμό ανηλικών που αναγνωρίζονται ως πρόσφυγες στη χώρα μας είναι δύσκολο να συνάγει κάποιος ασφαλή συμπεράσματα για την κατάστασή τους μετά την αναγνώριση. Οι ανήλικοι που αναγνωρίζονται σε γρήγορο χρονικό διάστημα παραμένουν, συνήθως, στις δομές φιλοξενίας στις οποίες ζούσαν και

¹⁵³ Οι ανήλικοι αυτοί, μεταξύ των οποίων και άτομα πολύ μικρής ηλικίας, περιλαμβάνονταν σε μια μεγαλύτερη ομάδα και είχαν συλληφθεί στον Αλμυρό κρυμμένοι σε φορτηγό. Είχαν κρατηθεί προς απέλαση για μεγάλο διάστημα. Ως κρατούμενοι υπέβαλαν αίτημα ασύλου. Όταν, μετά από πιέσεις προς την αστυνομία, κλήθηκαν στην Γνωμοδοτική Επιτροπή Ασύλου, οι τοπικές αστυνομικές αρχές τους άφησαν – από λάθος, σύμφωνα με τη δήλωση των αρχών – ελεύθερους, ενώ ήταν κρατούμενοι, με αποτέλεσμα να διαφύγουν, να αναζητήσουν τους διακινητές τους, να φυλακισθούν σε κρησφύγετο στην Αθήνα από αυτούς, να επανεντοπισθούν από τις αρχές και εν τέλει να εμφανισθούν μετά από αναβολή στην Επιτροπή. Η περίπτωση έλαβε μεγάλη δημοσιότητα – από οργανώσεις και τον τύπο. Εν τέλει, τα άτομα που εμφανίσθηκαν ενώπιον της Επιτροπής (οι έξι ανήλικοι και ένας ενήλικας αδελφός του ενός) αναγνωρίστηκαν ως πρόσφυγες. Το γεγονός, ωστόσο, ότι η αιτιολογία που αναφέρεται στην περίπτωση τους δεν επαναλαμβάνεται σε πολλές άλλες αντίστοιχες περιπτώσεις ανηλικών – ακόμα και ίδιας καταγωγής και με παρόμοιο ιστορικόγεννά την εντύπωση ότι η αναγνώριση σχετίζεται και με την επιθυμία των αρχών να αποσεισούν τις ευθύνες τους για τα διοικητικά σφάλματα στα οποία υπέπεσαν.

προηγουμένως και οι προσπάθειες ένταξης και σταδιακής αυτονόμησής τους γίνονται από τους υπεύθυνους των Κέντρων αυτών¹⁵⁴.

Τα διοικητικά προβλήματα που έχουν διαπιστωθεί και κατά την φάση εξέτασης του αιτήματος παραμένουν και μετά την αναγνώριση. Κύριο μεταξύ αυτών παραμένει το θέμα της επιτροπείας. Τόσο η προηγούμενη, όσο και η με το Π.Δ. 220/2007 νομοθεσία, δεν επεκτείνουν την επιτροπεία από τον Εισαγγελέα Ανηλίκων και για το διάστημα που έπεται της ολοκλήρωσης της διαδικασίας ασύλου. Απαιτείται, ως εκ τούτου, ο ορισμός μόνιμου επιτρόπου κατά τις διατάξεις του Αστικού Κώδικα. Κάτι τέτοιο δεν έγινε σε καμία από τις περιπτώσεις που εξετάστηκαν. Στην πράξη οι ανήλικοι αυτοί παραμένουν σε ένα ασαφές νομικό καθεστώς που ρυθμίζεται με τις προσωπικές, άτυπες επαφές των αρμοδίων των Κέντρων.

Αυτή η πρακτική ωστόσο σταματά στην απρόσωπη επαφή με τις δημόσιες υπηρεσίες όπου απαιτείται παρουσία και συναίνεση, για κάθε πράξη, του επιτρόπου. Κύριο πρόβλημα στο σημείο αυτό είναι το θέμα της έκδοσης προσφυγικού ταξιδιωτικού εγγράφου. Κατά την έρευνα διαπιστώσαμε δύο τέτοιες περιπτώσεις όπου ανήλικος ζήτησε να εκδοθεί στο όνομά του ταξιδιωτικό έγγραφο (με την συναίνεση των υπεύθυνων των Κέντρων στα οποία διέμεναν). Καμία από τις δύο δεν ευοδώθηκε. Στην μια περίπτωση, η αρμόδια εισαγγελέας ανηλίκων αρνήθηκε να υπογράψει την σχετική αίτηση επικαλούμενη (εύλογα ενδεχομένως) ότι δεν γνώριζε που σκόπευε να μεταβεί και τι ήθελε να κάνει ο αλλοδαπός, ενώ στην δεύτερη περίπτωση οι αστυνομικές αρχές ενημέρωσαν τον ανήλικο ότι δεν μπορούσε να λάβει ταξιδιωτικό έγγραφο διότι ήταν ανήλικος¹⁵⁵.

5.9. ΑΣΥΝΟΔΕΥΤΟΙ ΑΝΗΛΙΚΟΙ ΠΟΥ ΔΕΝ ΖΗΤΟΥΝ ΑΣΥΛΟ

Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται αύξηση του αριθμού των ασυνόδευτων ανηλίκων που χρήζουν διεθνούς προστασίας και που εισέρχονται στη χώρα χωρίς να θέλουν να ζητήσουν άσυλο, συχνά παρά τις προσπάθειες διάφορων φορέων για να παράσχουν ενημέρωση για το σκοπό αυτό. Οι λόγοι είναι πολλοί και διάφοροι: άγνοια της έννοιας και των συνεπειών του ασύλου, επιθυμία ή επιβολή της ανάγκης για απασχόληση από την οικογένεια που έχει παραμείνει στη χώρα προέλευσης. Όπως ήδη αναφέρθηκε, τούτο ενδέχεται να οφείλεται και στη διάδοση, μεταξύ των ανηλίκων (ή μεταξύ των λαθροδιακινητών τους), των διατάξεων του Κανονισμού 343/2003 (Δουβλίνο-2) που επι-

¹⁵⁴ Φ. Παρθενίδης και ΑΡΣΙΣ.

¹⁵⁵ ΑΡΣΙΣ Μακρινίτσας.

τρέπει την εξέταση ενός αιτήματος ασύλου ανηλίκου στην χώρα όπου πρώτα υποβάλλεται αυτό. Ενδεχόμενα οι ανήλικοι να προτιμούν να μην υποβάλλουν αίτημα ασύλου στην Ελλάδα, αλλά να συνεχίζουν το ταξίδι τους παράνομα για άλλη χώρα της Ένωσης και να υποβάλλουν εκεί το αίτημά τους.

Ούτως ή άλλως, ωστόσο, υπάρχει διαπιστωμένη αύξηση του αριθμού των ανηλίκων αυτών, οι οποίοι δεν εντάσσονται σε κανένα σύστημα προστασίας ανηλίκων. Όπως ήδη αναφέρθηκε, δεν υπάρχουν αρκετά στοιχεία για τον αριθμό τους ει μη μόνο κατά προσέγγιση υπολογισμός τους και αναγωγές με βάση τον αριθμό των συλληφθέντων. Η Πολιτεία δεν εμφανίζει στοιχεία, ανά ηλικία, για τους αλλοδαπούς που συλλαμβάνονται για παράνομη είσοδο, ούτε για τα υπηρεσιακά σημειώματα απέλασης που εκδίδονται από τις κατά τόπους αστυνομικές διευθύνσεις.

Ωστόσο είναι αδιαμφισβήτητο ότι όχι μόνο ο αριθμός των ανηλίκων αυτών είναι μεγάλος, αλλά και ότι αυξάνεται με ταχείς ρυθμούς, ενώ παράλληλα παρατηρείται διαφοροποίηση των εθνικοτήτων. Κατά την περίοδο διεξαγωγής της έρευνας αναφέρθηκε στους ερευνητές ότι περί τους 71 ανηλικούς βρίσκονται κρατούμενοι σε κέντρα κράτησης του νομού Έβρου (στην πλειοψηφία τους Σομαλοί και Αφγανοί) ενώ άλλοι 22 καταγράφονται, κατά την ίδια χρονική περίοδο στον νομό Ροδόπης ¹⁵⁶.

Η συνεχώς αυξανόμενη παρουσία ανηλίκων που δεν ζητούν άσυλο έχει και άλλες διαστάσεις, ιδίως θέματα διακίνησης ανηλίκων και εγκληματικότητας. Ενδεικτικά αναφέρουμε ειδικότερα ότι, από τον Σεπτέμβριο του 2007 μέχρι τον Φεβρουάριο του 2008, σε μη πλήρη καταγραφή από τα στοιχεία της Υπηρεσίας Επιμελητών Ανηλίκων του Δικαστηρίου Ανηλίκων Αθήνας, διαπιστώθηκαν τουλάχιστον 22 περιπτώσεις ανηλίκων Σομαλών, στην πλειοψηφία τους ηλικίας 13-16 ετών, αγοριών (με την εξαίρεση μίας κοπέλας η οποία έχει προφυλακισθεί στις γυναικείες φυλακές Κορυδαλλού) οι οποίοι συνελήφθησαν για διακίνηση ναρκωτικών στην περιοχή Ομόνοιας. Όλοι ήταν κάτοχοι υπηρεσιακών σημειωμάτων απέλασης (στην πλειοψηφία τους εκδοθείσες από τις Α.Δ. Λέσβου, Σάμου και Αττικής) με εξαιρετικά πρόσφατη ημερομηνία έκδοσης (στις περισσότερες περιπτώσεις δεν είχε καν παρέλθει η ταχθείσα 30ημερη προθεσμία για εγκατάλειψη της χώρας). Οι αριθμοί αυτοί προφανώς δεν εμφανίζονται σε κανένα επίσημο στατιστικό πίνακα και αποδεικνύουν ότι ο αριθμός των ασυνόδευτων ανηλίκων που εισέρχονται στη χώρα και προέρχονται από χώρες όπου *prima facie* χρήζουν προστασίας

¹⁵⁶ Όπως ανέφερε ο Π. Παπαδημητρίου, κανείς από τους ανηλικούς αυτούς – οι οποίοι σημειωτέον ήταν ήδη κρατούμενοι ήδη δύο μήνες - δεν επιθυμούσε να υποβάλει αίτημα ασύλου, παρά την σχετική ενημέρωσή τους από τον ίδιο.

(όπως η Σομαλία) είναι πολύ μεγαλύτερος από τον εμφανιζόμενο στα στατιστικά ασύλου¹⁵⁷ και αναδεικνύουν το μέγεθος του προβλήματος των ανηλίκων που βρίσκονται στη χώρα.

Η διαπίστωση και καταγραφή της ομάδας αυτής δυσχεραίνεται περαιτέρω από το γεγονός ότι, όπως αναφέρθηκε παραπάνω, αρκετοί ανήλικοι καταγράφονται – στα υπηρεσιακά σημειώματα απέλασης – ως ενήλικοι (με αλλαγή της ημερομηνίας γέννησής τους) ή εμφανίζονται ως ενήλικες είτε με καταγραφή των ανηλίκων ως συνοδευόμενων από ενήλικες¹⁵⁸.

Η διερεύνηση και αντιμετώπιση του φαινομένου αυτού ξεπερνά τις δυνατότητες της παρούσας έρευνας. Ωστόσο γεννά σειρά θεμάτων που οφείλουν να εξετάσουν τόσο οι αρχές (ασύλου όσο και καταστολής) όσο και οι αρχές προστασίας των ανηλίκων. Εν πρώτοις γεννώνται ζητήματα διακίνησης ανηλίκων και εγκληματικότητας. Αναφέρθηκε ήδη ότι τους τελευταίους μήνες έχει συλληφθεί σημαντικός αριθμός ανηλίκων Σομαλών (άνω των 22 περιπτώσεων) για διακίνηση ναρκωτικών στην περιοχή Ομόνοιας. Όλοι ήταν κάτοχοι υπηρεσιακών σημειωμάτων απέλασης (στην πλειοψηφία τους έκδοσης από τις Α.Δ. Λέσβου, Σάμου και Αττικής) με εξαιρετικά πρόσφατη ημερομηνία έκδοσης (στις περισσότερες περιπτώσεις δεν είχε καν παρέλθει η ταχθείσα 30ημερη προθεσμία για εγκατάλειψη της χώρας). Οι ανήλικοι αυτοί, προφανώς, δεν εμφανίστηκαν στην Αθήνα χωρίς συνδέσμους ούτε ξεκίνησαν εκ του μηδενός εμπόριο ναρκωτικών. Τεκμαίρεται, ως εκ τούτου, η ύπαρξη κυκλώματος εμπορίας και εκμετάλλευσης ανηλίκων που πρέπει να απασχολήσει τις αρχές ανεξάρτητα από το θέμα του ασύλου¹⁵⁹.

¹⁵⁷ Σύμφωνα με τα επίσημα στατιστικά στοιχεία για τους ασυνόδευτους ανήλικους του 2007 (τα οποία όπως προαναφέρθηκε, είναι ανακριβή διότι περιλαμβάνουν όλους τους ανήλικους και όχι μόνο τους ασυνόδευτους) καταγράφουν μόνο 9 αιτήματα από Σομαλούς ανήλικους (4 από τους οποίους είναι ηλικίας 0-5 ετών).

¹⁵⁸ Για το θέμα αυτό βλέπε ειδικότερα σημείο 3.2.

¹⁵⁹ Το ζήτημα αυτό είναι ήδη γνωστό στις Αστυνομικές αρχές (Τμήμα Καταπολέμησης Οργανωμένου Εγκλήματος της Διεύθυνσης Ασφαλείας Αττικής) τόσο από αναφορές ΜΚΟ (Β. Τερζίδης – Ε.Σ.Π.) όσο και από στοιχεία της ίδιας της Αστυνομίας.

6. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Όπως αναφέρθηκε στο ξεκίνημα της μελέτης, η αντιμετώπιση του θέματος των ασυνόδευτων ανηλίκων δεν μπορεί να αγνοήσει μια σειρά παραμέτρων συνυφασμένων με την ελληνική πραγματικότητα, ιδίως τις γενικότερες δυσλειτουργίες της διαδικασίας ασύλου, τις αδυναμίες και τα κενά του προνοιακού συστήματος στην Ελλάδα και την διάσταση της εκμετάλλευσης και εμπορίας ανθρώπων. Τέλος δεν πρέπει να παραγνωρισθεί το γεγονός ότι για αριθμό ανηλίκων που έχουν καταρχήν ανάγκη διεθνούς προστασίας, η Ελλάδα αποτελεί σταθμό και όχι τελικό προορισμό. Η έρευνα διαπίστωσε ότι οι προϋποθέσεις για μια συνολική λύση του θέματος περιλαμβάνουν αλλαγές στην γενικότερη μεταναστευτική πολιτική, την διαδικασία ασύλου και, εν γένει, την κοινωνική πολιτική της χώρας. Αν η έρευνα επεκτείνονταν στην υποβολή γενικών προτάσεων αλλαγής των ως άνω πολιτικών, θα κινδύνευε να μετατραπεί σε ευχολόγιο ή σε πολιτικό πρόγραμμα. Επιλέξαμε, ως εκ τούτου, να υποβάλουμε προτάσεις που μπορούν να υλοποιηθούν, ρεαλιστικά, με το υφιστάμενο πλαίσιο, και αποσκοπούν στην βελτίωση της άμεσης κατάστασης και όχι σε μια οριστική και συνολική λύση η οποία απαιτεί πολιτική βούληση και σημαντικούς οικονομικούς πόρους.

6.1. Στατιστική καταγραφή

Η στατιστική απεικόνιση της πραγματικότητας των ασυνόδευτων ανηλίκων από τα διαθέσιμα επίσημα στοιχεία είναι ελλιπής (καλύπτει μόνο όσους έχουν υποβάλει αίτημα ασύλου) και ανεπαρκής (διαπιστώνονται αριθμητικά λάθη και σφάλματα καταγραφής της ηλικίας και/η του ασυνόδευτου ή μη χαρακτήρα των ανηλίκων). Ωστόσο, δεδομένου ότι όλοι οι ανήλικοι χρήζουν προστασίας από την Πολιτεία, δεν είναι δυνατόν οι αρχές να μην γνωρίζουν τον πραγματικό αριθμό των ασυνόδευτων ανηλίκων που βρίσκονται στη χώρα. Από τη στιγμή που η πρακτική των ελληνικών αρχών είναι να εκδίδονται διαταγές απέλασης για ανηλίκους που συλλαμβάνονται για παράνομη είσοδο ή διαμονή στη χώρα και καθώς διαπιστώνεται ότι μεγάλος αριθμός ανηλίκων δεν εισέρχεται στη διαδικασία ασύλου, απαιτείται άμεσα η βελτίωση της ποιότητας και ο εμπλουτισμός των στατιστικών στοιχείων που δημοσιοποιεί το Αρχηγείο της Ελληνικής Αστυνομίας (και ενδεχόμενα και άλλες κρατικές υπηρεσίες, όπως το Υπουργείο Εμπορικής Ναυτιλίας- Ελληνική Ακτοφυλακή) με τα εξής δεδομένα τουλάχιστον:

- Αριθμός ανηλίκων που δεν συνοδεύονται και συλλαμβάνονται για παράνομη είσοδο ή παραμονή στη χώρα με κατανομή ανά φύλο, ηλικιακή ομάδα και υπηκοότητα και Α.Δ. σύλληψης.
- Αριθμός υπηρεσιακών σημειωμάτων διαταγών απέλασης για ανηλίκους που δεν συνοδεύονται με κατανομή ανά φύλο, ηλικιακή ομάδα και υπηκοότητα και Α.Δ. που εξέδωσε τη διαταγή.
- Αριθμός πραγματικών απελάσεων ανηλίκων που δεν συνοδεύονται με κατανομή ανά φύλο, ηλικιακή ομάδα και υπηκοότητα και Α.Δ. από την οποία πραγματοποιήθηκε η απέλαση.
- Ενδεχομένως δημιουργία και ανάδειξη και άλλων στατιστικών υποκατηγοριών που προβλέπονται νομοθετικά, ιδίως περιπτώσεις που οι ανήλικοι ενδέχεται να είναι θύματα διακίνησης και εμπορίας.
- Οι συγκεντρωτικοί πίνακες για τις αποφάσεις χορήγησης διεθνούς προστασίας από τη χώρα πρέπει να περιλαμβάνουν και την ηλικία των προσφύγων ή δικαιούχων επικουρικής προστασίας

Στόχος της πρότασης αυτής, η οποία δεν έχει οικονομικό αλλά μόνο διοικητικό κόστος, δεν είναι, προφανώς, η απλή βελτίωση των στατιστικών στοιχείων, αλλά η αξιοποίησή τους για καλύτερη διαμόρφωση της κρατικής πολιτικής για την προστασία των ανηλίκων.

6.2. Πρόσβαση και προστασία του ανήλικου

- Η είσοδος στην επικράτεια αποτελεί κυριαρχικό δικαίωμα της Πολιτείας. Το δικαίωμα αυτό ωστόσο μετριάζεται και περιστέλλεται από τις διεθνείς υποχρεώσεις της χώρας, όχι μόνο αυτές της Σύμβασης της Γενεύης αλλά και της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου και της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού. Ως εκ τούτου οι πρακτικές παρεμπόδισης ή ανάσχεσης της εισόδου που εφαρμόζουν οι μεθοριακές αρχές έναντι της παράνομης εισόδου, οφείλουν να λαμβάνουν υπόψη την τυχόν παρουσία και ανάγκη προστασίας ανηλίκων. Ένα πρώτο και σημαντικό τέτοιο βήμα είναι η ρητή εξαίρεση των ανηλίκων από το πεδίο εφαρμογής των συμφωνιών επανεισδοχής και ιδίως του Πρωτοκόλλου Επανεισδοχής με την Τουρκία.
- Από τη στιγμή που ο ανήλικος βρίσκεται στην ελληνική επικράτεια, γεννώνται υποχρεώσεις στη χώρα ανεξάρτητα από το καθεστώς του ανήλικου. Η υφι-

στάμενη πρακτική των αρχών περιορίζει ή δεν διευκολύνει την πρόσβαση των ανηλίκων σε κάποιας μορφής προστασία. Η συνήθης πρακτική των αρχών που συνίσταται στην έκδοση διαταγής απέλασης και την απελευθέρωση του ανηλίκου από μόνη της δεν συνιστά προστασία του, δεν απαλλάσσει το ελληνικό κράτος από τις υποχρεώσεις του και επιπλέον εκθέτει εκ νέου τον ανήλικο στον κίνδυνο της εκμετάλλευσης. Ακόμα και στις περιπτώσεις όπου οι αρχές προβαίνουν σε στοιχειώδη ενημέρωση των ανηλίκων για τους φορείς στους οποίους μπορούν να απευθυνθούν (όπως το Ε.Σ.Π. και η ΑΡΣΙΣ που έχουν συγκεκριμένες δράσεις για τους ασυνόδευτους ανηλίκους) οι ενέργειες αυτές δεν καλύπτουν τις υποχρεώσεις της Πολιτείας.

- Η πραγματική και όχι μόνο κατ' επίφαση εξασφάλιση του δικαιώματος πρόσβασης στο άσυλο μπορεί να επιτευχθεί, στα σημεία εισόδου, με την στελέχωση των αρμοδίων υπηρεσιών με εξειδικευμένο προσωπικό. Τούτο απαιτεί πολιτική βούληση και οικονομική δέσμευση.
- Σε ό,τι αφορά τους ανήλικους οι οποίοι δεν ζητούν άσυλο και οι οποίοι, έως τώρα, δεν εντάσσονται σε καμία μορφή προστασίας, οι αρχές, κατά την άποψη των ερευνητών θα πρέπει να εξετάσουν το ενδεχόμενο δημιουργίας σε σημεία εισόδου, κλειστών Κέντρων υποδοχής και προσωρινής φιλοξενίας ασυνόδευτων ανηλίκων -τα οποία δεν θα είναι ούτε θα ταυτίζονται με τους υφιστάμενους χώρους κράτησης προς απέλαση. Στόχος των Κέντρων αυτών, τα οποία θα στελεχωθούν με εξειδικευμένο προσωπικό, θα είναι η ακριβής καταγραφή των ανηλίκων, η εξέταση των λόγων εγκατάλειψης της χώρας καταγωγής τους, η διακρίβωση του νομικού καθεστώτος στο οποίο πρέπει να υπαχθούν, η αναζήτηση των μελών της οικογενείας τους, η ασφάλεια και η προστασία των ανηλίκων από τους λαθροδιακινητές τους και εν γένει τα κυκλώματα εκμετάλλευσης και η εφαρμογή των κρατικών υποχρεώσεων για οικογενειακή συνένωση ή ασφαλή επαναπατρισμό, εφόσον είναι εφικτό και εξυπηρετεί το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού.
- Αν και εκ πρώτης όψεως, η πρόταση αυτή μπορεί να θεωρηθεί οικονομικά δυσβάστακτη, είναι σκόπιμο να ληφθεί υπόψη το ήδη υπάρχον κόστος που επωμίζεται το κράτος για τους ανήλικους στα σημεία εισόδου, το κόστος της μεταγενέστερης αστυνομικής και δικαστικής διαχείρισης των ανηλίκων αυτών και

το κοινωνικό κόστος διαχείρισης των παραβατικών συμπεριφορών και της εγκληματικότητας εν γένει.

- Σε ό, τι αφορά τις δυνατότητες αξιολόγησης, με ιατρικές εξετάσεις, της ηλικίας των ανηλίκων που δεν διαθέτουν νομιμοποιητικά έγγραφα, η Πολιτεία με βάση την υφιστάμενη νομοθεσία έχει το δικαίωμα να χρησιμοποιήσει τέτοιες εξετάσεις. Ωστόσο, ενόσω οι αρχές δεν προχωρούν στη διεξαγωγή τους, είναι υποχρεωμένες να δεχθούν την σχετική δήλωση του ανηλίκου και να μην προβαίνουν σε αυθαίρετη και αναίτιολογητη καταγραφή τους με διαφορετική ημερομηνία γέννησης από την δηλωθείσα. Επιπλέον η αναφορά στις προτυπωμένες αποφάσεις απόρριψης αιτήματος ασύλου του ότι ο «ο αλλοδαπός δεν επέδειξε και δεν παρέδωσε εθνικό διαβατήριο ή άλλο ταξιδιωτικό έγγραφο από τα οποία να αποδεικνύονται – επιβεβαιώνονται τα στοιχεία της ταυτότητάς του» αποτελεί επιπλέον πρόβλημα για έναν ανήλικο ο οποίος προφανώς δεν θα μπορούσε να προνοήσει για την προσκόμιση τέτοιων εγγράφων.

6.3. Κράτηση και απέλαση

- Σε ένα κράτος δικαίου δεν νοείται απέλαση ανηλίκου αλλά μόνο ασφαλής επαναπατριsmός του. Παράλληλα, πρέπει να γίνει κατανοητό στις αρχές ότι ένας ανήλικος, ο οποίος δεν διαθέτει νομιμοποιητικά έγγραφα παραμονής στην χώρα, δεν είναι απλά ένας παράνομος αλλοδαπός, αλλά ένα παιδί χωρίς καμία προστασία και ταυτότητα και η ανοχή από την πολιτεία μιας τέτοιας κατάστασης παραβαίνει σειρά διεθνών και εθνικών υποχρεώσεων. Δεδομένου ότι το ελληνικό κράτος δεν μπορεί ή δεν θέλει να εφαρμόσει πολιτικές ασφαλούς επαναπατριsmού (και στις περισσότερες περιπτώσεις κάτι τέτοιο είναι ανέφικτο) προτείνεται η θέσπιση ενός ειδικού καθεστώτος προσωρινής προστασίας των ανηλίκων αυτών έως την ενηλικίωσή τους το οποίο υπό όρους θα μπορεί να παραταθεί και μετά το 18^ο έτος. Το καθεστώς αυτό πρέπει είτε να ρυθμίζεται αυτοτελώς σε ειδικό νόμο, είτε να συμπεριληφθεί στη νομοθεσία για τη διεθνή προστασία (στο πλαίσιο του αναμενόμενου Π.Δ. που αναμορφώνει ης προσφυγική νομοθεσία) είτε να συμπεριληφθεί στις περιπτώσεις χορήγησης άδειας παραμονής «για λόγους ανθρωπιστικής φύσεως» του Ν. 3386/2005 στο άρθρο 44 (στην τελευταία αυτή υπόθεση πρέπει να προβλεφθεί κατ' εξαίρεση απαλ-

λαγή από την υποχρέωση νόμιμης εισόδου στη χώρα που επιβάλλει το άρθρο 6 του ως άνω νόμου).

- Για την εξασφάλιση της συμμόρφωσης των ελληνικών αρχών με τις διεθνείς υποχρεώσεις της χώρας έναντι των ανηλίκων προτείνεται η ρητή απαγόρευση της διοικητικής απέλασης ανηλίκων με σχετική τροποποίηση του άρθρου 79 του Ν.3386/2005.
- Με δεδομένες τις ρυθμίσεις περί κράτησης και φυλάκισης της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού που αποτελούν εσωτερικό δίκαιο με υπερνομοθετική ισχύ, η κράτηση των ανηλίκων ως αποτέλεσμα διοικητικών αποφάσεων που θεμελιώνονται στον νόμο 3386/2005 δεν δικαιολογείται. Ένα διοικητικό μέτρο, που αποφασίζεται από μη δικαιοδοτικό όργανο δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι αποτελεί «έσχατο μέτρο». Επίσης οι πραγματικές συνθήκες υποδομών και λειτουργίας των χώρων κράτησης προς απέλαση στην χώρα μας, δεν σέβονται τις άλλες προϋποθέσεις του άρθρου 37 της εν λόγω Σύμβασης.

6.4. Επιτροπεία

- Αυτή την στιγμή δεν υπάρχει ουσιαστική επιτροπεία των ασυνόδευτων ανηλίκων αιτούντων άσυλο στην Ελλάδα. Η ερμηνεία και εφαρμογή του Π.Δ. 220/2007 από τις εισαγγελικές αρχές δεν έχει αλλάξει προς το παρόν . Με δεδομένη την άρνηση ή την αδυναμία εν τοις πράγμασι των εισαγγελικών αρχών και την ανεπάρκεια των υφιστάμενων δομών κοινωνικής προστασίας στις οποίες θα μπορούσε ενδεχομένως να ανατεθεί το έργο της επιτροπείας ανηλίκων, γεννιέται το ερώτημα εάν μπορεί κανείς να αναμένει βελτίωση της κατάστασης.
- Τούτο δεν αναιρεί, ωστόσο, τις υποχρεώσεις των εισαγγελικών αρχών για παρέμβαση σε άλλες, πέραν των στενή εννοία θεμάτων επιτροπείας, δραστηριότητες που αφορούν στον ανήλικο και ανεξάρτητα του νομικού του καθεστώτος. Παρά ταύτα και αυτές οι δραστηριότητες συχνά δεν υλοποιούνται, εν πολλοίς διότι οι αρμόδιοι εισαγγελείς εστιάζονται στο νομικό καθεστώς του ανηλίκου και όχι στην ανηλικότητά του. Οι αιτίες, εν μέρει οφείλονται, στην ανεπαρκή ενημέρωση των εισαγγελέων για την ειδική αυτή κατηγορία ανηλίκων και στην ανυπαρξία, εκτός μεγάλων αστικών Κέντρων, ειδικού εισαγγελέα ανηλίκων. Προτείνεται, ως πρώτο μέτρο, να εξετασθεί η θεσμοθέτηση ειδικής

σταδιοδρομίας εισαγγελέα ανηλίκων μέσα στο εισαγγελικό σώμα. Το μέτρο αυτό – που αποτελεί και αίτημα των ίδιων των εισαγγελέων και των φορέων παιδικής προστασίας – θα επιτρέψει εξειδίκευση και καλύτερη γνώση των θεμάτων ανηλικότητας και, ως εκ τούτου, και των ειδικών αναγκών των ασυνόδευτων ανηλίκων.

- Εφόσον η Πολιτεία συνεχίσει να διατηρεί το υφιστάμενο σύστημα εισαγγελικής προσωρινής επιτροπείας, διαπιστώνεται η ανάγκη συνεχούς και συστηματικής ενημέρωσης τόσο των εισαγγελέων ανηλίκων, όσο και των ασκούντων καθήκοντα εισαγγελέα ανηλίκων, για τις πραγματικές ανάγκες και υποχρεώσεις τους σε ό, τι αφορά όλες τις διαστάσεις προστασίας των ασυνόδευτων ανηλίκων.
- Για την οριστική αντιμετώπιση του προβλήματος της επιτροπείας προτείνεται η ίδρυση ειδικού σώματος επιτρόπων (όχι αναγκαστικά κρατικών υπαλλήλων) υπό την εποπτεία του Υπουργείου Δικαιοσύνης ή του Υπουργείου Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, αμειβόμενων σύμφωνα με το άρθρο 66 του νόμου 2447/1996 και με αποκλειστική αρμοδιότητα την επιτροπεία των ανηλίκων. Το Σώμα αυτό θα μπορεί ενδεχομένως να ενταχθεί διοικητικά είτε στις Δικαστικές Κοινωνικές Υπηρεσίες, η ίδρυση των οποίων προβλέπεται στο Ν. 2447/1996, με την απαραίτητη τροποποίηση των αρμοδιοτήτων τους, είτε στις υφιστάμενες Υπηρεσίες Επιμελητών Ανηλίκων των Δικαστηρίων Ανηλίκων.
- Προσωρινά και προκειμένου να αντιμετωπιστούν εν μέρει τα άμεσα πρακτικά και καθημερινά προβλήματα που ανακύπτουν από την απουσία επιτρόπου, προτείνεται η αναλογική εφαρμογή των διατάξεων του άρθρου 1601 ΑΚ περί προσωρινού επιτρόπου. Σύμφωνα με το άρθρο αυτό θα είναι δυνατός ο διορισμός προσωρινού ειδικού επιτρόπου για συγκεκριμένους τομείς επιτροπείας (εκπαίδευση, απασχόληση κ.α.). Μια τέτοια λύση μπορεί να χρησιμοποιηθεί ιδίως σε ανηλικούς που διαμένουν στα Κέντρα Φιλοξενίας όπου οι φορείς λειτουργίας θα μπορούσαν να οριστούν ως ειδικοί επίτροποι.
- Τονίζεται ότι η πρόταση αυτή δεν παρουσιάζεται εναλλακτικά με την προηγούμενη ούτε μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως υποκατάστατο οριστικής λύσης. Ειδικότερα, ο επίτροπος, όπως τονίσθηκε, δεν λειτουργεί μόνο ως εκπρόσωπος του ανηλίκου αλλά διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στην προστασία και διασφάλιση των δικαιωμάτων του και την ανάπτυξη της προσωπικότητάς του.

Κατά συνέπεια, δεν πρέπει να θεωρηθεί από τις αρχές ότι το μέτρο αυτό, εφόσον υιοθετηθεί, θα αποτελεί μια ακόμα μεταφορά κρατικών ευθυνών στις ιδιωτικούς φορείς, αλλά μία προσωρινή αντιμετώπιση άμεσων και επείγουσών αναγκών για ένα μικρό μόνο αριθμό ασυνόδευτων ανηλίκων που έχει υπαχθεί στην διαδικασία ασύλου και διαβιβεί στα Κέντρα Φιλοξενίας.

6.5. Μεταβατική φροντίδα - Κέντρα Φιλοξενίας

- Με δεδομένα τα αριθμητικά στοιχεία των αιτημάτων ασύλου ανηλίκων και την υποχρέωση της Πολιτείας για προστασία της ανηλικότητας (ανεξάρτητα του νομικού καθεστώτος των ανηλίκων) απαιτείται, κατά πρώτον, η αύξηση του αριθμού των Κέντρων Φιλοξενίας ανηλίκων – και βέβαια και των διατιθέμενων θέσεων – και η δημιουργία περισσότερων μικρών μονάδων οι οποίες κρίνονται αποτελεσματικότερες για την υλοποίηση των πολιτικών προστασίας και ένταξης. Οι υφιστάμενες θέσεις αποδεικνύονται ανεπαρκείς για την κάλυψη των πραγματικών αναγκών.
- Το Υπουργείο Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης οφείλει να δώσει έμφαση όχι μόνο στην κάλυψη των βασικών αναγκών των ανηλίκων (στέγη, σίτιση και βασικές εκπαιδευτικές δυνατότητες) αλλά και των ουσιαστικών τους αναγκών και την παροχή ποιοτικών υπηρεσιών. Κάτι τέτοιο απαιτεί μακροπρόθεσμο σχεδιασμό και ασφάλεια κονδυλίων. Δεδομένου ότι κύριο πρόβλημα όλων των Κέντρων είναι η ανεπαρκής αλλά και διακοπτόμενη χρηματοδότηση λόγω του ετήσιου χαρακτήρα της, προτείνεται τα Κέντρα να λειτουργούν με προγραμματισμό σε μεγαλύτερο χρονικό ορίζοντα – ενδεχόμενα τον ίδιο με τον ορίζοντα λειτουργίας του Ευρωπαϊκού Ταμείου Προσφύγων. Σκόπιμο επίσης είναι η δημιουργία ενός εθνικού αποθεματικού για την κάλυψη των κενών στην τακτική ροή των πόρων.
- Πέραν της χρηματοδότησης, κρίνεται σκόπιμο το Υπουργείο Υγείας, τουλάχιστον για τα Κέντρα που χρηματοδοτεί, να θεσπίσει ένα κανονισμό με ορισμένες ελάχιστες προϋποθέσεις λειτουργίας και υπηρεσιών των Κέντρων. Οι προϋποθέσεις αυτές προφανώς θα πρέπει να υπερβαίνουν το στόχο της κάλυψης των βασικών αναγκών των ανηλίκων (στέγαση, σίτιση και εκμάθηση ελληνικών) και να στοχεύουν στην παροχή ποιοτικών υπηρεσιών και την εξασφάλιση των δικαιωμάτων των ανηλίκων με μακροπρόθεσμο στόχο την ομαλή ένταξή τους

στην ελληνική κοινωνία και την προετοιμασία τους για ανεξάρτητη διαβίωση. Ο κανονισμός αυτός για παράδειγμα θα μπορούσε να ρυθμίζει θέματα αντιμετώπισης της εκπαίδευσης, της απασχόλησης και της προσωπικού (αριθμητικά και σε σχέση με τις ειδικότητες).

- Παράλληλα, το εποπτεύον Υπουργείο οφείλει να προβαίνει, συστηματικά και μόνιμα, σε αξιολόγηση των Κέντρων Φιλοξενίας και των άλλων δομών που χρηματοδοτεί. Η αξιολόγηση αυτή, ωστόσο, δεν πρέπει να περιορίζεται στην ήδη πραγματοποιούμενη αξιολόγηση των προγραμμάτων που επιβάλλουν οι κανόνες της ευρωπαϊκής χρηματοδότησης και η οποία είναι κατά βάση οικονομικής φύσεως και εξετάζει την διαχείριση των πόρων. Πρέπει, επιπλέον, να μετατραπεί σε ουσιαστική αξιολόγηση της ποιότητας των παρεχόμενων υπηρεσιών και των αποτελεσμάτων των Κέντρων.
- Επιπρόσθετα, κρίνεται αναγκαίο το εποπτεύον Υπουργείο, τουλάχιστον στις περιοχές όπου βρίσκονται εγκατεστημένα Κέντρα Φιλοξενίας, να παρέχει ενημέρωση στις εμπλεκόμενες τοπικές κρατικές υπηρεσίες (υγείας, εκπαίδευσης κ.α.) σχετικά με τα δικαιώματα των ανηλίκων και να προσφέρει απτή υποστήριξη στους υπεύθυνους των Κέντρων σε ό,τι αφορά την εξασφάλιση και ουσιαστική εφαρμογή των κοινωνικών δικαιωμάτων των φιλοξενουμένων.
- Επίσης η συνεχής εξέλιξη των θεμάτων που αφορούν τους ανήλικους καθιστά αναγκαία τόσο την ειδική εκπαίδευση του προσωπικού των Κέντρων κατά την έναρξη καθηκόντων, όσο και τη συνεχή ενημέρωσή τους.
- Σε περίπτωση δημιουργίας στο μέλλον νέων δομών φιλοξενίας, όπως κρίνεται αναγκαίο, θα πρέπει, στο σκεπτικό της απόφασης, να λαμβάνεται υπόψη και η τοποθεσία του Κέντρου υπό από το πρίσμα των δυνατοτήτων ένταξης που παρέχονται. Η δημιουργία δομών εκτός μεγάλων αστικών Κέντρων δυσχεραίνει την ένταξη των ανηλίκων.
- Όπως διαπιστώθηκε δεν υπάρχουν δομές φιλοξενίας για κορίτσια και για ανήλικους κάτω των 14 ετών. Η μέχρι τώρα πρακτική της παραπομπής τους σε κέντρα για γυναίκες ή ημεδαπά παιδιά δικαιολογείται ενδεχόμενα λόγω του μικρού αριθμού των ενδιαφερομένων. Ωστόσο η έλλειψη ειδικευμένου προσωπικού και διερμηνέων έχει ως αποτέλεσμα την εγκατάλειψη των Κέντρων. Με τους παρόντες αριθμούς δεν κρίνεται σκόπιμο να δημιουργηθούν ειδικές δομές για τις κατηγορίες αυτές. Είναι όμως επιτακτικό να στελεχωθούν τουλάχιστον

μία ή δύο τέτοιες δομές με το εξειδικευμένο προσωπικό για να μπορέσουν να αντεπεξέλθουν στην κάλυψη των αναγκών των ασυνόδευτων παιδιών.

- Σε ό,τι αφορά την υγεία και την εκπαίδευση, τα προβλήματα πρόσβασης που διαπιστώνονται και δεν συνδέονται με την απουσία επιτρόπου, δεν οφείλονται στην έλλειψη νομοθετικού πλαισίου, αλλά είτε σε άγνοια νόμου είτε σε μη συμμόρφωση των αρμοδίων υπηρεσιών. Τα ειδικότερα προβλήματα που εντοπίζονται στην εκπαίδευση οφείλονται κυρίως στην κακή ή ατελή εφαρμογή της νομοθεσίας για τη διαπολιτισμική εκπαίδευση (η οποία υπόκειται σε κριτική για τα κενά της και επέχει δυνατότητες βελτίωσης) και επηρεάζουν όλους τους αλλοδαπούς μαθητές και όχι τη συγκεκριμένη ομάδα.
- Οι δυσχέρειες στην επικοινωνία των ανηλίκων με τις υπηρεσίες και τις αρχές αποτελεί ένα τεράστιο πρόβλημα που διαπιστώθηκε σε όλες τις φάσεις της διαδικασίας ασύλου και ένταξης (τόσο στις αστυνομικές, όσο και στις λοιπές κρατικές υπηρεσίες, όπως τις υπηρεσίες υγείας). Πρόκειται, ωστόσο, για ένα θέμα που εκτείνεται σε όλες τις κατηγορίες αλλοδαπών που βρίσκονται στη χώρα και η λύση του πρέπει να είναι γενική. Προτείνεται η σύσταση ενός σώματος διεργμηνένων τους οποίους θα μπορούν να καλέσουν, οποτεδήποτε απαιτείται, οι εκάστοτε εμπλεκόμενες υπηρεσίες για την σωστή και πλήρη επικοινωνία με τους αλλοδαπούς, καθώς και η πρόβλεψη σχετικής δαπάνης στο κρατικό προϋπολογισμό χωρίς να επιβαρύνονται οι εμπλεκόμενες υπηρεσίες.

6.6. Διαδικασία καθορισμού του καθεστώτος πρόσφυγα

- Οι δυσλειτουργίες του συστήματος ασύλου στη χώρα επιτείνουν τα προβλήματα της διαδικασίας καθορισμού του καθεστώτος διεθνούς προστασίας των ανηλίκων. Κατά την άποψη των ερευνητών, η μόνη ουσιαστική πρόταση για τη λύση των προβλημάτων αυτών έγκειται στην κατά προτεραιότητα (εντός εξαμήνου ή το αργότερο μέσα σε ένα χρόνο) ολοκλήρωση της εξέτασης των αιτημάτων ασύλου που υποβάλλονται από ανηλίκους. Κάθε άλλη πρόταση βελτίωσης των διαδικασιών, εκπαίδευσης των αρμοδίων αρχών, χρησιμοποίησης ειδικευμένου προσωπικού κλπ. είναι ευπρόσδεκτη και θετική αλλά δεν αποτελεί λύση. Πρόταση των ερευνητών είναι να θεσπισθεί, στο πλαίσιο του αναμενόμενου Π.Δ. που αναμορφώνει την προσφυγική νομοθεσία, προθεσμία διεκπεραίωσης των αιτημάτων ανηλίκων. Η κατ' ελάχιστον χορήγηση επικουρικής προ-

στασίας αποτελεί υποχρέωση του κράτους, αλλά και καλή διοικητική πρακτική η οποία απαλλάσσει τις αρχές από τον φόρτο διαχείρισης αιτημάτων και ταυτόχρονα προσφέρει στους ανήλικους ασφάλεια δικαίου, δυνατότητα καλύτερης ένταξης στην ελληνική κοινωνία και, ενδεχόμενα, αναζήτηση μετεγκατάστασης ή άλλων μορφών διαρκών λύσεων σε άλλη χώρα με νόμιμο πλέον τρόπο.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α

ΕΠΙΣΚΕΨΕΙΣ ΚΑΙ ΕΠΑΦΕΣ ΜΕ ΑΡΧΕΣ ΚΑΙ ΦΟΡΕΙΣ

Φορέας/οργανισμός	Πρόσωπα	Ημερομηνία
Υπουργείο Εσωτερικών (πρώην Δημόσιας Τάξης) Γραφείο ασύλου	Αστυνόμος Νικόλαος Σταυρακάκης	Σε πολλές ημερομηνίες
Υπουργείο Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης – Διεύθυνση Κοινωνικής Αντίληψης και Αλληλεγγύης	Ιωάννης Τασσόπουλος – Ιωάννα Χαρισσοπούλου	26/2/2008
Εισαγγελία Πρωτοδικών Αθηνών – Τμήμα Ανηλίκων	Σύλλα Παπαταξιάρχη και Θεοδ. Μπότσα	23/1/2008
Κοινωνική Αλληλεγγύη	Νόνα Νιγριτινού - Διευθύντρια	5/2/2008
Γραφείο Ασφαλείας αεροδρομίου « Ελ. Βενιζέλος»	Ανδρέας Σπυρόπουλος Υπεύθυνος Γραφείου Ασύλου	13/2/2008
Διεύθυνση Αλλοδαπών Αθηνών – τμήμα Ασύλου (Π. Ράλλη 24)	Υπαστυνόμος Χρήστος Γαβράς	13/2/2008
ΑΡΣΙΣ Αθηνών	Κατερίνα Πούτου, Μαρία Καλδάνη, Λεγάκη, Σουλελέ (δικηγόρος)	25/2/2008
Ξενώνας Ανωγείων	Νίκος Δραμουντάνης	3/3/2008
Εισαγγελία Πρωτοδικών Ρεθύμνου	Λευκοθέα Τερζιτάνου	3/3/2008
Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων Δικαστηρίου Ανηλίκων Ρεθύμνου	Χαρούλα Θεοδωράκη Επιμελήτρια ανηλίκων	3/3/2008
Εισαγγελία Πρωτοδικών Βόλου	Αχιλλέας Ζήσης Προϊστάμενος Εισαγγελίας	5/3/2008
Κέντρο Φιλοξενίας Ασυνόδευτων Ανηλίκων Αιτούντων Άσυλο, Μακρινίτσα	Γιόλα Δαλαμάνγκα – Νίκος Μόσχος	5/3/2008
Αστυνομική Διεύθυνση Βόλου – Γραφείο Ασφαλείας	Γεώργιος Καραίσκος	5/3/2008
Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες – Νομική Υπηρεσία	Σπύρος Κουλοχέρης	6/3/2008
Σύλλογος Μεριμνης Ανηλίκων	Φώτης Παρθενίδης	6/3/2008
Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες – Νομική Υπηρεσία	Παναγιώτης Παπαδημητρίου	7/3/2008
Αντι-εισαγγελέας ανηλίκων Βόλου (τηλεφωνική)	Μαρία Δημητριάδου	7/3/2008
Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες – πρόγραμμα υποδοχής	Θάνος Μαντάς	28/2/2008
Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες – Νομική Υπηρεσία	Σάντη Πρωτογέρου	7/3/2008
Ελληνικό Συμβούλιο για τους	Ξένια Πασσά	27/3/2008

Πρόσφυγες - Νομική Υπηρεσία		
-----------------------------	--	--

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΕΝΩΠΙΩΝ ΦΟΡΕΩΝ

Α. Προστασία ανηλικότητας – Ταυτοποίηση κατηγορίας ανηλίκων (αστυνομία)

Κατά κανόνα διερεύνηση ηλικίας των νέων αλλοδαπών (αν ναι, πώς);
Διερεύνηση ύπαρξης ή αιτιών απουσίας γονέα (εκτός διαδικασίας ασύλου);
Διερεύνηση σχέσεων ΑΑ με λοιπούς αλλοδαπούς; Ύπαρξη άλλων συγγενών/κηδεμόνα;
Προκαταρκτική προσωπική συνέντευξη; Αν ναι, με τι περιεχόμενο;
Πραγματοποιήθηκε αυτεπάγγελα ή μετά από αίτημα του ερωτώμενου διαδικασία καθορισμού της ηλικίας του ΑΑ;
Διαχωρισμός ΑΑ από λοιπούς (αν ναι με ποιους άλλους αλλοδαπούς);
Ενημέρωση για υποβολή α/α. αν ναι, τι είδους και από ποιόν (και ΜΚΟ);
Εξέταση παρεπόμενων θεμάτων ποινικού χαρακτήρα (διακίνηση, εμπορία ή εκμετάλλευση) και ενημέρωση για άλλες δομές προστασίας ανηλίκων;
Ειδικός ιατρικός έλεγχος;
Ενημέρωση αρχών προστασίας Α/Α; αν ναι τότε και με τι αντικείμενο/αποτέλεσμα;
Στατιστικά στοιχεία;

Β. Καταγραφή και έγγραφα ταυτότητας (αστυνομία)

Οι ΑΑ καταγράφονται διαφορετικά από τους λοιπούς αλλοδαπούς;
Ακολουθείται διαφορετική/ ταχύτερη διαδικασία χορήγησης εγγράφων/συνέντευξης για ΑΑ (πόσο συχνά, πόσο ταχύτερη);
Γίνεται και σε ποιες περιπτώσεις δακτυλοσκόπηση ανηλίκων;

Γ. Προσωπική ελευθερία και κράτηση (αστυνομία);

Κρατούνται οι ΑΑ; Αν ναι για πόσο; Πότε πρωτοεμφανίστηκε η υφιστάμενη πρακτική;
Ακολουθείται διαφοροποιημένη πρακτική για ΑΑ που μπαίνουν στη διαδικασία ασύλου, για ΑΑ που ανήκουν σε κάποια κατηγορία που χρήζουν ειδικής προστασίας (πχ. θύματα εμπορίας) και για ΑΑ που δεν επιθυμούν να ζητήσουν άσυλο; Αν ναι, σε τι συνίσταται αυτή;
Ακολουθείται διαφορετική/ ταχύτερη διαδικασία για την απελευθέρωση των ως άνω ΑΑ (πόσο συχνά, πόσο ταχύτερη);
Διαφορετική αντιμετώπιση απέλασης; Περιπτώσεις;
Τι νόημα έχει το υπηρεσιακό σημείωμα απέλασης;
Όσοι ΑΑ δεν επιθυμούν να ζητήσουν άσυλο ούτε χρήζουν ειδικής προστασίας με ποιο τρόπο αντιμετωπίζονται αφού απελευθερωθούν;
Υπάρχουν (ή προγραμματίζονται) ειδικοί χώροι κράτησης ΑΑ; Αν ναι, σε τι διαφοροποιούνται από τους χώρους για την κράτηση άλλων αλλοδαπών;

Δ. Αναζήτηση οικογένειας

Γίνεται συστηματικά προσπάθεια εντοπισμού γονέα ή, ελλείψει αυτού, άλλων εγγυτέρων συγγενών στην Ελλάδα, την χώρα καταγωγής ή αλλού στην Ε.Ε. για ποιες περιπτώσεις γίνεται η προσπάθεια αυτή;

Εφαρμόζεται συστηματικά ο Κανονισμός Δουβλίνο-2 για τους ανηλίκους που δηλώνουν γονείς ή συγγενείς αλλού στην ΕΕ; αν ναι τότε και με τι αντικείμενο/αποτέλεσμα;

Ε. Διορισμός Επιτρόπου ή Συμβούλου

Πόσο καιρό μετά την άφιξη /εμφάνιση του Α.Α., ενημερώνεται ο αρμόδιος Εισαγγελέας Ανηλίκων και με ποια διαδικασία; (συχνότητα ανταπόκρισης)

Γίνεται για όλες τις περιπτώσεις Α.Α. ή μόνο για τους αιτούντες;

Στην περίπτωση των αιτούντων γίνεται πριν την υποβολή του αιτήματος ή όταν εκφράζουν απλώς την επιθυμία υποβολής του;

Πώς υλοποιείται στην πράξη ο ρόλος του εισαγγελέα ανηλίκων ως προσωρινός επίτροπος (ως προς την νομική εκπροσώπηση του ανηλίκου στην διαδικασία ασύλου ή άλλη διαδικασία νομικής προστασίας και ως προς την παροχή προστασίας και φροντίδας του ανηλίκου)

Συχνότητα επαφής με Α.Α. και αποτελέσματα

Ποιοι ορίζονται ως (προσωρινοί) επίτροποι (σε πόσο και για πόσο χρονικό διάστημα; Με ποια καθήκοντα;)

Ακολουθείται η διαδικασία που προβλέπεται στις διατάξεις του Α.Κ. για το διορισμό επιτρόπου;

Αν ναι, συχνότητα / σε πόσες περιπτώσεις (υπάρχουν κάποια κριτήρια κατηγοριοποίησης των ανηλίκων που κρίνει το πότε και σε ποιες περιπτώσεις θα εφαρμοστούν οι διατάξεις του Α.Κ. όπως π.χ. η ηλικία)

Στις περιπτώσεις που έχουν εφαρμοστεί οι διατάξεις του Α.Κ. πρόκειται για διορισμό ιδιώτη από το ευρύτερο οικογενειακό περιβάλλον του ανηλίκου ή κάποιου φορές παιδικής προστασίας / Μ.Κ.Ο.

Για τις περιπτώσεις των ανηλίκων που φιλοξενούνται είτε σε κέντρα υποδοχής ανηλίκων αιτούντων είτε σε ξενώνες Μ.Κ.Ο. ή άλλους φορείς παιδικής προστασίας κρατικούς ή μη, ακολουθούνται οι διατάξεις του Α.Κ. προκειμένου οι φορείς φιλοξενίας να αναλάβουν και το ρόλο του επιτρόπου για τα παιδιά αυτά; Αν όχι, γιατί;

Γίνεται έλεγχος, από ποιόν και με ποια διαδικασία , των διορισμένων επιτρόπων για τον τρόπο άσκησης των καθηκόντων τους;

Άσκηση ποινικής δίωξης/ δικαστικές αποφάσεις απέλασης Α.Α.

Ο εισαγγελέας σύμφωνα με το αρθ.45 Α του Ν 3189/03 μπορεί να απέχει από την ποινική δίωξη υπό την διπλή προϋπόθεση α. ο ανήλικος τέλεσε πράξη η οποία, αν είχε διαπραχθεί από ενήλικα , θα χαρακτηριζόταν ως πταίσμα ή πλημμέλημα και β. η άσκηση της δίωξης κρίνεται ότι δεν είναι αναγκαίο για να συγκρατηθεί ο ανήλικος από την τέλεση νέων αξιοποιήσιμων πράξεων. Επίσης μπορεί να επιβάλλει, χωρίς να ασκήσει ποινική δίωξη, ένα από τα μη ιδρυματικά αναμορφωτικά μέτρα ή ένα είδος χρηματικής ποινής ύψους έως 1000 ευρώ. Σε περίπτωση μη συμμόρφωσης μπορεί εκ των υστέρων να ασκήσει ποινική δίωξη.

Η περίπτωση της αντιμετώπισης των Α.Α. για παραβάσεις που αφορούν στην παράνομη είσοδο στα πλαίσια του παραπάνω άρθρου.

Η δικαστική αντιμετώπιση των ΑΑ για παράνομη είσοδο /διαμονή κτλ

Στοιχεία:

Από αστυνομικές Αρχές :

Αριθμό ΑΑ που έχουν καταγραφεί

Αριθμό ΑΑ που μπήκαν στην διαδικασία ασύλου
Αριθμό ΑΑ για τους οποίους ενημερώθηκε η Εισαγγελία
Αριθμό ΑΑ που «παραπέμφθηκαν» σε άλλος φορείς όπως ΕΣΠ / ΑΡΣΙΣ/ ΕΙΝ

Από Εισαγγελία:

Αριθμό ΑΑ για τους οποίους έλαβαν ενημέρωση από τις Αστυνομικές Αρχές
Αριθμό ΑΑ/ αιτούντων για τους οποίους λειτούργησαν ως προσωρινοί επίτροποι
Αριθμό ΑΑ για τους οποίους διορίστηκε επίτροπος σύμφωνα με τις διατάξεις του ΑΚ
Αριθμό ΑΑ που τοποθετήθηκαν σε φορέα παιδικής προστασίας / φιλοξενίας

ΣΤ. Μεταβατική Φροντίδα – Υγεία- Εκπαίδευση – Κατάρτιση

Κέντρα υποδοχής/ φιλοξενίας Α.Α. αιτούντων άσυλο:

- Υπάρχουν προδιαγραφές λειτουργίας (εσωτερικός κανονισμός λειτουργίας, κρατική πιστοποίηση) των Κ.Υ. Α.Α.;
- Υπάρχουν ειδικές προδιαγραφές λειτουργίας για το τμήμα Α.Α. στα γενικά κέντρα υποδοχής;
- Χαρακτηριστικά των Κ.Υ. Α.Α.; (επιλογή τόπου λειτουργίας, διαμόρφωση χώρων κ.α.)\
- Προσωπικό (εξειδίκευση, αριθμός)
- Στατιστικά στοιχεία (χωρητικότητα, πληρότητα, μικτά, ηλικίες).
- άλλες υλικές συνθήκες υποδοχής/ πώς και από ποιών καλύπτονται (ένδυση, σχολικά είδη, είδη προσωπικής υγιεινής, χαρτζιλίκι;)
- υλοποίηση δραστηριοτήτων (εκπαιδευτικών/ αθλητικών/ ψυχαγωγικών/ πολιτιστικών κ.α.) που αφορούν στην κάλυψη αντίστοιχων αναγκών των ανηλίκων ;
- Επαφές με τοπική κοινωνία;
- Πώς προετοιμάζεται ο ανήλικος για την αποχώρησή του από το κέντρο; Η προοπτική της αυτόνομης διαβίωσης στην Ελλάδα ή του επαναπατριsmού του είναι παράμετρος που επηρεάζει την αντιμετώπιση / τον τρόπο χειρισμού θεμάτων που αφορούν στην εκπαίδευση / επαγγελματική κατάρτιση κοινωνική ένταξη κτλ
- Γίνονται ενέργειες αναζήτησης των γονιών ή υπάρχει συνεργασία με άλλους φορείς ως προς αυτό ; Στις περιπτώσεις που τα παιδιά γνωρίζουν που βρίσκονται οι γονείς διευκολύνεται με κάποιο τρόπο η επικοινωνία του ανηλίκου μαζί τους;
- Με ποιο τρόπο καλύπτεται η ενημέρωση και η παροχή νομικής βοήθειας ;
- Από ποιόν γίνεται το αίτημα φιλοξενίας/ παραπομπή ; Με ποία διαδικασία;

Υγεία:

- Ιατρικός έλεγχος – μεταδιδόμενα νοσήματα
- Έλεγχος προγενέστερων εμβολιασμών. Εμβολιασμοί; Αριθμητικά στοιχεία.
- Ιατρική φροντίδα/ πρόσβαση (ύπαρξη ιατρικού /νοσηλευτικού προσωπικού εντός των κέντρων;)
- Έχει εξετασθεί /χρησιμοποιηθεί η δυνατότητα φιλοξενίας των Α.Α. από ανάδοχες οικογένειες;

Εκπαίδευση / κατάρτιση:

- Τα μαθήματα ελληνικής γλώσσας και η ένταξη σε βαθμίδες εκπαίδευσης ή προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης και τεχνικής εκπαίδευσης είναι υποχρεωτικά για τον ανήλικο;

- Μαθήματα ελληνικής γλώσσας (πού, από ποιους, συχνότητα, τακτικότητα, διαβάθμιση επιπέδων, ειδική μέριμνα για περιπτώσεις αναλφάβητων)
- Ένταξη στην πρωτοβάθμια / δευτεροβάθμια εκπαίδευση, ολοκλήρωση υποχρεωτικής εκπαίδευσης .
- Προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης ή ένταξη σε τεχνικές σχολές π.χ. Ο.Α-Ε.Δ.
- Γίνεται ένα εξατομικευμένο πλάνο για κάθε ανήλικο σε ότι αφορά την εκπαίδευση- επαγγελματική κατάρτιση; Αν ναι από ποιόν , ποιοι παράμετροι λαμβάνονται υπόψη (π.χ. ηλικία, φύλο, προηγούμενη εκπαίδευση, επιθυμία του ανηλίκου / προσωπική επιλογή και στόχοι) και με ποια διαδικασία;
- Στατιστικά στοιχεία (αριθμός Α.Α. εγγεγραμμένων σε σχολεία κτλ).
- Εξομοίωση με ελληνικά αποδεικτικά /πτυχία;
- Πώς αντιμετωπίζεται το θέμα της εργασίας των ανηλίκων ; Στις περιπτώσεις που συμβαίνει υπάρχει μέριμνα για την διασφάλιση των δικαιωμάτων και τήρηση των προϋποθέσεων των ανηλίκων εργαζομένων;

Στοιχεία:

Καταστατικό λειτουργίας των κέντρων

Λίστες προσωπικού

Στις περιπτώσεις που η λειτουργία τους εντάσσεται /(χρηματοδοτείται) στα πλαίσια κάποιου προγράμματος την πρόταση που έχει εγκριθεί

Νομικό καθεστώς / καταστατικό κλπ. του φορέα

Ονομαστικές καταστάσεις Α.Α. που φιλοξενούν (ηλικία, φύλο, χώρα, νομικό καθεστώς)

Βεβαιώσεις εγγραφής σε σχολεία, προγράμματα κατάρτισης κλπ.

Ζ. Διαδικασία καθορισμού του καθεστώτος πρόσφυγα

Ταχύτητα διεκπεραίωσης σε α' και β' βαθμό;

Η ανηλικότητα λειτουργεί θετικά;

Στατιστικά στοιχεία (2005-6)

Η. Επαναπατριsmός & οικογενειακή συνένωση

Τι γίνεται με τον επαναπατριsmό των ΑΑ οι οποίοι δεν έχουν υπαχθεί στη διαδικασία ασύλου ή το αίτημά τους απορρίπτεται; Υπάρχουν τέτοια περιστατικά;

Έχουν εκφράσει ΑΑ επιθυμία επιστροφής;

Έχει πραγματοποιηθεί οικειοθελής επαναπατριsmός ΑΑ;

Περιπτώσεις (επαν)εμφάνισης γονέων